

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

УДК:159.98;343.344;351

ХИТЬ ЮРІЙ ПЕТРОВИЧ

**ДИСЕРТАЦІЯ
ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО
(ДЕТЕКТИВА) ТА ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ**

08 - Право

081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ **Ю.П. Хить**

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор **Кудерміна Олена Іванівна**

Київ – 2023

АНОТАЦІЯ

Хить Ю.П. Юридико-психологічні засади взаємодії слідчого (детектива) та прокурора під час досудового розслідування корупційних злочинів – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081-Право. – Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2023.

Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень юридико-психологічних засад взаємодії слідчого (детектива) та прокурора під час досудового розслідування корупційних злочинів.

В дослідженні доведено, що на даний час в юридично-психологічній доктрині України відбуваються суттєві зміни в наукових підходах до розуміння сутності взаємодії між слідчим (детективом) та прокурором, актуалізуючи необхідність її наукового розуміння як процесу професійного спілкування з урахуванням всього комплексу психологічних складових взаємовідносин між людьми. При оцінці рівня взаємодії слід брати до уваги особливості правового статусу суб'єктів, які беруть участь у кримінально-правових відносинах, напрямок заходів для досягнення поставленої мети під час виконання основних завдань кримінальної юстиції та визначення методів орієнтації такої взаємодії. Такий підхід базується на урахуванні конкретних правових норм, які регулюють діяльність різних учасників кримінально-правових процесів, зокрема їх повноважень, обов'язків та функцій. Важливо враховувати цілі та завдання кримінального процесу, спрямовані на забезпечення справедливості, захист прав громадян і покарання винних. Крім того, необхідно визначити методи взаємодії, які спрямовані на спільні зусилля та координацію дій між усіма учасниками системи правосуддя для ефективного та результативного вирішення кримінальних справ.

Аргументовано, що всі принципи взаємодії слідчого (детектива) та прокурора у кримінальному процесі можна умовно поділити на загальноправові та спеціальні. Загальноправові принципи закріплені на рівні Конституції

України та спеціалізованих кодифікованих актів, зокрема Кримінальному процесуальному кодексі України. Спеціальні принципи більше виражають специфіку діяльності слідчого (детектива) та прокурора у кримінальному провадженні та вони не представлені у окремих статтях нормативних документів, однак використовуються слідчими та прокурорами у повсякденній діяльності, залежно від рівня психологічної зрілості, загальної ерудованості та професіоналізму. На стадії досудового розслідування прокурор через специфіку своєї процесуальної ролі, на відміну від слідчого (детектива), менш піддається негативним ефектам і впливу з боку криміногенного середовища, а тому саме на прокурора покладається відповідальність забезпечити баланс доброзичливості у взаєминах з слідством в процесі реалізації принципів процесуальної самостійності та незалежності та планування та прогнозування, оперативності та гнучкості взаємодії, співробітництва тощо.

Визначено, що кримінальне процесуальне законодавство розуміє взаємодію слідчого та прокурора в контексті прокурорського нагляду та керівництва дій слідчого, погодження його рішень та перевірки законності дій. Водночас точки зору юридичної психології взаємодія не може зводитися виключно до відносин заснованих на формальному імперативі. Вона заснована на вимогах закону, в змісті якого узгоджена за метою, місцем та часом, виступає спільною діяльністю незалежних суб'єктів кримінального провадження та спрямована на вирішення завдань кримінального судочинства. В той самий час, диференціація функціоналу слідчого та прокурора призводить до ускладнення професійної взаємодії. Основною функцією професійної діяльності слідчого є розслідування кримінальних правопорушень, в той час, як в прокурора, окрім нагляду за додержанням законів під час розслідування слідчим кримінальних правопорушень, ключовою залишається функція підтримання державного обвинувачення в кримінальних справах, які перебувають на розгляді в суді.

Проведений компаративістський аналіз довів, що більшість європейських держав має власні унікальні особливості організаційно-правових засад

реалізації кримінального провадження та інституціональних засад його здійснення. Порівняльний аналіз нормативно-правового регулювання форм та способів взаємодії суб'єктів кримінального провадження дозволяє констатувати наявність подібно та відмінного в вітчизняній на європейській практиці реалізації досудового розслідування. Зазначена подібність втілюється в наявності спеціальних органів досудового розслідування (Спеціальна прокуратура Австрії з підтримання обвинувачення в економічних злочинів та справ, пов'язаних з корупцією), функціонування інституту слідчих суддів (Франція, Німеччина, Данія тощо), диференціація стадій стадії кримінального процесу та функціонального розподілу повноважень його суб'єктів (Естонія). Євроінтеграційні прагнення України повинні орієнтуватися на імплементацію кодифікованого акту «Corpus Juris» поєднуючи їх із тенденціями збереження традиційних основ вітчизняної правової парадигми.

Емпіричне дослідження дозволяє констатувати, що на думку 34 % детективів НАБУ основною формою взаємодії та комунікації детектива з прокурором САП є письмові клопотання про застосування різноманітних заходів забезпечення кримінального провадження: тимчасові доступи, обшуки, арешти майна, запобіжні заходи, клопотання про надання дозволу на проведення негласних слідчих дій. Водночас 67 % прокурорів САП основною формою співпраці з детективами НАБУ вважають надання письмових вказівок про виконання тих чи інших слідчих дій у кримінальному провадженні. Тільки 12 % детективів НАБУ зазначили, що активно співпрацюють з прокурором САП на рівні особистих зустрічей та проведення консультацій і обговорень ходу досудових розслідувань у кримінальному провадженні. В той самий час, 73 % опитаних детективів НАБУ та 69 % прокурорів САП вважають особисті зустрічі та обговорення найбільш ефективною формою комунікацій. Тільки 9 % детективів НАБУ та 13 % прокурорів САП вірять в ефективність письмових вказівок та звітів про їх виконання.

Констатовано, що в основі моделі аналізу впливу елементів психологічного профілю слідчих (детективів) та прокурорів на характер їх

професійної взаємодії доцільно використовувати підхід Р. Кетелла, особливостями якого є ставлення до факторного аналізу не як до способу упорядкування отриманих даних, а як до методу, що дозволяє виявити основні властивості особистості. Порівняльний аналіз одержаних емпіричних даних дозволяє стверджувати, більш природньо спрямованими на встановлення комунікативних стосунків виявилися слідчі (детективи) НАБУ. Обом групам респондентів іманентний високий рівень розумового розвитку та інтелектуальності. Функціональна субординація зумовлює різний рівень прояву у слідчих (детективів) та прокурорів «домінантності – підпорядкованості», що сприятливо впливає на побудову ділових стосунків між ними та потенційно знижує рівень виникнення ознак конфліктної взаємодії. Характерні для обох груп респондентів ознаки тривожності та занепокоєності наслідками власних дій може сприяти виникненню схильності до підвищеної стурбованості та ускладненню всього, що пов'язане з виконанням функціональних обов'язків. Наведене потребує подальшої корекції в межах здійснення професійно-психологічної інтервенції. Зміст та характер професійної діяльності зумовлюють наявність притаманність для опитаних слідчих (детективів) та прокурорів високого рівня дисциплінованості, відповідальності та сумлінності. У груповій взаємодії прокурорам природне проявляти якості лідера в ході процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Особливою особистісною рисою прокурорів виступає здатність підходити до життя з логічною міркою, більше довірять розуму, ніж почуттям, не довірять враженням і відчуттям, інтуїцію замінити розрахунком. Прокурори САП можуть бути схильними до повчань, моралізацій та вважають, що усі недоліки будуть подолані, якщо суворо дотримуватись усіх вимог, принципів та традицій. За їх поглядами, власна ініціатива і винахідливість можуть тільки зруйнувати все, що і без того добре координується. Зазначене може призводити до виникнення конфліктів в ході професійної взаємодії з слідчими (детективами) САП.

Здійснений аналіз законодавчого регулювання форм взаємодії між слідчим (детективом) НАБУ та прокурором САП під час досудового розслідування корупційних злочинів обґрунтовує необхідність внесення низки змін в чинний КПК України. Запропоновані зміни стосуються, насамперед окреслення та чіткого розуміння сфер відповідальності слідчого та прокурора, удосконалення процедури здійснення слідчим (детективом) клопотання про арешт майна, законодавчого регулювання процесу обрання підозрюваним запобіжного заходу на стадії досудового розслідування, визначення на рівні кримінального процесуального закону обов'язку керівників органів досудового розслідування та керівників органів прокуратури спільно визначати порядок взаємодії слідчих та прокурорів підвідомчих їм структур.

Ключові слова: взаємодія, слідчий (детектив), прокурор, досудове розслідування, корупційні злочини.

ABSTRACT

Khyt Y.P. Legal and psychological principles of the interaction of the investigator (detective) and the prosecutor during the pre-trial investigation of corruption crimes. - Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081-Law. National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2023.

The thesis is one of the first comprehensive studies in Ukraine on the legal-psychological principles of interaction between an investigator (detective) and a prosecutor during pre-trial investigation of corruption crimes.

The research has proven that at present, significant changes are occurring in the legal-psychological doctrine of Ukraine regarding scientific approaches to understanding the essence of interaction between an investigator (detective) and a prosecutor. These changes emphasize the necessity for its scientific comprehension as a process of professional communication, considering the entire complex of psychological components in interpersonal relationships. When assessing the level of

interaction, it is important to consider the peculiarities of the legal status of the subjects involved in criminal-law relations, the direction of measures to achieve the set goal during the performance of the main tasks of criminal justice, and the determination of methods to orient such interaction. This approach is based on taking into account specific legal norms that regulate the activities of different participants in criminal legal processes, including their powers, duties, and functions. It is important to consider the goals and objectives of the criminal process aimed at ensuring justice, protecting citizens' rights, and punishing the guilty. Additionally, it is necessary to determine methods of interaction aimed at joint efforts and coordination of actions among all participants in the justice system for the effective and result-oriented resolution of criminal cases.

The author argued that one could categorize all principles governing interaction between an investigator (detective) and a prosecutor in the criminal process into general legal and specific principles. General legal principles exist within the Constitution of Ukraine and specific codified laws, particularly within the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Specific principles more expressively delineate the specifics in the investigator's (detective's) and prosecutor's activities during criminal proceedings and are not represented in separate articles of normative documents. However, investigators and prosecutors in their everyday operations apply them. Such applications of principles depend on the level of psychological maturity, general erudition, and professionalism of their users.

Prosecutors, unlike investigators (detectives), through specifics of their procedural role, are less susceptible to negative effects and influences from the criminogenic environment during pre-trial investigation stage. Therefore, it is prosecutor's responsibility to ensure a balance of amiability in relations with investigation in the process of implementing the principles of procedural independence and autonomy, as well as in planning, forecasting, promptness, flexibility in interaction, cooperation, and more.

The criminal procedural legislation understands the interaction between an investigator and a prosecutor in the context of prosecutorial supervision and guidance of investigator's actions, agreement on their decisions, and verification of the legality of actions. One cannot reduce interaction solely to relations based on formal imperatives, however, from the standpoint of legal psychology. It bases on the requirements of the law, considering its content coordinated by purpose, place, and time. It also constitutes joint activity among independent subjects of criminal proceedings and aims at resolving the tasks of criminal justice.

Simultaneously, the differentiation of functions between investigators and prosecutors leads to a complication in their professional interaction. Primary function of investigator's professional activity is investigation of criminal offenses, while for prosecutor, in addition to supervising compliance with the law during the investigation of criminal offenses by the investigator, the key function remains the maintenance of state prosecution in criminal cases that are under consideration by the court.

Conducted comparative analysis has proven that the majority of European states have their own unique features concerning organizational and legal principles of implementing criminal proceedings and the institutional foundations of its execution. A comparative analysis of normative legal regulation of forms and methods of interaction among subjects of criminal proceedings allows observing similarities and differences in Ukrainian and European practices of pre-trial investigation implementation.

The mentioned similarity is embodied in following:

- Presence of specialized bodies for pre-trial investigation (such as the Special Prosecutor's Office of Austria responsible for prosecuting economic crimes and cases associated with corruption);
- Institution of investigating judges operation (observed in countries like France, Germany, Denmark, etc.);
- Differentiation of stages in the criminal process and functional allocation of authorities among its subjects (as seen in Estonia).

Ukraine's Euro-integration aspirations should aim towards implementing the codified act "Corpus Juris," combining them with the tendencies of preserving traditional foundations of the domestic legal paradigm.

Empirical research allows us to state that, in the opinion of 34% of National Anti-Corruption Bureau of Ukraine (NABU) detectives, written requests are the main forms of interaction and communication between a detective and a prosecutor of the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office (SAPO). That requests refer to the usage of various measures to ensure criminal proceedings: temporary access, searches, seizure of property, preventive measures, and requests for permission to conduct covert investigative actions. At the same time, 67% of SAPO prosecutors consider the provision of written instructions for performing specific investigative actions in criminal proceedings to be the main form of cooperation with NABU detectives. Only 12% of NABU detectives noted that they actively cooperate with the SAPO prosecutor at the level of personal meetings and holding consultations and discussions of the course of pre-trial investigations in criminal proceedings. At the same time, 73% of NABU detectives and 69% of SAPO prosecutors consider personal meetings and discussions to be the most effective form of communication. Only 9% of NABU detectives and 13% of SAPO prosecutors believe in the effectiveness of written instructions and reports on their execution.

The research established that R. Ketells' approach is advisable to use as a basis for the model of analysis of the psychological profile of investigators (detectives) and prosecutors elements influence on the nature of their professional interaction. This approach considers factor analysis not merely as a way to organize obtained data, but as a method that allows you to identify the main characteristics of the personality. The comparative analysis of the received empirical data allows us to say that NABU investigators (detectives) aim more naturally at establishing communicative relations. Both groups, detectives and prosecutors, demonstrate an inherent high level of mental development and intellect. Functional subordination leads to a different level of manifestation of "dominance - subordination" among investigators (detectives) and prosecutors, which favorably affects the construction of business relations between

them and potentially reduces the level of signs of conflict interaction. Signs of anxiety and concern about the consequences of one's own actions, characteristic of both groups of respondents, can contribute to the emergence of a tendency to increased anxiety and complicate everything related to the performance of functional duties. The above needs further correction within the scope of professional and psychological intervention. The content and nature of professional activity presupposes the presence of a high level of discipline, responsibility and conscientiousness for the interviewed investigators (detectives) and prosecutors. In-group interaction, it is natural for prosecutors to show the qualities of a leader during the procedural management of a pre-trial investigation. A special personal trait of prosecutors is the ability to approach life with a logical measure, to trust reason more than feelings, not to trust impressions and feelings, to replace intuition with calculation. SAPO prosecutors may lean towards instructing and moralizing, believing that adherence to requirements, principles, and traditions will overcome any shortcomings. According to them, personal initiative and inventiveness can only destroy everything that is already well coordinated. This can lead to conflicts in the course of professional interaction with the investigators (detectives) of the SAPO.

The analysis of the legislative regulation of the forms of interaction between the NABU investigator (detective) and the SAPO prosecutor during the pre-trial investigation of corruption crimes substantiates the need to make a number of changes to the current Code of Criminal Procedure of Ukraine. The proposed changes primarily focus on delineating and clearly understanding the areas of responsibility for the investigator and prosecutor. They aim to improve procedure for the investigator's submission of property seizure requests, legislatively regulate the process of imposing preventive measures on suspects during the pre-trial investigation stage. Author made attention to the necessity of defining, within the criminal procedural law, the obligation of the heads of pre-trial investigation bodies and prosecution authorities jointly determine the procedure for the interaction between investigators and prosecutors in the subordinate structures under their leadership.

Key words: interaction, investigator (detective), prosecutor, pre-trial investigation, corruption crimes.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Хить Ю. П. Психологічна характеристика наукових підходів до розуміння поняття «взаємодія» між слідчим і прокурором у сучасному правовому просторі. *Юридична психологія*. 2020. № 2 (27). С. 24–31. DOI: <https://doi.org/10.33270/03202702.24>.

2. Хить Ю. П. Роль правових принципів у психології взаємодії слідчого (детектива) з прокурором у процесі розслідування корупційних злочинів. *KELM. Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 7 (43), vol. 2. С. 153–162. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.2.27>.

3. Хить Ю. П. Правове регулювання форм психологічної взаємодії між слідчим і прокурором. *Юридична психологія*. 2023. № 1. С. 138–147. DOI: <https://doi.org/10.33270/03233201.138>.

4. Хить Ю. П., Кудерміна О.І. Вплив психологічних якостей особистості слідчого (детектива) та прокурора на ефективність їх взаємодії під час розслідування корупційних злочинів. *Перспективи розвитку сучасної психології* : зб. наук. праць. 2021. Вип. 9. С. 206–214. URL: <https://drive.google.com/file/d/1CL2wa8RyuxSAIRtP4CfRSJKEzZFoaWhL/view>.

5. Хить Ю. П. Порівняльний аналіз нормативно-правових засад взаємодії слідчого та прокурора в різних правових системах країн Європи. *Перспективи та інновації науки*. 2023. Вип.16 (34). С. 615–629. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16\(34\)-615-628](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16(34)-615-628).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Хить Ю. П. Вивчення психологічних якостей особистості на етапі відбору на посади слідчого (детектива) прокурора, які здійснюватимуть досудове розслідування корупційних злочинів. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів* : зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2021. С. 78–82.

2. Хить Ю. П. Вплив інновацій на нормативно-правове регулювання питань взаємодії слідчого (детектива) та прокурора під час досудового розслідування корупційних злочинів. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. Київ, 2021. С. 357–361.

3. Хить Ю. П. Психологічні засади регулювання взаємодії між слідчим та прокурором. *Актуальні питання протидії булінгу у воєнний час. Хто мій безпечний друг у протидії булінгу?* : матеріали II Всеукр. форуму (Київ, 4 трав. 2023 р.) . Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 74–76.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	15
ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО (ДЕТЕКТИВА) ТА ПРОКУРОРА	24
1.1. Онтологічна сутність взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в сучасній юридико-психологічній доктрині України.....	25
1.2. Правові принципи взаємодії між слідчим (детективом) та прокурором у процесі розслідування корупційних злочинів.....	37
1.3. Вплив психологічних якостей особистості слідчого (детектива) та прокурора на ефективність їх взаємодії під час розслідування корупційних злочинів.....	68
Висновки до розділу 1.....	88
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО (ДЕТЕКТИВА) ТА ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ	90
2.1. Сутність сучасного нормативно-правового регулювання форм та способів взаємодії слідчого та прокурора в законодавстві України.....	90
2.2. Порівняльний аналіз нормативно-правових засад взаємодії слідчого та прокурора в різних правових системах країн Європи.....	103
2.3. Характеристика нормативно-правового регулювання взаємодії слідчого (детектива) НАБУ та прокурора САП під час досудового розслідування корупційних злочинів.....	140
Висновки до розділу 2.....	169

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО (ДЕТЕКТИВА) ТА ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ.....	171
3.1. Вивчення психологічних якостей особистості на етапі відбору на посади слідчого (детектива) та прокурорські посади, які реалізують досудове розслідування корупційних злочинів.....	171
3.2. Удосконалення законодавчого регулювання форм взаємодії між слідчим (детективом) та прокурором під час досудового розслідування корупційних злочинів.....	184
Висновки до розділу 3.....	196
ВИСНОВКИ.....	198
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	206
ДОДАТКИ.....	223

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

КПК – Кримінальний кодекс України

САП – Спеціальна антикорупційна прокуратура

НАБУ – Національне антикорупційне агентство України

МВС України – Міністерство внутрішніх справ України

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

НСРД – Негласні слідчі (розшукові) дії

ООН – Організація об'єднаних націй

ЄС – Європейський союз

СБУ - Служба

ДФСУ – Державна фіскальна служба України

ОГП – Офіс генерального прокурора

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. В чинному Кримінальному процесуальному кодексі України, зокрема в ч. 1 ст. 2 КПК України, визначається, що завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура

Для досягнення таких завдань кримінального провадження вирішального значення набуває ефективна взаємодія прокурора, як процесуального керівника досудовим розслідуванням та слідчого (детектива), особливо під час розслідування складних кримінальних корупційних правопорушень, вчинених представниками вищого корпусу державної служби, посади яких Законом України «Про державну службу» віднесені до категорії «А» та іншими державними службовцями, керівниками державних підприємств, депутатами, суддями, прокурорами тощо. В такому випадку мова йде про розслідування кримінальних правопорушень, які підслідні Національному антикорупційному бюро України та здійснення процесуального керівництва в таких розслідуваннях прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України.

У КПК України року чітко не визначено форм та меж взаємодії слідчого та прокурора, також законодавством не передбачено тлумачення терміну «взаємодія». Враховуючи, що чинне процесуальне законодавство відносить до сторони обвинувачення одразу кілька суб'єктів правоохоронної діяльності, які мають спільну мету, завдання і цілі у кримінальному провадженні, то поняття

взаємодії при розслідуванні є особливо актуальною умовою досягнення завдань кримінального провадження, які визначені у статті 2 КПК України.

Проблеми взаємодії між слідчим та прокурором були предметом дослідження деяких вчених, таких як О. Кириченко, О. Комарницька, М. Якимчук, А. Лапкін, В. Долежан, Н. Марчук, М. Руденко, В. Годороба, О. Юхно, Д. Никифорчук. Дослідженням проблем діяльності слідчого та прокурора на стадії досудового розслідування займалися також науковці Р. Белкін, Р. Бубнов, Ю. Грошевий, Л. Лобойко, В. Лукашевич, В. Маляренко, М. Міхеєнко, С. Невський, В. Півоваров, А. Соловйов та ін. Проте у вітчизняній правовій науці зазначені питання розглядалися в основному в аспекті здійснення прокурором нагляду за діяльністю слідчого та відсутні комплексні дослідження саме юридико-психологічних аспектів взаємодії слідчого з прокурором на стадії досудового розслідування.

Новітня практика досудових розслідувань топ-корупційних злочинів доводить, що в процесуальній взаємодії детективів Національного антикорупційного бюро України та прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури особливо актуальними є психологічні особистісні чинники. Останні здійснюють відчутний вплив на ефективність досудового розслідування, оперативність прийняття процесуальних рішень, додержання розумності строків досудового розслідування у кримінальних провадженнях зазначеної категорії.

З огляду на зазначене, нагальним виступає розробка психологічно обґрунтованих рекомендацій, ефективних форм взаємодії слідчого (детектива) та прокурора під час розслідування корупційних кримінальних проваджень. Наведене зумовлює актуальність обраної для дослідження теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019); Річної національної програми під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік (Указ Президента України від 11 травня

2021 року № 189/2021), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 року № 454); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх від 29 жовтня 2019 року, протокол № 22.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є розкриття сутності юридико-психологічної взаємодії слідчого (детектива) та прокурора під час розслідування корупційних злочинів. Ця мета передбачає проведення правового аналізу специфіки організації спільної діяльності слідчого (детектива) та прокурора, а також виявлення психологічних чинників, що впливають на процес їх взаємодії.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі *завдання*:

- проаналізувати онтологічну сутність взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в сучасній юридико-психологічній доктрині України.

- визначити правові принципи взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в процесі розслідування корупційних злочинів.

- охарактеризувати вплив психологічних якостей особистості слідчого (детектива) та прокурора на ефективність їх взаємодії під час розслідування корупційних злочинів.

- означити сутність сучасного нормативно-правового регулювання форм та способів взаємодії слідчого та прокурора в законодавстві України.

- здійснити порівняльний аналіз нормативно-правових засад взаємодії слідчого та прокурора в різних правових системах країн Європи.

- надати характеристику нормативно-правового регулювання взаємодії слідчого (детектива) НАБУ та прокурора САП під час досудового розслідування корупційних злочинів.

- окреслити вивчення психологічних якостей особистості на етапі відбору на посади слідчого (детектива) та прокурорські посади, які реалізують досудове розслідування корупційних злочинів.

- надати рекомендації щодо удосконалення законодавчого регулювання форм взаємодії між слідчим (детективом) та прокурором під час досудового розслідування корупційних злочинів.

Об'єкт дослідження – процесуальні відносини взаємодії слідчого (детектива) та прокурора під час розслідування корупційних злочинів.

Предмет дослідження – юридико-психологічна сутність процесуальної взаємодії слідчого (детектива) та прокурора під час розслідування корупційних злочинів.

Методи дослідження. Під час дослідження застосовувалися як загальнонаукові методи (*спостереження, опису, порівняння, класифікації*) з метою встановлення закономірностей, що характеризують досліджуваний об'єкт та предмет, так і спеціальні методи, зокрема: *історико-правовий* – для розкриття поглядів учених різних часів на проблеми, що стосуються предмета дослідження (підрозділ 1.1); *порівняльного аналізу* – під час узагальнення різних підходів щодо сутності ключових понять та категорій (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2); *системно-структурний* – для розкриття сутності взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в процесі розслідування корупційних злочинів (підрозділи 1.3, 2.1, 3.2); *соціологічні* (інтерв'ювання, анкетування, опитування) – для з'ясування позиції практичних працівників щодо проблемних аспектів взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в процесі розслідування корупційних злочинів (підрозділ 2.3); *психодіагностичні* – для вивчення психологічних якостей особистості на етапі відбору на посади слідчого (детектива) та прокурорські посади, які реалізують досудове розслідування корупційних злочинів (підрозділ 3.1); статистичні (групування,

зведення, аналіз кількісних показників) для узагальнення результатів емпіричних досліджень (розділи 2, 3).

Використання зазначених та інших методів наукового пізнання здійснювалося у взаємозв'язку з метою проведення всебічного аналізу, обґрунтування змістовних теоретичних висновків та практичних рекомендацій.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали Національного антикорупційного бюро України, Генеральної прокуратури України, Департаменту інформаційних технологій МВС України, вивчення матеріалів кримінальних проваджень; зведені дані анкетування та результатів психодіагностики 40 слідчих (детективів) НАБУ та 40 прокурорів САП.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень юридико-психологічних засад взаємодії слідчих (детективів) та прокурорів під час досудового розслідування корупційних злочинів. У роботі обґрунтовано низку нових положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

– обґрунтовано доцільність розгляду взаємодії слідчого (детектива) та прокурора з позицій юридичної психології, а саме як форма професійної взаємодії, що виступає у двох конфігураціях: як засіб вирішення завдань діяльності, її інструментальна, функціональна складова; як вищий соціально зумовлений рівень активності поведінки суб'єкта, детермінований його особливостями як суб'єкта правоохоронної діяльності;

– здійснений аналіз законодавчого регулювання форм взаємодії між слідчим (детективом) НАБУ та прокурором САП під час досудового розслідування корупційних злочинів обґрунтовує необхідність внесення низки змін в діючий КПК України та запропоновані зміни. Вони стосуються окреслення та чіткого розуміння сфер відповідальності слідчого та прокурора, удосконалення процедури здійснення слідчим (детективом) клопотання про арешт майна, законодавчого регулювання процесу обрання підозрюваним

запобіжного заходу на стадії досудового розслідування, визначення на рівні кримінального процесуального закону обов'язку керівників органів досудового розслідування та керівників органів прокуратури спільно визначати порядок взаємодії слідчих та прокурорів підвідомчих їм структур;

– окреслено ключові проблемні питання взаємодії детективів НАБУ та прокурорів САП, а саме: формальність, недостатність вживаних заходів до співпраці з обох сторін, юридична невизначеність, надмірна публічність діяльності з розслідування кримінальних проваджень щодо корупційних злочинів;

удосконалено:

– поняття правових принципів взаємодії слідчого (детектива) та прокурора у кримінальному процесі. Реалізація принципів обумовлена дисонансом в зацікавленості перебігу професійної комунікації слідчого (детектива) та прокурора на різних етапах кримінального провадження щодо розслідування корупційних злочинів та особливостями динаміки й інтенсивності їх професійної взаємодії, що детермінуються передбаченими законодавством правами, обов'язками, повноваженнями;

– стан наукових розвідок присвячених психологічним особливостям особистості слідчих (детективів) НАБУ та прокурорів САП. Реалізація методу моделювання дозволила виокремити наступні засадничі елементи психологічних профілів суб'єктів кримінального провадження, а саме: комунікативність, оперативність мислення і загальний рівень вербальної культури та ерудиції, емоційна стриманість, сміливість та лідерські якості. Співвідношення рівня прояву зазначених особливостей особистості слідчого (детектива) та прокурора формує унікальну палітру можливих форм їх професійної взаємодії іманентна низка характеристик;

– положення про професійний відбір на посаду прокурора САП шляхом внесення відповідних змін в ст. 29 Закону України «Про прокуратуру» та додаванням окремого пункту, щодо проходження кандидатами на посаду

прокурорів оцінки психологічних якостей особистості на предмет їх професійної придатності;

дістало подальший розвиток:

- наукове дослідження проблем кримінального провадження корупційних злочинів;
- порівняльно-правове дослідження нормативно-правових засад реалізації кримінального провадження в зарубіжних країнах;
- розуміння сучасного стану нормативно-правового регулювання форм та способів взаємодії слідчого та прокурора в законодавстві України;
- вивчення психологічних якостей особистості на етапі відбору на посади слідчого (детектива) та прокурорські посади, які реалізують досудове розслідування корупційних злочинів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції впроваджені та використовуються в:

- *практичній діяльності* Тренінгового центру прокурорів України – для безпосереднього використання сформульованих практичних рекомендацій в процесі професійно-психологічної підготовки прокурорів (акт Тренінгового центру прокурорів України від 21 вересня 2023 року);
- *освітньому процесі* – для підготовки лекцій, посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з юридичної психології, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» (акт Національної академії внутрішніх справ від 09 жовтня 2023 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано на підставі самостійно проведених досліджень. Підготовлена у співавторстві наукова стаття становлять 50 % авторського доробку. Для аргументації окремих положень

дисертації використовувалися наукові праці інших учених, на які зроблено посилання.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та висновки дисертації оприлюднено на таких наукових заходах: «Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних» (м. Київ, 30 квітня 2021 р.) «Інновації в криміналістиці та судовій експертизі» (м. Київ, 25 листопада 2021 р.) Актуальні питання протидії булінгу у воєнний час. Хто мій безпечний друг у протидії булінгу? (Київ, 4 травня 2023 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 8 наукових публікаціях, серед яких три статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань України, одна стаття в іноземному фаховому виданні (Республіка Польща) та три – у збірниках тез науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (165 найменувань на 17 сторінках) та трьох додатків. Повний обсяг дисертації становить 228 сторінок, з них обсяг основного тексту – 190 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО (ДЕТЕКТИВА) ТА ПРОКУРОРА

Після прийняття Верховною Радою України в 2012 році нового Кримінального-процесуального кодексу України та набуття ним чинності в прокурорській та слідчій діяльності гостро постала потреба розмежування на стадії досудового розслідування ролі слідчого та прокурора. Аналогічно в правозастосовній практиці слідчі та прокурори все частіше почали звертати увагу на потребу налагодження взаємодії при розслідуванні злочинів в кожному окремому кримінальному провадженні.

Варто зазначити, що на ранніх етапах застосування останньої редакції КПК України проблематиці ефективної взаємодії між слідчим та прокурором як науковцями, так і практичними працівниками не надавалося особливого значення. Однак, як виявилось пізніше, велика кількість прокурорів та слідчих виявилися не готовими працювати в так званій «новій системі координат», які запроваджував КПК України 2012 року. Новий КПК України фактично нівелював вирішальну роль слідчого в розслідуванні злочинів, поставивши на перше місце в цьому процесі саме прокурора з функцією нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Великою мірою явище неготовності прокурорів та слідчих працювати в нових реаліях пояснювалося суттєвою нестачею теоретичних наукових досліджень з питань взаємодії між слідчим та прокурором, в тому контексті, який запропонований новелами чинного Кримінального процесуального кодексу України. Виходячи з зазначеного, нормативно-правове регулювання процесів взаємодії слідчого та прокурора потребує вдосконалення та системних змін, заснованих на наукових підходах та існуючих вченнях про взаємодію між слідчим та прокурором в юридично – психологічній доктрині України.

Вивченням ефективних механізмів взаємодії слідчого та прокурора в різний час займалися такі науковці як: Ю. Аленін, Р. Белкін, Ю. Баулін, Л. Головка, Ю. Грошевой, О. Ларина, Л. Лобойко, В. Пивоваров, С. Шейфер, Л. Щербина, О. Юхно та ін. Водночас, до цього часу питання взаємодії між слідчим і прокурором у науці розглядалися переважно з точки зору здійснення прокурорського нагляду за досудовим слідством, не звертаючи достатньої уваги юридико-психологічним аспектам такої взаємодії.

1.1. Онтологічна сутність взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в сучасній юридико-психологічній доктрині України

У сучасній теорії та практиці правоохоронної системи України використовується поняття взаємодії для відображення спільних зусиль органів та підрозділів у вирішенні завдань, пов'язаних із розкриттям та розслідуванням злочинів. Однак законодавство не надає чіткого визначення цьому терміну, що спонукає до його теоретичного тлумачення. Необхідно відзначити, що в теорії поняття «взаємодія» відрізняється від інших схожих термінів, таких як «взаємозв'язок», «співпраця», «координація» «узгоджена діяльність», «виконання завдань, доручень, вказівок», «допомога» тощо.

Науковий інтерес до дефініції «взаємодія» виник ще на початку зародження філософської думки. Перші погляди на сутність та зміст взаємодії ми можемо знайти в роботах Аристотеля, Платона та Геракліта. Подальший розвиток філософського тлумачення взаємодії відображено в теологічних роздумах Діонісія та Ареопагіта. Збагатили зміст поняття «взаємодія» роздуми Р. Декарта, Б. Спінози щодо механічного його розуміння в раціоналізмі. В рамках матеріалізму зробили свій внесок у розробку проблеми тлумачення «взаємодії» І. Кант, Г. Гегель. ХХ ст. означається широкими векторами дослідження проблеми взаємодії в просторі марксистської філософії. Резюмуючи генезу філософського інтересу до проблеми взаємодії можна стверджувати, що рух наукового фокусу філософів був зосереджуваний на

диференціації та вивченні насамперед, окремих її різновидів: соціальної, інформаційної, соціально-психологічної, етнічної, інформаційної, міжкультурної тощо.

Категорія взаємодії є однією із загальних категорій пізнання і нерозривно пов'язана з такими засадничими категоріями як рух, простір, час, структура; відображає процеси дії різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість, зміну стану, взаємоперехід і визначається як процес інтеграційної діяльності суб'єктів. Сутність взаємодії полягає в нерозривності прямої і зворотної дій, органічному поєднанні змін суб'єктів, що впливають один на одного. Ця категорія є цілісною, внутрішньо диференційованою, саморозвиваючою системою. Таке розуміння взаємодії передбачає взаємну зміну керуючих та керованих дій, переконує в необхідності розгляду змін взаємодіючих суб'єктів і самого процесу взаємодії як зміни її станів. Перш за все зазначимо, що динаміка взаємодії характеризується тим, що переважання однієї дії викликає послаблення інших, причому провідним у розвитку завжди є суперечлива взаємодія. Тому взаємодію ряд дослідників (А. Гайдабрус, А. Гур'єв, А. Ерьоміна, І. Масаліда, А. Петров, О. Петрова, В. Черкаєв) представляють як складний тип зв'язку, що обумовлює взаємну дію різних предметів, явищ дійсності в умовах взаємовпливу причини і наслідку [52].

Узагальнений аналіз першоджерел свідчить, що у сучасній філософській думці поняття «взаємодія» розглядається як особливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний з об'єктів впливає на інші об'єкти, приводячи до їх зміни й, у свою чергу, зазнаючи впливу з боку інших об'єктів. Таке загальне тлумачення вказаної категорії у різних галузях науки та соціального життя набуває специфічного наповнення у тому числі у такій особливій сфері, якою є протидія злочинності [36, с. 55]. Конкретизуючи, ми можемо казати, що взаємодія різних уповноважених державних органів відноситься до аспектів соціальної взаємодії. Її соціальна суть полягає у виявленні соціальних функцій кожного з партнерів. Такі функції в свою чергу мають ґрунтуватися на

спільному розумінні ситуації та спільному змісті дій, які визначені взаємним узгодженням.

Психологія тлумачить взаємодію як взаємний вплив людей, що породжує їхні взаємні зв'язки, відносини, спілкування, сумісні переживання та діяльність [112, с. 213]. В просторі психології феномен «взаємодія» був предметом досліджень низки науковців, а саме: Г. Андреєвої, А. Бодальова, В. Давидова, А. Донцов, В. Загвязинського, Х. Лійметса, Б. Ломов, В. Ляудіса, В. Мухіної, Н. Обозов, А. Пономарева, В. Семенова, Д. Ельконіна та ін. Слід зауважити, що процеси взаємодії надзвичайно широко представлені в діяльності людини. У педагогічній, консультативній, організаторській, управлінській та інших видах діяльності функція взаємодії є провідною, де взаємодія забезпечує перетворення сукупності індивідуальних дій на єдину систему сумісних дій.

С. Чистяков та Ю. Франчук взаємодію розглядають як багаторівневе явище, як узгоджену діяльність, яка передбачає досягнення спільних цілей і результатів щодо вирішення учасниками важливої для них проблеми або завдання. В умовах взаємодії завжди є активність обох сторін, хоча ступінь її виявлення різний. Узагальнюючи, можна стверджувати, що вивчення категорії «взаємодія» у психології розглядається з точки зору трьох основних напрямів: взаємодія як процес діяльності; взаємодія як процес спілкування та взаємодія як міжособистісні стосунки. Виходячи із цього, спільна діяльність і спілкування є основними формами реалізації взаємодії [107].

У широкому розумінні взаємодія людини з іншими людьми є особливим типом зв'язку, впливу, що передбачає взаємні впливи сторін, взаємні зміни. Серед них особлива роль належить спілкуванню і спільній діяльності як формам взаємодії [25, с. 51]. Взаємодія (інтеракція) — це вихідне, родове поняття, яке охоплює процеси впливу об'єктів (суб'єктів) одне на одного, їхню взаємну обумовленість і взаємозміну: взаємний зв'язок соціальних явищ як на рівні суспільства у цілому, так і на рівні функціонування його окремих груп, індивідів. Вона охоплює всі види соціальних процесів і людської діяльності; виявляється в організації людьми спільних дій, спрямованих на реалізацію

спільної діяльності, досягнення спільної мети. Під час взаємодії відбувається обмін діями, зароджуються спорідненість, координація дій двох суб'єктів, а також стійкість їхніх інтересів, планування спільної діяльності, розподіл функцій тощо. За допомогою дій відбувається взаємне регулювання, взаємний контроль, взаємовплив, взаємодопомога. Це означає участь кожного учасника взаємодії у розв'язанні спільного завдання з відповідним коригуванням дій, урахуванням попереднього досвіду, активізацією власних здібностей і можливостей партнера [89].

Вагомими для дослідження виступають наступні характеристики взаємодії: активні дії, що здійснюються індивідами стосовно одне одного; співвідношення власних цілей та організація їхнього досягнення, взаємність учасників взаємодії; розуміння контексту, в якому відбувається взаємодія, вибір позицій взаємодії, що дозволяють досягти власних цілей, взаєморозуміння. Тобто можна стверджувати, що умовою взаємодії (міжгрупової, міжособистісної) є наявність відповідного простору, а рівні взаємодії передбачають відповідні процедури її реалізації, опанування «сценаріїв» поведінки у певній ситуації [52].

Аналіз існуючих підходів до розгляду взаємодії [81, 90, 15, 45] дозволяє констатувати, що взаємодія виступає, насамперед як соціально-психологічна категорія. Вона тлумачиться як інтегруючий чинник, який об'єднує в цілісний процес безпосередні та/або опосередковані взаємовпливи об'єктів (суб'єктів) та породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок. Категорії, що характеризують взаємодію в загальному плані та відображають особливості професійної діяльності фахівця - це мета, предмет, способи, зворотний зв'язок. Мета взаємодії забезпечує цілеспрямованість (на відміну від стихійності) спільної діяльності, спілкування і співпереживання суб'єктів, являє собою передбачуваний результат діяльності, забезпечує керованість взаємних дій суб'єктів. Предмет взаємодії утворює «поле», «простір», відносно якого відбуваються взаємні дії суб'єктів. Взаємодія суб'єктів предметно спрямована, тобто характеризується предметністю взаємних дій. Предметом взаємодії

виступають зв'язки, відносини, сумісні рішення, взаємний інтерес, спільність емоційних переживань, постановка і вирішення проблем. Способи взаємодії представляються методами, технологіями організації зв'язків; виявляються як міжсуб'єктні зв'язки, міжособистісні відносини; характеризують усвідомленість, взаєморозуміння, взаємоспрямованість дій суб'єктів відносно предмету взаємодії. Зворотний зв'язок як атрибут взаємодії виступає зворотною реакцією на дію, забезпечує відгук на дію суб'єкта й характеризує суб'єктність іншої сторони взаємодії. Зворотний зв'язок виявляє зміни взаємодіючих суб'єктів, реакцію на впливи, сигналізує про стан предмету взаємодії, актуалізує спосіб взаємодії, наближає або віддаляє від мети взаємодії. Наявність зворотного зв'язку забезпечує керованість, цільову орієнтацію, взаємність [53].

Проблематика взаємодії не є новітньою в предметному полі юридичної психології та знайшла своє відображення в численних дослідженнях І. Амінова, В. Андросюка, Ю. Антоняна, О. Бандурки, С. Бочарова, О. Волкова, М. Дебольського, І. Дубової, М. Єникєєва, О. Землянської, Ю. Ірхіна, Л. Казміренко, Я. Кондратьєва, О. Кудерміної, В. Лукашевича, В. Міцкевіча, Л. Орбан-Лембрик, И. Пономарьова, В. Романова, О. Столяренко, Л. Філонова та інших. Узагальнення результатів наявних науково-прикладних досліджень ми можемо розглядати взаємодію слідчого (детектива) та прокурора в межах юридичної психології як форму професійної взаємодії, що виступає у двох конфігураціях: як засіб вирішення завдань діяльності, її інструментальна, функціональна складова; як вищий соціально зумовлений рівень активності поведінки суб'єкта, детермінований його особливостями як суб'єкта правоохоронної діяльності.

Професійну взаємодію можна означити наявністю мети, предмету, способу здійснення, зворотного зв'язку. Професійна взаємодія виявляється у формі спільної діяльності та спілкування. Як засіб вирішення завдань професійна взаємодія слідчого (детектива) та прокурора характеризується як інтеракція, в якій суб'єктом вирішуються певні комунікативно-когнітивні

завдання. Вона підпорядкована цілям та завданням діяльності та є невід'ємним її елементом. Відбувається з дотриманням принципів її відповідності вимогам законодавства та успішність процесу професійної взаємодії суб'єкта обумовлена ступенем розвитку його комунікативних якостей, вмінь та навичок.

У теорії управління взаємодію розуміють як узгоджену за місцем і часом сумісну діяльність, спрямовану на досягнення загальної мети. Поряд із взаємодією йдеться і про координацію, яка відрізняється від взаємодії тією рисою, що охоплює відносини підпорядкування учасників сумісної діяльності волі координуючого суб'єкта. По відношенню до взаємодії координація частіше за все виступає її організаційною основою або відповідною передумовою. У деякому роді взаємодію можна розглядати і як прояв координації. У своїй сукупності названі поняття відображають два боки єдиного процесу функціонування елементів відповідної системи [\[28, с. 60\]](#).

В більшості випадків, якщо говорити про взаємодію між слідчим та прокурором, то у вказаних двох теоріях вона розглядається в формальній, процедурній площині, а не з точки зору психології відносин між особистостями, які в кожному випадку є індивідами з унікальним набором психологічних рис характеру, темпераменту та своєрідним життєвим досвідом і світоглядом.

Зокрема Г. Цимбал вказувала, що взаємодія – це узгоджена (взаємозаінтересована) діяльність правоохоронних органів, контролюючих та інших державних органів, спрямована на виявлення, розкриття й розслідування злочинів [\[104, с. 223\]](#). В. Пивоваров та Л. Щербина розглядають питання взаємодії тільки через призму правильного спрямування розслідування, швидкого і повного виявлення всіх обставин, які входять в предмет доказування у справі [\[80, с. 20\]](#).

Деякі науковці розглядають поняття взаємодія в кримінальному провадженні учасників сторони обвинувачення як взаємодопоміжна, спільна [\[92, с. 187\]](#) та узгоджена співпраця при досудовому розслідуванні злочинів із розподілом компетенції, функцій, повноважень, взаємних обов'язків, яка

спрямована на розв'язання завдань кримінального судочинства, або як розумне поєднання та найбільш ефективно використання повноважень, методів і засобів, що притаманні кожному із взаємодіючих органів, чи наявність способів зв'язку, що забезпечує узгоджену участь у кримінальному провадженні [44, с. 73]. Інші науковці зводять поняття взаємодії до двох аспектів: процесуального (прямо передбаченого нормами кримінального процесуального закону) та організаційного (регламентованого відомчими актами або нерегламентованого законом, або ж такого, що витікає з його змісту) [37, с. 159].

Чинний КПК України взагалі не дає визначенню поняттю взаємодії і в такій формі воно не згадується в жодній правовій нормі, хоча, якщо зважати на дух закону, а не тільки на його букву, то взаємодія між слідчим і прокурором є ключовим елементом процесу досудового розслідування всіх кримінальних правопорушень. Питання взаємодії слідчого та прокурора вперше згадується в ст. 36 КПК України та зводиться виключно до функції прокурора по здійсненню нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Чинний КПК України розглядає поняття взаємодії між прокурором та слідчим більше через призму наказу-підпорядкування, що не повною мірою відповідає ідеї процесуального керівництва.

Проблемні питання взаємодії між прокурором та слідчим особливо гостро постають при розслідуванні та розкритті кримінальних корупційних правопорушень, вчинених представниками вищих органів влади, державними службовцями категорії «А», що є сферою компетенції прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, (далі САП) та детективів Національного антикорупційного бюро України (далі НАБУ). На стадії досудового розслідування від якості взаємодії між детективом та прокурором залежить доля кримінального провадження. Високий рівень взаємодії між прокурором та детективом прямо впливає на якість здобуття доказів у кримінальному провадженні про злочини в сфері корупції, стійкість кримінального процесу проти негативних факторів та впливів сторонніх осіб на

перебіг досудового розслідування. В ході такої взаємодії проявляється процесуальна самостійність детектива, як особи, відповідальної за хід та результати проведення кримінального провадження та професійна відповідальність прокурора за прийняті в провадженні процесуальні рішення, пов'язані з притягненням особи до кримінальної відповідальності.

З точки зору чинного кримінального процесуального законодавства, повноваження прокурора під час проведення досудового розслідування значно розширилися, внаслідок запровадження інституту процесуального керівництва. Зазначені законодавстві новели відповідно позначилися на обсягу та характеру повноважень слідчого, які, після імплементації змін, виявилися нормативно та фактично обмеженими, що призвело до обмеженої самостійності слідчого у прийнятті процесуальних рішень. Певна обмеженість в прийнятті самостійних рішень, в свою чергу, на практиці спричиняє затягування процесу досудового слідства та відволікає слідчого від виконання його прямої професійної функції – розслідування злочинів. [\[18, с. 100\]](#).

Деякі українські вчені розглядають питання взаємодії між слідчим та прокурором через призму ділового контакту між ними під час злагодженої спільної роботи у процесі розслідування конкретного кримінального правопорушення, переміщуючи таким чином акценти виключно на процесуальну діяльність з погодження прокурором процесуальних рішень слідчого, зокрема клопотань [\[23, с. 162\]](#). При цьому взаємодія є однією з форм спільної діяльності, як правило, найбільш оптимальною [\[86, с. 112\]](#). Проте остання не завжди пов'язана із взаємодією та є ширшої від неї. Так, у дослідженнях, які присвячені психології управління, спільну діяльність розглядають у трьох вимірах: 1) як спільно-індивідуальну, за якої кожен учасник відпрацьовує свою частину роботи незалежно від інших; 2) як спільно-послідовну, за якої загальне завдання виконує послідовно кожен учасник; в) як спільно-взаємодіючу, коли кожен учасник одночасно взаємодіє з усіма іншими [\[9, с. 168\]](#).

Водночас вважаємо, що поняттям «взаємодія» охоплюється не лише безпосередній контакт взаємодіючих суб'єктів, а й їх дії, які вони вчиняють кожен окремо, але на виконання спільних домовленостей. Тобто узгодження відповідними суб'єктами їх спільних дій є обов'язковою ознакою взаємодії між ними [\[10\]](#). У цьому аспекті поділяємо думку М. Багрія, який визначає погодженість дій (заходів) під час розслідування одним з елементів сутнісної характеристики взаємодії відповідних суб'єктів [\[7, с. 317\]](#).

З огляду на викладене вище підставами взаємодії прокурора та слідчого у кримінальному провадженні є реалізація кожним із них визначених законодавством повноважень під час розслідування конкретного кримінального правопорушення. Фактично взаємодія відбувається тоді, коли відповідні процесуальні повноваження реалізуються в їх взаємозв'язку та є взаємозумовленими. При цьому взаємодія прокурора та слідчого у кримінальному провадженні має бути ефективною, тобто такою, що дає заздалегідь намічені результати. Здійснення такої взаємодії також має відповідати загальним засадам кримінального провадження, які передбачені у ст. 7 КПК України.

На думку Е.С. Белкіна взаємодія є погодженою за метою і завданнями, силами, засобами, місцем та часом діяльністю в процесі встановлення істини у кримінальному процесі [\[55, с. 493\]](#). Тобто стає зрозумілим, що в науковому розумінні питання взаємодії на перше місце ставляться принципи свободи прийняття спільного, погодженого рішення як слідчим та прокурором.

Крім зазначеного принципу Е. Белкін виокремлював інші важливі принципи взаємодії:

- принцип дотримання законності, під яким розуміється забезпечення чіткої правової регламентації діяльності як учасників такого процесу так і контролю прокурора;

- принцип чіткого дотримання підслідності, під яким слід розуміти виконання кожним суб'єктом кримінального переслідування своїх функцій [\[55, с. 494\]](#).

Принципи незалежності та підпорядкованості лише закону ставляться С. Алексєєвим в основу процесу взаємодії між слідчим та прокурором на досудовому розслідуванні [\[100, с. 27-30\]](#). В свою чергу принципу законності при взаємодії особливого значення надають Ю. Грошевий та В. Хотенець, які зазначають, що взаємодія суб'єктів розслідування здійснюється в межах законів, що гарантується принципом незалежності та має суттєве значення для забезпечення законності взаємодії правоохоронних органів у розкритті злочинів [\[57, с. 315-316\]](#).

Особливого значення принципу незалежності при взаємодії слідчого та прокурора надає Р. Бубнов, на думку якого слідчий та прокурор наділені процесуальною самостійністю, у зв'язку з чим процес взаємодії зазначених суб'єктів не повинен впливати на реалізацію ними своїх повноважень [\[17, с. 7-8\]](#).

Дехто з вітчизняних вчених, зокрема А. Соловйов, звертали увагу, що відсутність необхідних умов та чіткої структури взаємодії є першими причинами допущення слідчими помилок при розслідуванні кримінальних справ [\[93, с. 69\]](#). Однак, в будь-якому випадку необхідність встановлення чітких умов та структури взаємодії не можна зводити до прокурорського імперативу по відношенню до слідчого. На підтримку такого підходу частина вчених в питаннях взаємодії слідчого та прокурора надає особливого значення процесуальній самостійності слідчого [\[18, с. 97\]](#), здатності самостійно, з усвідомленою відповідальністю приймати рішення в справі, визначати хід розслідування.

Як справедливо зазначає М. Ангеленюк у КПК України слід закріпити положення, які б сприяли формуванню дійсної, а не уявної самостійності і незалежності слідчого [\[4, с. 24\]](#), оскільки на сьогодні слідчий організовує та несе відповідальність за вчасне та правомірне застосування законодавства, однак складно назвати його самостійним під час прийняття рішень, що безперечно негативно впливає на ведення досудового розслідування та виконання завдань кримінального процесу загалом.

Питанню процесуальної самостійності слідчого у відносинах в тому числі з прокурором українськими вченими завжди приділялася особлива увага. При дії старого кримінального процесуального законодавства України важливий вклад в дослідження питання процесуальної самостійності зробили О. Баулін та Н. Карпова в монографіях «Процесуальна самостійність і незалежність слідчого та їх правові гарантії» а також С. Охріменко в дисертаційному дослідженні «Гарантії правового захисту процесуальної самостійності та незалежності слідчого». У зазначених наукових працях комплексно досліджені питання процесуальної самостійності слідчого. Однак сьогодні вимагає від нас переосмислення статусу слідчого в кримінальному процесі, а також розгляду проблематики процесуальної самостійності слідчого з точки зору психології взаємовідносин між слідчим та прокурором.

Важко не погодитися з О. Кіпером, який зазначає, що у сучасній українській доктрині на основі КПК України 2012 р. інститут процесуальної самостійності слідчого комплексно не досліджувався. Враховуючи те, що чинний КПК України принципово змінив процесуальне становище слідчого у кримінальному провадженні, питання процесуальної самостійності слідчого у досудовому розслідуванні набувають особливої актуальності та потребують комплексного і системного дослідження, зокрема, в частині визначення процесуального становища слідчого та функціональної спрямованості його діяльності, з'ясування сутності, значення, змісту та меж процесуальної самостійності слідчого, визначення ролі процесуальної самостійності слідчого у всебічному, повному й неупередженому розслідуванні кримінального провадження [\[47, с. 24\]](#). Не зважаючи на різноманіття підходів до вивчення питання взаємодії слідчого та прокурора у кримінальному провадженні сучасні українські науковці єдині в тому, що налагодження взаємодії між прокурором та слідчим є життєво необхідною умовою ефективного досудового розслідування кримінальних проваджень, досягнення завдань кримінального провадження на досудовому розслідуванні.

Висновки до п.1.1:

1. Категорія взаємодії є однією із загальних категорій філософії пізнання і іманентно пов'язана з такими базовими категоріями як рух, простір, час, структура. Вона відображає процеси взаємодії об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість, динаміку стану і визначається як процес інтеграційної діяльності об'єктів. Генеза філософського інтересу до проблеми взаємодії дозволяє констатувати, що рух наукового фокусу філософів був зосереджуваний на диференціації та вивченні особливостей окремих її різновидів: соціальної, інформаційної, соціально-психологічної, етнічної, інформаційної, міжкультурної тощо.

2. Професійну взаємодію можна означити наявністю мети, предмету, способу реалізації, зворотного зв'язку. Професійна взаємодія виявляється у формі спільної діяльності та спілкування. Як засіб вирішення завдань професійна взаємодія слідчого (детектива) та прокурора спрямована на вирішення певних когнитивно-комунікативних завдань. Вона повністю підпорядкована цілям та завданням правоохоронної діяльності та є невід'ємним її елементом. Її реалізація відбувається з дотриманням принципів відповідності вимогам законодавства та успішність процесу професійної взаємодії суб'єктів обумовлена ступенем розвитку їх комунікативних якостей, вмінь та навичок.

3. У теорії управління взаємодію розглядають переважно, в фокусі узгодженості за місцем і часом сумісної діяльності, що спрямована на досягнення загальної мети. Основною характеристикою взаємодії в них виокремлюється атрибути координації процесу функціонування елементів відповідної системи. В більшості випадків, якщо говорити про взаємодію між слідчим та прокурором, то у вказаних двох теоріях вона розглядається в формальній, процедурній площині, а не з точки зору психології відносин між особистостями, які в кожному випадку є індивідами з унікальним набором психологічних рис характеру, темпераменту та своєрідним життєвим досвідом і світоглядом. принцип дотримання законності, під яким розуміється

забезпечення чіткої правової регламентації діяльності як учасників такого процесу так і контролю прокурора.

1.2. Правові принципи взаємодії між слідчим (детективом) та прокурором у процесі розслідування корупційних злочинів

У науковому загалі поняття «принцип» визначається як фундаментальне положення, на основі якого та з дотриманням якого здійснюється процесуальна діяльність представниками правоохоронних органів, тобто застосовується державний примус стосовно порушників правил життя суспільства. До складу принципів можливо віднести лише ті основні положення або ідеї, що характеризують найбільш важливі сторони правової діяльності та визначають її суть, спрямованість та характерні особливості [\[34, с. 47\]](#).

На даний час в науці остаточно ще не сформувалася цілісна система принципів кримінального провадження. Але, на нашу думку, характерною ознакою актуального стану розвитку правової галузі є відсутність будь-яких сформованих орієнтирів для визначення й використання практичним працівником великого різноманіття правових принципів. Взаємодія означає «взаємно діяти», «спільно працювати», «співробітничати». Процесуальна взаємодія заснована на нормативно-правових актах. Взаємодія – це діяльність підрозділів, спільна або погоджена за місцем і часом у певних межах між собою та з іншими підрозділами і службами, що здійснюється відповідно до їхньої компетенції та спрямована на виявленні і припинення злочинів, нейтралізацію причин і умов, що сприяють їх вчиненню [\[69, с. 82\]](#). Відповідно до зазначеного, будь-яка спільна діяльність повинна базуватися на єдиному узгодженому тлі вихідних положень взаємодії.

Питання принципів взаємодії суб'єктів правоохоронної діяльності досліджували такі науковці: С. Недов, В. Фесюнін, Л. Фещенко, В. Ковальов, Г. Цимбал, О. Волобуєва, В. Тацій. Не всі принципи закріплені на рівні норми права, впровадження деяких з них ініційовані наукою.

Всі принципи взаємодії слідчого та прокурора у кримінальному процесі можна умовно поділити на загальноправові та спеціальні. До загальноправових звичайно відносять принципи законності, гуманізму, гласності, дотримання прав і свобод людини. Вказані принципи закріплені на рівні Конституції України та спеціалізованих кодифікованих актів, зокрема Кримінальному процесуальному кодексі України. Спеціальні принципи більше виражають специфіку діяльності слідчого та прокурора у кримінальному провадженні, та серед них можна виділити принципи планування, колективності, координації, кооперації, процесуальної ефективності. Такі принципи не представлені у окремих статтях нормативних документів, однак використовуються слідчими та прокурорами у повсякденній діяльності, залежно від рівня психологічної зрілості, загальної ерудованості та професіоналізму.

В чинному КПК України можна виділити кілька принципів, які прямо стосуються питання взаємодії слідчого та прокурора та етапі досудового розслідування кримінального провадження. Так, особливого значення в контексті взаємодії слідчого та прокурора набуває передбачений ст. 9 КПК України принцип законності, який передбачає, що під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. По суті принцип законності є конституційним принципом. У ст. 6 Конституції закріплено, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Стаття 19 Конституції визначає, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, що органи державної влади, та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на

підставі, у межах та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [164].

Законність є складною юридичною ідеєю, яка також має багатовікову історію. Перше застосування цієї категорії виявляється ще в античному світі. Так, у Стародавній Греції та Стародавньому Римі основною формою організації суспільства була громадська община – релігійний союз сімей і племен. Громадяни, будучи членами сім'ї, племені та громадської общини, будували суспільні відносини на принципі “демократії”, особливістю якої була громадянська рівність, виборність і підзвітність, встановлення термінів повноважень, невтручання влади у майнові відносини, свобода слова, рівність усіх перед законом [27, с. 10].

Виходячи з розуміння цього принципу можна стверджувати, що взаємодія слідчого та прокурора це не будь-яка форма впливу одного учасника кримінального процесу на іншого, а чітко регламентована та передбачена законодавством форма спільної діяльності в конкретному кримінальному провадженні. Які б способи та методи взаємодії один з одним не обрали слідчий та прокурор, такі форми постійно мають узгоджуватися з постулатами кримінального процесуального закону. Психологія взаємовідносин при такій взаємодії завжди передбачає звернення її учасників до норми права та способу правового регулювання процесуальної поведінки [164].

Окремі юридичні аспекти взаємодії слідчого (детектива) та прокурора у кримінальному провадженні регламентовані на законодавчому рівні в різних нормативно-правових актах, таких як: Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс, Закон України «Про національну поліцію», «Про Державне бюро розслідувань», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про оперативно-розшукову діяльність», а також окремими наказами Міністерства внутрішніх справ від 06.07.2017 № 570 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України», від 07.07.2017 № 575 «Про затвердження Інструкції з організації

взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні», від 03.11.2015 № 1339 «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події», від 10.06.2011 № 317/235 « Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю» , наказом Національного антикорупційного бюро України , Міністерства внутрішніх справ України від 24.04.2017 № 99-0/335 «Про затвердження порядку взаємодії Національного антикорупційного бюро України та міністерства внутрішніх справ України щодо обміну інформацією з питань обліку осіб, оголошених у розшук [\[164\]](#).

Так, в «Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» визначено основні принципи взаємодії, такі як:

- 1) швидке, повне та неупереджене розслідування кримінальних правопорушень;
- 2) самостійність слідчого в процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень забороняється;
- 3) оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування та оперативних підрозділів Національної поліції України у запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;
- 4) дотримання загальних засад кримінального провадження;
- 5) забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування [\[71 с. 135\]](#);

Додержанням принципу законності є важливою умовою ефективної взаємодія як з точки зору органу досудового розслідування так і з позиції прокурора. Варто звернути увагу, що вимога додержання прокурором принципу

законності виходить далеко за рамки функціонування будь-якої правоохоронної системи, в яких можуть співпрацювати слідчий та прокурор. Саме неухильне додержання принципу законності з боку обвинувачення є своєрідною гарантією захисту прав людини, основоположних свобод та забезпечення верховенства права. Вказана місія покладається на прокурорів, виходячи з Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі прокуратури поза системою кримінальної юстиції. [\[82, с.1-4\]](#).

Іншим важливим принципом, що впливає на форми взаємодії слідчого та прокурора та етапі досудового розслідування кримінального провадження є презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини. Презумпція невинуватості – один з найважливіших принципів демократичного кримінального процесу, який має самостійне призначення і виконує особливу, лише йому притаманну роль [\[60, с. 5\]](#).

Презумпція невинуватості особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, є чи не основною засадою у здійсненні кримінального провадження не лише в Україні, а й у інших державах світу. Вона закріплена у багатьох міжнародних нормативних актах і законодавстві більшості держав [\[65, с. 142\]](#). Вказаний основоположний принцип кримінального процесу визначений в статті 62 Конституції України, та сформульований у вигляді двох основних складових, а саме:

- особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду;

- обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь;

Чинний КПК України в ст. 17 містить додаткове розкриття суті принципу презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, оскільки передбачає, що підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом. Усі сумніви щодо доведеності вини особи

тлумачаться на користь такої особи. В своїй професійній діяльності, особливо на етапі досудового розслідування кримінальних проваджень, які стосуються фактів вчинення корупційних злочинів, як слідчий (детектив) так і прокурор зобов'язані додержуватися принципу презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини. Відповідно, вся взаємодія між зазначеними учасниками кримінального провадження вибудовується з урахуванням необхідності забезпечення дотримання вказаного принципу.

Також слід зазначити, що дотримання принципів законності та презумпції невинуватості є основоположними засадами діяльності органів прокуратури, відповідно до ст. 3 Закону України «Про прокуратуру». За таких обставин прокурор, здійснюючи нагляд за досудовим розслідуванням у кримінальних провадженнях виступає своєрідним гарантом відповідності всього процесу розслідування принципам законності, презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини.

Якщо подивитися на питання принципів з точки зору слідчого (детектива), то в ході розслідування корупційних правопорушень для органу досудового розслідування найважливішим принципом як правило виступає забезпечення доведеності вини. Керуючись в роботі тільки принципом доведеності вини, досить часто слідчі нехтують іншими основоположними принципами законності і презумпції невинуватості.

Для слідчого, який є проактивним учасником кримінального провадження, необхідність забезпечення виключної законності та презумпції невинуватості під час розслідування кримінальних правопорушень, асоціюється з сумнівами в правильності власних дій та обраного напрямку досудового розслідування. Водночас, надмірна концентрація та обдумування своїх дій та вчинків, з точки зору дотримання принципів законності та презумпції невинуватості, можуть погіршувати оперативність та ефективність прийняття оперативно-тактичних процесуальних рішень, і мати ключове деструктивне значення для всього розслідування кримінального провадження [\[164\]](#).

Як зазначають вітчизняні дослідники в Україні презумпцію невинуватості найчастіше порушують у таких випадках: при виголошенні публічних заяв політиками і прокурорами про чиюсь винуватість задовго до закінчення судового процесу, коли судові рішення, що не є обвинувальним вироком, відображає думку про винуватість особи, та під час затримання осіб, підозрюваних та/або обвинувачених у вчиненні злочину, і обранні щодо них запобіжного заходу [\[102, с. 47\]](#).

Ефективна юридико-психологічна взаємодія слідчого (детектива) та прокурора виступає гарантією та забезпечує додержання під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень передбачених ст. 7 КПК України засад (принципів) законності (п. 2, ч. 1), презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини (п. 10, ч. 1).

Ми вже зазначали, що в психології взаємодію розуміють як процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, який породжує їх взаємообумовленість та зав'язок [\[51, с. 261\]](#). З огляду на таке визначення взаємодії в прокурорсько-слідчих взаєминах процесуальна взаємодія повинна мати наступні обов'язкові елементи: двоє учасників взаємодії: процесуальний прокурор - старший групи прокурорів у кримінальному провадженні та слідчий (детектив) – старший слідчої групи у цьому ж провадженні; безперервний вплив учасників взаємодії на дії та процесуальні рішення один одного; узгодженість між собою, взаємозв'язок один з одним та обумовленість дій учасників взаємодії. Необхідний рівень взаємодії забезпечується належним рівнем планування, координації та комунікації під час проведення досудового розслідування, а також індивідуальними психологічними якостями кожного учасника.

Повністю погоджуємося з позицією українських вчених, які зазначають, що взаємодія не розглядається як ієрархічний інститут, де суб'єкти взаємодії залежать один від одного за обсягом повноважень, а навпаки як діяльність рівних за статусом, які виконують одне завдання, але в рамках притаманних їм функцій [\[16, с. 53\]](#).

Також поняття взаємодії розглядається науковцями як взаємодопоміжна, взаємоузгоджена, спільна співпраця при досудовому розслідуванні злочинів з розподілом компетенції, функції, повноважень, взаємних обов'язків, яка спрямована на розв'язання завдань кримінального судочинства [\[113, с. 217\]](#).

Не слід забувати, що положеннями ст. 2 КПК України для слідчого і для прокурора визначені завдання кримінального провадження, а саме: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Як повноважний представник державного органу виконавчої влади, розслідуючи кримінальне правопорушення, слідчий, в силу категоричних вимог ст. 3 Конституції України і ст. 2 КПК України, зобов'язаний поряд з виконанням слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій та прийняттям процесуальних рішень (початкових, проміжних, прикінцевих), у невідкладному порядку виконувати ще й правозахисну (правозабезпечувальну) функцію, пов'язану із забезпеченням прав, свобод і законних інтересів усіх фізичних осіб, залучених чи допущених до кримінальної процесуальної діяльності [\[21, с. 176\]](#).

З огляду на викладене в своїй процесуальній взаємодії слідчий та прокурор нерозривно пов'язані єдиними концептуальними завданнями, однак на психологічному рівні кожен із них обирає різний підхід до виконання цих завдань, залежно від передбачених законодавством прав, обов'язків, повноважень та особистої професійної компетенції.

Під час виконання завдань кримінального провадження, та взаємодіючи з прокурором слідчий більш сконцентрований на самому процесі збору та

фіксації доказів вчинення кримінального корупційного правопорушення. Для слідчого найважливішим на цьому етапі є здобути важливий доказ, що дозволить притягнути особу до відповідальності, а також належним чином закріпити його в матеріалах кримінального провадження.

Відомо, що при розслідуванні складних корупційних злочинів, особливо у сфері службової діяльності, економіки, хабарництва основна частина доказів здобувається за результатом проведення специфічних слідчих дій, які відповідно до вимог КПК України санкціонуються прокурором у вигляді погодження відповідних клопотань до слідчого судді, як то тимчасовий доступ до речей та документів, обшук, негласні слідчі (розшукові) дії, тощо. Без відповідного погодження клопотання до слідчого судді з боку прокурора фактично слідчий не може розпочати виконувати природну для нього функцію збирання доказів. Тому слідчому доводиться вступати з прокурором в певні форми процесуальної взаємодії, в ході якої презентувати прокурору свої плани та наміри щодо збирання тих чи інших доказів в кримінальному провадженні, переконувати прокурора в законності та вмотивованості клопотання, адресованого слідчому судді. Слідчий в такій взаємодії завжди відчуває певний ступінь залежності від думки прокурора стосовно свого бачення необхідності проведення тих чи інших слідчих дій.

В свою чергу під час такої взаємодії прокурору необхідно приймати рішення стосовно доцільності чи недоцільності проведення тих чи інших слідчих дій, дотримуватися правильного напрямку розслідування та водночас навіть при обґрунтованій відмові в погодженні клопотань слідчого не створювати в слідчого хибне уявлення нібито про бажання прокурора зашкодити справі чи намір створити слідчому штучні перешкоди в здобутті доказів. Зазначений психологічний аспект взаємодії слідчого та прокурора, особливо при розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень вимагає належного рівня поточної комунікації та координації всіх процесуальних дій чи рішень у кримінальному провадженні [\[164\]](#).

В таких випадках важко не погодитися з думкою деяких вчених, які розглядають взаємодію як розумне поєднання та найбільш ефективно використання повноважень, методів і засобів, що притаманні кожному із взаємодіючих органів [\[96, с. 105\]](#) чи наявність засобів зв'язку, що забезпечує узгоджену участь у кримінальному провадженні [\[46, с. 139\]](#).

Ще одним важливим принципом, який на наш погляд визначає спосіб взаємодії слідчого та прокурора є закріплений в ст. 28 КПК принцип розумних строків, тобто вчинення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень в об'єктивно необхідні строки.

Відомо, що обов'язок забезпечення дотримання розумних строків кримінальний процесуальний закон покладає на прокурора, слідчого суддю (в частині розгляду питань, віднесених до його компетенції) та суд.

Як слушно зазначають деякі українські вчені головним суб'єктом забезпечення розумних строків кримінального провадження являється слідчий, як основний виконавець процесуальних дій та рішень, які приймаються під час досудового розслідування, тому його необхідно включити до переліку посадових осіб, які повинні забезпечувати розумні строки кримінального провадження [\[72, с. 241\]](#). Відсутність, на даний час, єдиного законодавчо передбаченого обов'язку, як в слідчого, так і в прокурора в забезпеченні розумності строків досудового розслідування не сприяє налагодженню взаємодії між вказаними учасниками кримінального провадження, та створює дисонанс у взаємовідносинах. Покладення обов'язку забезпечення розумності строків досудового розслідування виключно на прокурора створює умови для можливих конфліктних ситуацій у взаємовідносинах з слідчим. Фактично, на даний час прокурор може виконати свій обов'язок забезпечення розумності строків досудового розслідування виключно через застосування до слідчого, який не обтяжений таким обов'язком додержання розумних строків слідства, методів процесуального примусу у вигляді вказівок, передбачених п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України чи ініціювання перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового

розслідування та призначення іншого слідчого, передбачених п. 8 ч. 2 ст. 36 КПК України. Зазначені методи впливу на слідчого як на безпосереднього виконавця слідчих та процесуальних дій у кримінальному провадженні не сприяють налагодженню взаємодії з прокурором та закладають серйозні перешкоди в психологію взаємовідносин між ними. При тривалих розслідуваннях наприклад детективами НАБУ складних, багатоепізодних справ про злочини, пов'язані з корупцією застосування прокурором САП зазначених заходів впливу на слідчого підриває не тільки перспективи будь-якої спільної з слідчим конструктивної роботи, але й перспективи успіху всього розслідування [\[164\]](#).

Потреба у вчиненні процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень в розумні строки досить часто стає предметом протиріч у взаємовідносинах між слідчим та прокурором при вчиненні окремих процесуальних дій. Зокрема, особливо актуальним вказане питання постає при підготовці слідчим та погодженні прокурором повідомлень про підозру публічним особам у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень. При розслідуванні складних багатоепізодних справ в сфері корупції очевидно для слідчого об'єктивно необхідним є тривалий час для збору та фіксації доказів, що підтверджують вину особи у вчиненні злочинів. В такій категорії справ розслідування може тривати місяці або й навіть роки, що породжує з боку прокурора певні претензії в сторону слідчого стосовно незабезпечення дотримання розумності строків досудового розслідування. В той же час, зібравши достатні на його думку докази для доведення вини особи, досить часто слідчий самостійно, без попереднього їх обговорення з прокурором, приступає до складання повідомлення про підозру, склавши яку направляє прокурору з вимогою погодження в стислі терміни з метою притягнення винних до кримінальної відповідальності. Такий стан справ, точно не сприяє взаємовідносинам слідчого та прокурора, породжує своєрідне непорозуміння та латентний конфлікт між ними. виправлення недоліків зазначеної форми юридико-психологічної взаємодії можливе тільки шляхом попередніх

консультацій слідчого з прокурором, обговорення та спільної оцінки зібраних в справі доказів, спільного їх аналізу на предмет повноти, належності та допустимості. Вступивши у конструктивну взаємодію слідчий та прокурор рівнозначно включаються в процес притягнення особи до кримінальної відповідальності та обидва психологічно налаштовані працювати в одному ритмі для досягнення єдиної мети. Завдяки такому підходу долаються будь-які психологічні бар'єри ефективної взаємодії, усуваються будь-які вагомні підстави для можливих конфліктів чи суперечок. При належній формі взаємодії прокурор усвідомлює та належним чином оцінює обсяг та значення зробленої слідчим роботи у кримінальному провадженні, а слідчий, в свою чергу, не ставить прокурору часові рамки для прийняття важливих, ключових рішень у кримінальному провадженні, посиляючись на формальний обов'язок прокурора забезпечити розумність строків досудового розслідування [\[164\]](#).

На відміну від загально правових спеціалізовані принципи взаємодії слідчого та прокурора направлені на раціональне вирішення поточних завдань та проблем у кримінальному провадженні [\[38, с. 159\]](#). Першим серед спеціалізованих принципів взаємодії слідчого та прокурора можна з упевненістю виділити принцип планування, який створює умови для слідчого і прокурора діяти відповідно до узгодженого графіку та алгоритму.

В. Г. Гончаренко (із співавторами) визначають планування розслідування як «процес встановлення шляхів, способів, засобів, сил і термінів успішного досягнення поставленої перед слідством мети під час розслідування конкретної кримінальної справи» [\[20, с. 261\]](#). При розслідуванні корупційних багатоепізодних злочинів детальний погоджений слідчим та прокурором план розслідування дозволяє ефективно використовувати обмежені людські ресурси, оптимально розподіляти наявні сили та засоби. На етапі планування між слідчим (детективом) та прокурором встановлюється первинний психологічний зв'язок та взаємна відповідальність як за результат розслідування всієї справи так і один перед одним. При своєчасному плануванні розслідування діяльність слідчого та прокурора спрямована на ефективну реалізацію своїх повноважень,

формується загальний алгоритм дій сторони обвинувачення з метою досягнення спільної кінцевої мети. Беззаперечно за допомогою планування досягається більша об'єктивність досудового розслідування та значна процесуальна економія. Фактично спільно розроблений та погоджений між прокурором та слідчим деталізований план розслідування кримінального провадження є для них двох, особливо на початковому етапі розслідування, своєрідною системою координат, яка використовується для орієнтування на унікальній карті кожного окремого кримінального провадження. Передумови для якісної психологічної взаємодії індивідуальності слідчого та прокурора формуються якраз при роботі над спільним планом розслідування кримінального провадження [\[133\]](#). При розслідуванні складних кримінальних проваджень про злочини, пов'язані з корупцією складений детективом та погоджений прокурором якісний план слідчих дій може мати вирішальне значення для долі справи.

З принципом планування тісно пов'язаний принцип прогнозування у взаємодії слідчого (детектива) та прокурора. Вказаний принцип набуває особливо актуального значення при розслідуванні резонансних справ, де підозрювані особи є публічними чи громадськими діячами, такими як народні депутати України, керівники обласних та райдержадміністрацій, керівники центральних органів виконавчої влади, судді, інші державні службовці, посади, яких віднесені Законом України «Про державну службу» до категорії «А» посад державної служби. Слідчому (детективу) НАБУ та прокурору САП постійно доводиться передбачати наслідки всіх своїх процесуальних дій та процесуальних рішень у таких кримінальних провадженнях. У вказаній категорії кримінальних проваджень недостатньо просто збирати докази винуватості особи, а потрібно передбачати можливі наслідки самої діяльності слідчого (детектива) та прокурора, направленої на збирання доказів. В даному випадку відбувається прогнозування впливу дій та рішень як на перебіг самого кримінального провадження так і на репутацію правоохоронних органів,

представники яких здійснюють досудове розслідування у такому кримінальному провадженні.

Принцип прогнозування набуває першочергового значення при розслідуванні детективами НАБУ та прокурорами САП кримінальних правопорушень про одержання неправомірної вигоди. Фактично, вже з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань слідчому (детективу) та прокурору необхідно спільно спрогнозувати найбільш ймовірний розвиток події злочину, що по характеру об'єктивної сторони є надзвичайно динамічним та мінливим і залежно від результатів такого прогнозу запланувати необхідні негласні слідчі (розшукові) дії. Досить часто в практиці НАБУ та САП у слідчого (детектива) та прокурора є не більше одного дня на роздуми, прогнозування та планування, що, в прямому сенсі цього слова, змушує їх максимально взаємодіяти – комунікувати, прогнозувати, планувати, знаходити повний психологічний контакт та взаєморозуміння у складних моментах процесуальної взаємодії. Максимальний рівень напруги та стресогенність ситуації відводить на другий план будь-яку індивідуальну психологічну несумісність діади слідчий-прокурор та приводить їх роботу до функціонування налагодженого механізму. З принципів планування та прогнозування походить принцип оперативності та гнучкості взаємодії. Саме цей спеціалізований принцип взаємодії слідчого (детектива) та прокурора дозволяє належним чином реагувати на мінливу обстановку вчинення кримінального правопорушення. Фактично, це основний керівний принцип документування слідчими (детективами) НАБУ та прокурорами САП корупційних кримінальних правопорушень в режимі реального часу. Зазначений принцип в сукупності з плануванням та прогнозуванням дозволяє передбачити можливу зміну, ускладнення процесу взаємодії для своєчасного та оперативного на нього реагування з метою досягнення запланованого результату [\[164\]](#).

Серед спеціалізованих принципів взаємодії слідчого та прокурора окремо слід виділити ще принципи взаємозумовленості та співробітництва. Перший із

них, передбачає, що процедура взаємодії можлива тільки при наявності взаємного інтересу сторін до дій одна одної [159]. Як слушно зазначаються в науковій літературі наявність в однієї сторони дій, що не підпадають під інтереси іншої, різко знижує ефективність взаємодії й призводить до її припинення. Взаємодія, яка засновується на принципі взаємообумовленості відбувається при наявності в суб'єктів взаємодії узгоджених (взаємообумовлених) дій. Проведені нами спостереження показали, що при розслідуванні особливо складних кримінальних проваджень в сфері економічної корупції активний здоровий інтерес прокурора до ходу та результатів слідчих дій, які проводить слідчий (детектив) позитивно пливає на динаміку процесу розслідування. Відчуття слідчим (детективом) присутності прокурора в справі не дозволяє збавляти темп розслідування та постійно підживлює активну наступальну позицію слідства в зборі доказової бази. Відповідно при такій взаємодії прокурор отримує від слідчого інформацію про здобуті докази та встановлені обставини поступово (порціями), що дозволяє йому провести якісний аналіз отриманих від слідчого даних, систематизувати та організувати їх у єдину, логічно впорядковану лінію доказування вини майбутнього обвинуваченого по справі.

У юридичній літературі під принципом співробітництва досить часто розуміється взаємодопомога та доброзичливість у взаєминах. Обов'язок забезпечення додержання в такому розумінні принципу співробітництва при взаємовідносинах з слідчим покладається в першу чергу на прокурора. Так, відповідно до ст. 25 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, затвердженого Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017, у взаємовідносинах із співробітниками правоохоронних органів прокурор зобов'язаний бути компетентним, виважено та тактовно виявляти вимогливість і принциповість, що базуються на вимогах закону [48, с. 213]. Також слід зазначити, актуальність принципу співробітництва у взаємодії між прокуратурою та слідчими знайшла своє відображення і в Рекомендаціях Рес (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі

прокуратури в системі кримінального правосуддя, які передбачають, що держави, в яких поліція незалежна від прокуратури, повинні вжити ефективних заходів, щоб гарантувати, що існує відповідне і професіональне співробітництво між прокуратурою і поліцією [83, с. 4].

Очевидно, що прокурор, як процесуально сильніша фігура у кримінальному провадженні зобов'язаний задавати правильний тон взаємовідносинам з слідчим, що потребує від нього не тільки професійної майстерності, але й великої емоційної стійкості та психологічної зрілості. На стадії досудового розслідування прокурор в силу специфіки своєї процесуальної ролі, на відміну від слідчого, менш піддається негативним ефектам і впливу з боку криміногенного середовища, а тому саме на прокурора покладається відповідальність забезпечити баланс доброзичливості у взаєминах з слідством.

Важливим на наш погляд спеціалізованим принципом юридико-психологічної взаємодії слідчого та прокурора при розслідуванні будь-яких кримінальних проваджень є принцип процесуальної ефективності слідчого та прокурора у кримінальному провадженні.

Відповідно до ч. 5 ст. 38 КПК України орган досудового розслідування зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування. Категорія «ефективне досудове розслідування» декілька разів згадується в чинному КПК України, зокрема в п. 8 ч. 2 ст. 36 КПК України, який наділяє прокурора, під час здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням повноваженнями ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування та п. 2 ч. 2 ст. 39 КПК України, який наділяє керівника органу досудового розслідування повноваженнями відсторонювати слідчого від проведення

досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування.

Крім того ст. 36 КПК України передбачено право Генерального прокурора, керівника обласної прокуратури, його перших заступників та заступників своєю вмотивованою постановою доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у разі неефективного досудового розслідування [\[164\]](#).

Очевидно, що категорія ефективності чи неефективності досудового розслідування є важливою умовою певних форм юридико-психологічної взаємодії слідчого та прокурора. На жаль чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить жодного визначення терміну «ефективне досудове розслідування». В науці проблема ефективності досудового розслідування також досліджена недостатньо та потребує особливої уваги, оскільки на практиці по різному розуміється прокурорсько-слідчими працівниками, що призводить до неправильних форм взаємодії.

Вважаємо, що дослідження принципу ефективності досудового розслідування потрібно проводити з двох окремих перспектив, тобто з точки зору розуміння цього принципу окремо слідчим та прокурором, як двох незалежних, однак взаємопов'язаних учасників кримінального провадження, які статтею 3 КПК України віднесені до сторони обвинувачення.

Розуміння принципу процесуальної ефективності нерозривно зв'язане із своєрідними неформальними завданнями в кримінальному провадженні, які є в слідчого та окремо в прокурора, незважаючи на спільне для них обох, визначене статтею 2 КПК України завдання із захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим,

щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

В практичній діяльності визначене ст. 2 КПК України завдання кримінального провадження набуває декларативного статусу, та не є рушійним принципом юридико-психологічних форм взаємодії слідчого і прокурора. Під час досудового розслідування кримінальних проваджень більшого практичного значення набувають неформальні завдання, які в тому числі зв'язані з деякими особливостями професійної діяльності, займаною посадою та іншими соціальними, психологічними чинниками в житті слідчого чи прокурора.

Вітчизняні науковці досить слушно вирізняють мету від завдань кримінального провадження. На думку В. М. Тертишника завдання – це те, що має бути зроблено на тому чи іншому етапі процесу для досягнення його мети [\[97, с. 8\]](#). В науці кримінального процесу є й інші погляди на зазначений аспект, оскільки такого поділу не надано законодавцем. Так, Д. А. Мезинов, зазначає про відсутність підстав для чіткого розмежування «мета» і «завдання» в науці кримінального процесу. На його думку дані правові категорії слід розуміти тільки в одному сенсі [\[67, с. 131\]](#). В умовах сьогодення та реформованого кримінального процесуального законодавства України твердження такого роду не витримують критики. На відміну від КПК 1960 року, який передбачав чіткий поділ сфер відповідальності слідчого та прокурора в КПК України 2012 року межі таких сфер відповідальності сильно затерті. Сам факт віднесення слідчого та прокурора до єдиної сторони обвинувачення, на наш погляд, дає науковій спільноті чіткий сигнал необхідності розроблення нових наукових підходів та рекомендацій для удосконалення всіх форм взаємодії слідчого та прокурора як єдиного механізму притягнення особи до кримінальної відповідальності. Цілком погоджуємося з позицією Заїки С.О. в тому, що виконання завдання кримінального процесу із захисту особи, суспільства та держави від

кримінальних правопорушень реалізується через виконання функціональних обов'язків владних суб'єктів кримінальної юстиції. Функції цих органів і посадових осіб різні, як різними є і безпосередні завдання, що покладаються на них. Так, органи досудового розслідування покликані встановити обставини кримінального правопорушення та особу, яка його вчинила, сформулювати і обґрунтувати доказами обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення. Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, підтримує державне обвинувачення в суді [\[40, с. 90\]](#).

На відміну від теорії кримінального процесу з точки зору юридичної психології завдання та мету кримінального провадження слід розглядати не у вузькому нормативно-правовому значенні, а з позиції рушійних чинників та мотиваторів процесуальної діяльності слідчого та прокурора, де на першому плані стоїть необхідність розуміння науковцями мети такої діяльності.

Так, в своїй повсякденній практиці слідчий (детектив) ментально визначає для себе вузьку мету розслідування кожного окремого кримінального провадження, які досить рідко співпадають із законодавчо регламентованими завданнями кримінального провадження. Зокрема першочерговою – первинною метою для слідчого в будь-якому кримінальному провадженні є необхідність збору доказової бази та встановлення всіх обставин вчинення кримінального правопорушення, а у випадках розслідування кримінальних правопорушень в сфері хабарництва ще й документування злочинної діяльності в режимі реального часу [\[152\]](#). Якраз на цьому етапі слідчому потрібен прокурор виключно в його класичній ролі наглядача за законністю досудового розслідування. При вчиненні дій, спрямованих на досягнення зазначеної мети слідчий більше сконцентрований над методикою розслідування окремо взятого кримінального правопорушення, а також тактикою проведення окремих слідчих дій та збору доказів. Рівень психологічної потреби у фактичній та юридичній взаємодії з прокурором на цьому етапі в слідчого мінімальний та, як правило,

зводиться до необхідності погодження прокурором визначених КПК України процесуальних клопотань, адресованих слідчому судді. Тобто взаємодія з прокурором слідчого (детектива) на початковій стадії досудового розслідування змушує не внутрішня психологічна потреба в цьому, а вимога процесуального закону отримувати в прокурора погодження своїх клопотань до слідчого судді.

Зібравши певний масив доказової бази, які дають можливість зробити висновки стосовно обставин вчинення кримінального правопорушення та можливих причетних осіб, слідчий (детектив) ставить перед собою ключову вторинну та по суті для нього найважливішу мету своєї процесуальної діяльності, а саме мету повідомити причетній до злочину особі про підозру. Враховуючи, вимоги ч. 1 ст. 277 КПК України про те, що письмове повідомлення про підозру складається прокурором або слідчим за погодженням з прокурором, очевидно, без волі прокурора, в слідчого немає шансів досягти зазначеної мети. Відтак прокурор стає не просто наглядачем за ходом досудового розслідування, а й активним його учасником. Фактично на етапі складання письмового повідомлення про підозру та його погодження в слідчого спостерігається максимальний рівень потреби у взаємодії з прокурором.

На превеликий жаль практика прокурорсько-слідчих взаємин, зокрема відносин середньостатистичних прокурора САП та детектива НАБУ при розслідуванні резонансних кримінальних проваджень в сфері топ-корупції підтверджує, що після погодження та підписання прокурором письмового повідомлення про підозру, а також вручення її фігуранту кримінального правопорушення рівень бажання слідчого (детектива) тісно взаємодіяти з прокурором різко знижується. Більшість прокурорів констатує той, факт, що під час здійснення ними процесуального керівництва, досягнувши мети повідомлення в провадженні хоча б комусь про підозру, в слідчого невпинно пропадає ініціатива та інтерес до подальшого скрупульозного проведення досудового розслідування, яке включає в себе не тільки збір доказів але й підготовку якісних матеріалів кримінального провадження для відкриття стороні захисту. Повідомивши особі про підозру у кримінальному провадженні,

слідчий (детектив) психологічно розслабляється, в нього зникає відчуття відповідальності за результат всього розслідування.

В свою чергу мету процесуальної діяльності прокурора також можна розділити на два рівня важливості за внутрішнім переконанням. Так, в прокурорській повсякденній діяльності, як правило, першочергового значення набуває забезпечення належного нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, що в розумінні ч. 2 ст. 36 КПК України є суттю процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Під час здійснення такого нагляду на прокурора покладається обов'язок недопущення порушення закону з боку слідчого (детектива) під час здійснення досудового розслідування, забезпечення прав та свобод людини і громадянина, запобігання грубим порушенням вимог кримінального процесуального законодавства. Для виконання визначених ст. 36 КПК України функцій прокурор відчуває гостру необхідність володіти детальною оперативною інформацією про хід та стан досудового розслідування в кримінальному провадженні, а також про особливості чи проблеми, які виникають на слідстві під час проведення окремих гласних та негласних слідчих (розшукових) дій. Тільки постійний контроль та моніторинг за ходом і результатами діяльності слідчого дає прокурору впевненість у всій справі та є гарантією якості, належності, допустимості зібраних в ній доказів. З моменту початку досудового розслідування кримінального провадження в прокурора максимальний рівень потреби у взаємодії з слідчим (детективом), оскільки на початковому етапі слідства, за відсутності сформованих, систематизованих матеріалів справи, тільки від органу досудового розслідування прокурор може отримати необхідну вичерпну оперативну та достовірну інформацію для глибокого розуміння проблемних питань справи. Володіння такою інформацією допомагає прокурору правильно визначати перспективи та напрямки подальшого процесуального руху кримінального провадження. Нереалізована потреба прокурора у взаємодії з слідчим досить часто посилюється особливостями та

станом взаємовідносин між органами прокуратури та досудового розслідування, які вони представляють.

Характерною особливістю юридико-психологічної взаємодії слідчого та прокурора є відсутність потреби будь-якої юридичної чи психологічної взаємодії з слідчим в момент розгляду прокурором питання про можливість повідомлення особі про підозру у кримінальному провадженні. Такий стан справ пояснюється виключною компетенцією прокурора з притягнення особи до кримінальної відповідальності. Більше того, частина 4 статті 284 КПК України наділяє виключно прокурора повноваженнями закривати кримінальне провадження стосовно підозрюваного, таким чином перекладаючи на нього всю повноту відповідальності за долю окремої особи та всієї справи. Як правило на етапі прийняття в справі рішення про повідомлення особі про підозру в прокурора вже є загальне бачення кримінального провадження, ним зроблено аналіз наявних в справі доказів, оцінено сильні та слабкі сторони майбутнього процесу підтримання ним державного обвинувачення в суді. Якщо вести мову про особливо складні кримінальні провадження в сфері економіки, хабарництва та протидії корупції, то прокурори особливо виважено підходять до питання якості та повноти повідомлення особам про підозру. При прийнятті такого рішення прокурор, керується внутрішнім переконанням, сформованим на підставі наявних в справі доказів, практично не прислухається до аргументів слідчого та не зважає на його точку зору, в той час як слідчий відчуває максимальну потребу у взаємодії з прокурором для досягнення своєї основної мети. Будь-які спроби та форми тиску на прокурора, з метою змусити його прийняти рішення на користь повідомлення особі про підозру в кримінальному провадженні тільки збільшують ризики конфлікту між прокурором та слідчим (детективом) органу досудового розслідування. Намагання слідчого (детектива) вплинути на прийняття прокурором рішення про повідомлення особі про підозру по своїй суті є абсолютно деструктивними діями, які позбавляють реальної можливості до результативної юридико-психологічної взаємодії.

Після прийняття рішення про самостійне повідомлення особі про підозру або погодження слідчому (детективу) складеного ним повідомлення особі про підозру, в прокурора на перший план виходить наступна мета процесуальної діяльності, а саме підготовка якісних матеріалів кримінального провадження для виконання вимог ст. 290 КПК України, тобто відкриття їх стороні захисту та після скерування обвинувального акту до суду, представлення зібраних доказів під час судового розгляду в необхідній та достатній кількості для засудження особи за вчинений злочин. Для досягнення зазначеної мети прокурору не обійтися без допомоги слідчого (детектива), який фактично виконує всі необхідні дії з підготовки справи для відкриття стороні захисту. Досить часто на вказаному етапі, тобто в період після повідомлення особі про підозру і до відкриття захисту матеріалів кримінального провадження є необхідність в проведенні ще додаткових слідчих (розшукових) дій для збору додаткових доказів, проведення криміналістичних експертиз, встановлення місцезнаходження осіб та їх розшуку. Як бачимо з моменту повідомлення особі про підозру та до моменту виконання вимог статті 290 КПК України в прокурора постійно підвищується рівень зацікавленості у взаємодії з органом досудового слідства для досягнення своєї специфічної мети процесуальної діяльності. Максимальний рівень зацікавленості прокурора у взаємодії з слідчим (детективом) формується в момент прийняття рішення про відкриття стороні захисту матеріалів кримінального провадження та скерування згідно ч. 1 ст. 290 КПК України доручення слідчому повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування. Як показує практика якість та добросовісність виконання слідчим (детективом) цього доручення прямопропорційно впливають на швидкість проведення підготовчого судового засідання та призначення справи до судового розгляду.

Проаналізувавши вищенаведені аспекти юридико-психологічної взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в умовах чинного кримінального процесуального законодавства України, приходимо до висновку про наявність юридико-психологічного дисонансу, спричиненого різним розумінням слідчим та прокурором мети своєї процесуальної діяльності на кожному окремому етапі досудового розслідування у кримінальному провадженні.

На наш погляд такий стан справ зумовлений відсутністю в чинному Кримінальному процесуальному кодексі України збалансованого нормативного визначення поняття ефективності досудового розслідування, яке б було прийнятним з точки зору юридичної техніки та використовувало новітні досягнення науки психології в розумінні мотивації людської діяльності.

Як слушно зазначають дослідники поняття ефективності кожен конкретний вид трудової діяльності реалізується визначеним нормативно схваленим (найбільш ефективним) способом. У процесі освоєння професії людина перетворює цей наказаний спосіб на індивідуальний, властивий лише їй спосіб діяльності, де відображає свої особисті особливості, у тому числі й психологічні [\[33, с. 6\]](#).

Законодавче визначення поняття ефективності досудового розслідування як для слідчого так і прокурора може задовольняти потреби в їх юридико-психологічної взаємодії, тільки, якщо воно спрямоване на послаблення згаданого нами юридико-психологічного дисонансу. У такому визначенні потрібно зсунути психологічні акценти мети у процесуальній діяльності слідчого з стадії повідомлення особі про підозру на весь процес збирання доказів під час досудового розслідування, а в процесуальній діяльності прокурора з стадії скерування обвинувального акту на розгляд суду до забезпечення реалізації функції державного обвинувачення. Стадії повідомлення особі про підозру та скерування обвинувального акту на розгляд суду є скоріше результатом ефективного досудового розслідування у кримінальному провадженні, однак не можуть ставитися слідством та прокуратурою як самоцілі процесуальної діяльності.

З цієї точки зору ефективно досудове розслідування полягає у отриманні органом досудового розслідування необхідної та достатньої кількості доказів для притягнення прокурором винної особи до кримінальної відповідальності та здійснення державного обвинувачення такої особи в суді.

Формулювання на законодавчому рівні саме таким чином визначення поняття ефективності досудового розслідування на нашу думку дасть можливість слідчим (детективам) під час розслідування кримінальних проваджень зосереджуватися на властивій слідству функції збирання доказів, а прокурорам на передбачених Конституцією України та Законом України «Про прокуратуру» основних функціях прокуратури з підтримання публічного обвинувачення в суді та організації і процесуальному керівництві досудовим розслідуванням.

Згаданим визначенням поняття ефективності досудового розслідування пропонується доповнити список термінів, що вживаються в чинному кримінальному процесуальному законодавстві, шляхом внесення змін в частину 1 статті 3 КПК України.

Що ж стосується послаблення постійного юридико-психологічного дисонансу у взаємодії слідчого з прокурором, то воно можливе тільки за умов чіткої координації та кооперації процесуальної діяльності вказаних представників сторони обвинувачення на різних етапах досудового розслідування кримінального провадження.

Так, з моменту внесення в ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення та до стадії підготовки та повідомлення конкретній особі про підозру величезне значення набувають вжиття слідчим та прокурором заходів з координації між собою своїх процесуальних дій у кримінальному провадженні. Тільки чітка координація роботи слідчого і прокурора в кожному окремому кримінальному провадженні сприяє їх більш тісній комунікації, а отже і підвищує активність юридико-психологічної взаємодії. Крім того координація процесуальних дій між слідчим та прокурором допомагає з одного боку слідчому задовільнити інтерес прокурора до справи на початковій стадії

розслідування, ввести його в суть справи, включити його повноцінно в роботу над справою, а з іншого боку прокурору дозволяє максимально реалізувати свою передбачену кримінальним процесуальним кодексом України функцію процесуального керівника досудовим розслідуванням. При максимальному рівні координації дій слідчого і прокурора на етапі досудового розслідування до моменту повідомлення особам про підозру в кожному окремо взятому кримінальному провадженні вирівнюються рівні потреби у взаємодії слідчого та прокурора, знаходять спільні точки зору на проблематику розслідування, виробляються узгоджені позиції з проблемних питань доказування, а отже послаблюється згаданий нами юридико-психологічний дисонанс.

Найкращими способами координації дій слідчого та прокурора на наш погляд є: спільне стратегічне планування досудового розслідування кримінального провадження, спільне тактичне планування окремих комплексів гласних та негласних слідчих (розшукових) дій, поточні обговорення стану досудового розслідування, обсягу та якості зібраних у кримінальному провадженні доказів, періодичні усні наради та інформування слідчим прокурора про виконану у провадженні за певний період часу (тиждень, місяць) роботу. Звичайно, що такий рівень координації не потрібен в простих кримінальних провадженнях, де розслідується побутова злочинність, однак тільки такий рівень координації може забезпечити ефективне досудове розслідування у випадку розслідування справ про злочини в сфері корупції, економіки, багатоепізодні справи, справи проти особливої категорії осіб (топ чиновники, політики, олігархи, керівники та засновники великого бізнесу). Але, варто також зазначити, що навіть при розслідуванні численних простих в розкритті побутових злочинів невеликої тяжкості систематичне невжиття слідчим та прокурором заходів з координації дій в провадженні однозначно буде призводити до появи, розвитку чи загострення скритого юридико-психологічного дисонансу їх взаємовідносин.

Відповідно до вимог ст. 276 КПК України повідомлення про підозру обов'язково здійснюється у випадках:

- 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення;
- 2) обрання до особи одного з передбачених цим Кодексом запобіжних заходів;
- 3) наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення.

Враховуючи необхідність дослідження юридико-психологічних аспектів взаємодії слідчого та прокурора для нас, як дослідників цього питання найбільш цікавим є третій описаний законом випадок повідомлення про підозру. Одразу потрібно зазначити, що перші два випадки є скоріше ситуативними та часто взагалі не залежать від волі слідчого чи прокурора, а рівень їх взаємодії взагалі не відіграє жодної ролі. В той же час в практиці розслідування та процесуального керівництва кримінальних правопорушень, підслідних НАБУ та САП найчастіше повідомлення про підозри складаються та вручаються особам на підставі п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України. Така ситуація напряду пов'язана з складністю доказування корупційних кримінальних правопорушень, а особливо службових корупційних злочинів та злочинів про так звану економічну корупцію.

Як ми уже зазначали, в момент прийняття рішення про повідомлення особі про підозру необхідність у взаємодії з слідчим в прокурора мінімальний, в той час, як слідчий повністю залежний від волі прокурора та намагається взаємодіяти з ним максимально для досягнення мети підписання прокурором повідомлення про підозру. Рівень потреби у взаємодії з слідчим в прокурора росте в міру наближення справи до стадії виконання вимог ст. 290 КПК України, а в слідчого, який вже досяг своєї основної мети в кримінальному провадженні, бажання взаємодіяти з прокурором падає. За цих обставин першочергового значення набуває процес правильної комунікації прокурора з слідчим, яка є природнім продовженням описаного нами вище процесу координації спільних зусиль. Найбільш ефективною, на наш погляд в даному випадку, є неформальна комунікація з слідчим у вигляді усного спілкування

прокурора з питань, які мають значення для підготовки справи до виконання вимог статті 290 КПК України, або ж вжиття додаткових заходів з встановлення окремих обставин справи чи дослідження нових, раніше не відомих слідству та прокурору фактів. Найбільш доцільно, на наш погляд, обговорювати тут питання строків проведення тих чи інших раніше узгоджених слідчих дій, необхідні заходи з розшуку злочинів, які переховуються, технічні питання оформлення окремих протоколів слідчих дій та справи загалом.

Досить небажаним явищем є виникнення між слідчим та прокурором на цій стадії концептуальних протиріч та різниці в поглядах стосовно подальшого руху кримінального провадження [146]. Як правило такі випадки мають місце при неналежному рівні координації дій слідчого та прокурора до моменту повідомлення в справі особі про підозру. Очевидним є також те, що на вказаній стадії кримінального провадження прокурор стає своєрідним заручником ситуації, та йому доводиться пристосувати свої бажання, поведінку та процесуальні дії в ньому під позицію слідчого, або ж продовжувати самостійно розслідування провадження і його підготовку для виконання вимог ст. 290 КПК України. На практиці на цьому етапі розслідування прокурори часто користуються повноваженнями, передбаченими п. 4 ч. 1 ст. 36 КПК України, тобто наданням слідству вказівок щодо проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій, однак ефективність такої форми взаємодії дуже низька.

Також не можна не зазначити, що на практиці істотною перешкодою юридико-психологічної взаємодії слідчого та прокурора до моменту скерування обвинувального акту до суду стає питання ініціювання стороною захисту укладення угод про визнання винуватості [116, 148, 153]. Однозначно можна сказати, що вирішення прокурором вказаного питання потребує попередньої належної комунікації та консультацій з органом досудового розслідування .

В контексті практики укладення угод про визнання винуватості цікавим є випадок у США, де відносини між Департаментом поліції та державною прокуратурою завжди були непростими і часто напруженими, оскільки за

юридичною криміналістичною доктриною в США слідчі збирають докази, а прокурори вирішують, чи достатньо їх для звинувачення. Зокрема протягом багатьох років детективи Чикаго скаржились, що вся їх робота нівелюється низьким відсотком звинувачених або ж зменшенням обсягу обвинувачення. Такий випадок мав місце з актором фільму «Імперія» Джуссі Смоллетт, якого взагалі було звільнено від кримінальної відповідальності на підставі угоди з прокурором. В даному випадку представники слідчих органів були розлючені не лише через те, що справу було припинено, але через те, що прокурори не повідомили про це слідчих. Слідчі США вважають, що рішення прокурора про припинення звинувачення дозволило Смоллетту сховатися за такою угодою.

Зі слів колишнього прокурора США Тома Нідхема «Можливо існували якісь міркування, але цим потрібно поділитися з громадськістю зараз, зокрема, з поліцією, яка витратила стільки часу на розслідування справи». Справа Смоллета стала сенсаційною з того моменту, як актор і співак 29 січня повідомив, що на нього в Стрітєрвіллі напали двоє чоловіків, які наклали йому петлю на шию, побили його і викрикували расистські та гомофобські наклепи. Смоллетт сказав, що вони також кричали: "Це країна MAGA", посилення на гасло передвиборчої кампанії президента Дональда Трампа "Зробіть Америку знову великою".

Через місяць розслідувань вказана подія була розкрита, в тому числі, завдяки великій групі детективів, які відстежували рух потенційних нападників Смоллетта. Ними були двоє братів, яких зафіксували камери відеоспостереження, в момент коли зі слів Смоллетта на нього напали. Вказаних осіб заарештували. Однак вони повідомили слідству, що Смоллетт найняв їх для організації нападу на самого себе, для того щоб підвищити рівень своєї публічності, а відповідно, і зірковий дохід. В подальшому Смоллету пред'явили звинувачення в завідомо неправдивому повідомленні про вчинення злочину [\[85, с. 2-6\]](#).

Можна з упевненістю стверджувати, що в основі скарг органів досудового розслідування щодо несприятливих рішень прокурора, які стосуються

вирішення справи лежить образа через відсутність можливості для участі слідчих в процесі переговорів про визнання винуватості [132]. Відповідно, просто надання слідчому можливості бути заслуханим в процесі, коли прокурори приймають рішення щодо вирішення справи відповідно до принципів процесуальної справедливості має потенціал мінімізувати міжвідомче тертя та сприяти більш гармонійним відносинам. Таким чином, слід уникати зайвої напруги у відносинах слідчого та прокурора задля мети сприяння продуктивним робочим відносинам, що може забезпечити контекст, сприятливий для міжвідомчого спілкування [158].

Висновки до п.п.1.2:

1. При розслідуванні корупційних злочинів основна частина доказів здобувається за результатом проведення специфічних слідчих дій, які відповідно до вимог КПК України санкціонуються прокурором у вигляді погодження відповідних клопотань до слідчого судді. Слідчий (детектив) в такій взаємодії завжди відчуває певний ступінь залежності від думки прокурора стосовно свого бачення необхідності проведення слідчих дій. Зазначений психологічний аспект взаємодії слідчого (детектива) та прокурора, особливо при розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень вимагає належного рівня поточної комунікації та координації всіх процесуальних дій чи рішень у кримінальному провадженні.

2. Необхідність встановлення чітких умов та структури взаємодії не можна зводити до прокурорського імперативу по відношенню до слідчого. Зазначене зумовлює необхідність закріплення у КПК України положень, що сприяли б формуванню дійсної самостійності і незалежності слідчого. В той же час, відсутність єдиного законодавчо передбаченого обов'язку суб'єктів досудового розслідування в забезпеченні розумності строків досудового розслідування не сприяє налагодженню взаємодії між вказаними учасниками кримінального провадження, та створює дисонанс у взаємовідносинах. На даний час прокурор може виконати свій обов'язок забезпечення розумності строків досудового розслідування виключно через застосування до слідчого,

який не обтяжений таким обов'язком додержання розумних строків слідства, методів процесуального примусу. Методи впливу на слідчого (детектива) як на безпосереднього виконавця слідчих та процесуальних дій у кримінальному провадженні не сприяють налагодженню взаємодії з прокурором та закладають серйозні перешкоди в психологію взаємовідносин між ними.

3. Потреба у вчиненні процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень в розумні строки потенційно виступає предметом протиріч у взаємовідносинах між слідчим (детективом) та прокурором при вчиненні окремих процесуальних дій. При розслідуванні складних багатоепізодних справ в сфері корупції розслідування може тривати великий обсяг часу, що породжує з боку прокурора певні претензії в сторону слідчого (детектива) стосовно незабезпечення дотримання розумності строків досудового розслідування.

4. Категорія ефективності чи неефективності досудового розслідування є важливою умовою певних форм юридико-психологічної взаємодії слідчого (детектива) та прокурора. Відсутність в чинному кримінальному процесуальному законодавстві визначення терміну «ефективне досудове розслідування» призводить до різного тлумачення його змісту суб'єктами кримінального провадження та викривленню розуміння мети їх взаємодії. На відміну від теорії кримінального процесу з точки зору юридичної психології завдання та мету кримінального провадження слід розглядати не у вузькому нормативно-правовому значенні, а з позиції рушійних чинників та мотиваторів процесуальної діяльності слідчого (детектива) та прокурора, де на першому плані стоїть необхідність розуміння спільної мети та взаємообумовлених завдань такої діяльності. Диференціація особливостей мети та завдань обумовлюють різну психологічно детерміновану потребу в динаміці взаємодії. Формулювання на законодавчому рівні визначення поняття ефективності досудового розслідування на нашу думку дасть можливість слідчим (детективам) під час розслідування кримінальних проваджень зосереджуватися на властивій слідству функції збирання доказів, а прокурорам на передбачених Конституцією України та Законом України «Про прокуратуру» основних

функціях прокуратури з підтримання публічного обвинувачення в суді та організації і процесуальному керівництві досудовим розслідуванням. Визначенням поняття ефективності досудового розслідування пропонується доповнити список термінів, що вживаються в чинному кримінальному процесуальному законодавстві, шляхом внесення змін в частину 1 статті 3 КПК України.

1.3. Вплив психологічних якостей особистості слідчого (детектива) та прокурора на ефективність їх взаємодії під час розслідування корупційних злочинів

Важливою складовою професійної діяльності слідчого (детектива) та прокурора беззаперечно є професійна взаємодія в межах професійної комунікації. В психологічному просторі комунікацію розглядають як «специфічну форму взаємодії людей у процесі їхньої пізнавально-трудової діяльності», яка пов'язана з розвитком суспільства, його формуванням у напрямку відкритості, інтегрованості та згуртованості у соціальному просторі і часі [101, с. 9]. Як слушно зазначають українські вчені, людський світ – це поле смислів і значень. Ці смисли і значення створюються і підтримуються різними формами людських стосунків, соціальних взаємодій, які реалізуються у комунікації, завдяки ній формується особистість як соціальна істота [70, с. 384].

Комунікація (від лат. communication – повідомлення, передача) – це процес передання інформації від однієї системи до іншої через посередництво спеціальних матеріальних носіїв, сигналів. Вона є необхідною передумовою функціонування і розвитку всіх соціальних систем, оскільки забезпечує міжособистісний зв'язок між людьми, робить можливим передання соціального та культурно-історичного досвіду, організацію спільної діяльності [70, с. 401]. Комунікація стосується усіх сфер життєдіяльності людини. Її метою є досягнення взаєморозуміння або забезпечення взаємодії [88, с. 10]. Кожен індивід, як соціальна істота, потребує комунікації, яка існує в просторі та часі

соціальної взаємодії [19, с. 6]. У комунікації виявляються індивідуально-психологічні, соціально-психологічні властивості особистості, які забезпечують можливість мовленнєвої взаємодії. Система властивостей, можливостей особистості, її комунікативних здібностей, знань та вмінь формує комунікативний потенціал особистості [78, с. 53]. Він виявляється у взаємодії з іншими людьми, при соціалізації, засвоєнні соціального досвіду, відображенні та регуляції соціальних процесів.

Розглядаючи комунікативну діяльність з погляду взаємодії людей, необхідно зважати на мету кожного з партнерів. Такою метою може бути задоволення потреби в сумісній діяльності, зміна поведінки та діяльності інших людей та ін. Учасники дбають про цілком конкретні, більш-менш значущі для кожного з них цілі, зміст яких може бути однаковим чи відмінним у тій чи іншій мірі. Ці цілі є наслідком дії певних мотивів, що викликає необхідність постійного використання різноманітних способів поведінки залежно від сформованості і ступеня розвитку у людини якостей об'єкта чи суб'єкта комунікативної діяльності. Комунікативна діяльність не завжди є стабільною. Вона не позбавлена суперечностей та зіткнень позицій, що відображають цінності, завдання та цілі, які взаємно виключають одне одного. Комунікативна діяльність є специфічною формою взаємодії людини з іншими людьми, взаємодії суб'єктів, тобто сукупністю зв'язків і взаємних впливів, які складаються в сумісній діяльності. Це не просто дія, не вплив одного суб'єкта на іншого, а саме взаємодія. З цього приводу О. Бодальов так визначає суттєві властивості спілкування: «Активне спілкування – це не багатослів'я обох сторін, а обмін інформацією для розв'язання спільної задачі, переконання в чомусь співрозмовника, отримання від нього того, заради чого було задумане спілкування. Результатом взаємного впливу може виявитись зміна поведінки учасників спілкування, їх установок, намірів, уявлень, оцінок тощо» [14, с. 113].

Під час проведення розслідувань у сфері кримінального правосуддя кожний слідчий (детектив) та прокурор часто стикаються з труднощами у встановленні ефективної професійної взаємодії, направленої на збір доказів і

підготовку матеріалів для суду. Окрім об'єктивних та законодавчих недоліків у регулюванні слідчої діяльності, існують численні суб'єктивні фактори, зокрема психологічні особливості особистості кожного окремого слідчого (детектива) та прокурора, які відіграють значну роль у формуванні способу та порядку їх взаємодії під час розслідування кримінальних правопорушень.

Психологічні характеристики особистості слідчого (детектива) та прокурора утворюють їх психологічні профілі, які вимагають постійного моніторингу та уваги з боку служб психологічного супроводу роботи відповідних органів досудового розслідування та прокуратури.

Вивченням теоретико-прикладних проблем психологічного профілю працівників правоохоронних органів займалися чимало українських науковців, таких як Д. Александров, В. Андросюк, Л. Алексєєва, М. Ануфрієв, З. Балинська, Д. Волков, Ю. Ірхін, Л. Казміренко, М. Костицький, З. Кісіль, М. Курко, О. Корнєв, О. Кудерміна, В. Литвин, Л. Неугольник, Т. Нещерет, С. Омельченко, О. Пасько, С. Сердюк, В. Синівський, О. Цільмак, М. Чепіль, С. Яковенко та інші [\[103\]](#).

На даний час науковцями досить глибокого вивчена тема психологічних якостей працівників правоохоронних органів - здебільшого працівників органів та підрозділів МВС України. Водночас, в межах юридичної психології не приділялося належної уваги питанням вивчення психологічних якостей слідчого та прокурора в контексті впливу особливостей психологічного профілю представників вказаних професій на ефективність їх взаємодії в межах кримінального провадження в умовах дії чинного КПК України [\[103\]](#). Ще однією «білою плямою» в юридико-психологічних дослідженнях залишається проблема вивчення психологічних особливостей особистості слідчого (детектива) НАБУ та прокурора САП, що обумовлено, насамперед об'єктивною «молодістю» зазначених правоохоронних структур в секторі безпеки України.

Про необхідність врахування психологічних якостей особистості слідчого при його взаємодії з іншими учасниками кримінального провадження в своїх навчальних рекомендаціях наголошують В. Коновалова та В. Шепітько, які

зазначають, що при цьому треба враховувати психологічну сумісність учасників групи чи бригади, наявність організуючих засад, розподіл функціональних обов'язків [\[54, с. 82\]](#).

Завданням даного підрозділу виступає окреслення психологічних особливостей особистості, що справляють вплив на можливість окремого слідчого (детектива) та прокурора досягати ефективної взаємодії між собою, в тому числі, налагоджувати конструктивну співпрацю під час формування та досягнення єдиної законної мети – ефективного досудового розслідування кримінального провадження.

Досить чітко окреслення психологічних якостей особистості правоохоронців, що мають вплив на перебіг ефективної професійної комунікації запропоноване С. Ірхіною, яка зазначає, що ділові якості – це певні властивості, які визначають здатність до виконуваної роботи: організаторські здібності, ерудованість у певних галузях, знання законодавчої бази, яка регулює його діяльність, тощо. Особистісні якості – емоційно-вольові риси, пов'язані з доброзичливістю, толерантністю, тактовністю, здатністю налагоджувати взаємини з колегами та населенням. Спеціальні фахові якості – це спеціальні знання й уміння, а також особистісні риси, необхідні для успішної реалізації функціональних обов'язків [\[43, с. 37\]](#).

На думку О. Цільмак провідними професійно важливими якостями, які забезпечують психологічний компонент слідчої діяльності є емоційно-вольові (високий рівень розвитку волі, самоконтроль і самовладання, емоційна врівноваженість, терпимість і толерантність, внутрішня організованість), мобілізаційні (здатність до самоорганізації, саморегуляції), рефлексивні (здатність адекватно оцінювати власні дії та досягнення), психофізіологічні (здатність витримувати тривале психоемоційне навантаження), діагностичні (зокрема здійснювати візуальну психодіагностику неправдивих показань), перцептивні (здатність проникати у внутрішній світ об'єктів слідчої діяльності), акторські (здатність до рольового перевтілення, імпровізації) [\[106, с. 336\]](#).

Також, до важливих професійно-психологічних характеристик особистості слідчого належать: нормативність поведінки, групова конформність, відкритість до взаємодії, емоційна стійкість і витривалість, практичність, довірчість, високий рівень самоконтролю, прямолінійність, жорсткість, сміливість та упевненість у собі [66, с. 99].

Що стосується психологічних якостей особистості прокурора, які істотно впливають на процес взаємодії з слідчим в кримінальному провадженні, то вказаному питанню науковцями приділялося недостатньо уваги. Курсивом зазначена проблема висвітлена в межах дослідження юридико-психологічних особливостей прокурорської діяльності в комплексному дослідженні І. Озерського [74]. Переважно, вітчизняні науковці в більшій мірі засереджувалися на питаннях професійно-особистісних та морально-етичних вимог до професії прокурора, під якими розуміється комплекс закріплених в законах та підзаконних нормативно-правових актах вимог до інтелектуального та загальнокультурного рівня, особистісних професійних (ділових) та моральних якостей (здібностей), якими повинна володіти чи бути наділена особа – кандидат на прокурорську посаду, діючий прокурор – для забезпечення належного виконання службових обов'язків [12, с. 99].

Деякі дослідники психологічних якостей прокурора приділяють надмірну увагу темі моралі, відходячи таким чином в своїх дослідженнях від основи наукового пізнання, тобто від психологічної суті цього питання. Є. Блажівський та Л. Радухівська зазначають, що поєднання етики та психології в організації прокурорської діяльності закономірне: хоч вони і є окремими галузями наукового знання, проте в реальній юридичній практиці їх дія взаємопов'язана. Етика як система моральних принципів, як загальна характеристика поведінки людей, що відповідає або не відповідає моральним вимогам, роз'яснює моральне значення конкретних дій, мотивів, характерів, які визначаються психологами. Психологія допомагає розкрити психічну природу й умови формування цих моральних явищ [13, с. 10].

Водночас, відповідно до змісту «Рекомендацій щодо вивчення особистих та моральних якостей претендентів на роботу у прокуратурі під час їх стажування, а також випробувального терміну» Генеральною прокуратурою України репрезентовано враховувати, серед інших й негативні специфічні психологічні якості особистості, такі як: низька психологічна стійкість, висока тривожність, емоційна неврівноваженість та імпульсивність, конфліктність, фізичні вади, які матимуть наслідки в ефективній публічній діяльності, низький інтелектуальний рівень, підвищена схильність до ризику, страх, депресія, надто завищена самооцінка, зайва балакучість, наявність шкідливих звичок, вкрай низька активність, легковажність, самовпевненість, егоїзм [79, с. 85].

Наведене свідчить про те, що в практичній діяльності більшого значення надається психологічним якостям особистості прокурора, аніж морально-етичним аспектам його психологічного профілю. Таким чином, в межах піднятих для обговорення проблем ми вважаємо обґрунтованим окреслити саме психологічні якості особистості слідчого (детектива) та прокурора, які є необхідними в контексті побудови їх конструктивних взаємовідносин та професійної взаємодії [103].

Відповідно до положення, що структурно-змістові особливості професійної самосвідомості обумовлюють утворення стійких моделей професійної поведінки правоохоронців і досягнення ними певного рівня успішності діяльності вітчизняні науковці визначають наступних її компоненти, а саме: психологічний профіль, що складається з низки комплексних психологічних якостей особи, які характеризують інтелектуальні, соціально-комунікативні, регуляторні та мотиваційно-орієнтаційні можливості; інтеріоризована структура професійно-посадової діяльності, яка об'єднує чотири блоки змістових характеристик (описують уявлення працівника про свою відповідальність, впливовість, професіоналізм і технологічність праці); модель організаційно-діяльничої спрямованості [87, с. 499].

Правоохоронець, який розвиває свою професійну самосвідомість, виявляє оптимізм з приводу своїх потенційних успіхів у майбутньому, більш впевнений

у своїй професійній компетентності, відкритий у професійних комунікаціях, готовий наполегливо працювати, обирає для себе реалістичні професійні цілі, готовий брати на себе відповідальність за професійні проблемні ситуації, проявляє повагу до особистості іншого, з готовністю висуває нові ідеї та плани [\[35, с.83\]](#).

Із зростанням професіоналізму професійна самосвідомість змінюється, також змінюються самі критерії оцінювання себе як професіонала. Розширення професійної самосвідомості виражається у зростанні числа ознак професійної діяльності, що відображаються у свідомості фахівця, у подоланні стереотипів, в цілісному баченні себе в контексті усієї професійної діяльності. Можливість адаптації індивіда до вимог професії стає здійсненою лише завдяки свідомому розвитку самої людини, її життєвих уявлень і професійних планів. Активність самої особистості, спрямована на свідомий вибір професійного шляху, визначення і вибір життєвих планів, готовність до їх коригування, прогнозування кар'єри, постановка професійних цілей, – все це набуває провідну роль в сучасних умовах динаміки правоохоронної сфери та постійних інновацій [\[26, с. 19\]](#).

В свою чергу, психологічний профіль – це комплекс найважливіших характеристик психічних функцій, здібностей і якостей людини. У ньому відображено індивідуальні нахили й особливості особистості, які можна застосувати в процесі відповідній діяльності. З іншого боку, у профілі фіксують особисті недоліки людини, що можуть ускладнити виконання окремих видів службової діяльності або взагалі перешкоджати реалізації будь-яких службових завдань [\[8, с. 201\]](#).

Традиційними визначаються наступні методики відбору кандидатів на службу в поліції: короткий орієнтований тест, тест Р. Кеттелла, тест на визначення спрямованості особистості В. Смекала – М. Кучера, психодіагностичний опитувальник Л. Ямпольського, опитувальник FPI, восьмиколірний тест М. Люшера [\[61, с. 143\]](#).

В різних країнах Європи та в США при здійсненні професійного відбору та складання психологічного профілю кандидата на прийом до правоохоронних органів, окрім зазначених психологічних тестів також популярні і широко використовуються тест Айзенка, який дає змогу виявити екстраверсію (прагнення до спілкування) – інтроверсію (сором'язливість) та нейротизм (емоційну стабільність), Міннесотський багатопрофільний опитувальник особистості (MMPI), Каліфорнійський особистісний опитувальник (CPI). Зазначені тести дають змогу в процесі психодіагностики визначити відповідність професійно важливих, індивідуально-психологічних якостей кандидата вимогам професії.

У своєму дослідженні зосередимося на аналізі факторних показників психологічного профілю особистості згідно методики визначення особистісних факторів, запропонованих Р. Кеттеллом. З вказаних факторів спробуємо виділити найважливіші фактори та стени в психологічному профілі як слідчого (детектива), так і прокурора, що формують особистісну схильність вказаних учасників кримінального процесу до налагодження та підтримання конструктивної взаємодії під час розслідування кримінальних проваджень. Напрямок нашого наукового пошуку вважаємо обґрунтованим виходячи з поглядів визнаних вітчизняних психологів – науковців, що «використанняопитувальника Р. Кеттелла дозволяє визначити особистісну типологію працівників, адаптований опитувальник можна ефективно використовувати з метою психологічного забезпечення діяльності поліцейських, зокрема, при професійному добору професіоналів» [\[11\]](#).

Характерною особливістю підходу Р. Кеттелла є ставлення до факторного аналізу не як до способу упорядкування отриманих даних, а як до методу, що дозволяє виявити основні властивості особистості. Повністю підтримуємо українських науковців Д. Волкова та С. Сердюк, які 16 особистісних факторів Р. Кеттелла об'єднали в наступні групи за спільними параметрами:

1) фактори «А»+, «F»+, «Н»+ утворюють тріаду, що характеризує екстраверсію;

- 2) фактори «С» -, «О» + й «Q4» + становлять невротичну тріаду;
- 3) «I» +, «F» + характеризують істероїдні прояви особистості;
- 4) фактори «С»+ й «G»+ визначають стійке й наполегливе поведження;
- 5) фактори «Н» -, «I» +, «С»-, «О»+ характеризують гостре переживання страху життя й, як наслідок, підвищену чутливість до погроз;
- 6) фактори «Q»2+, «Q»3+ й «N»+ виражають рівень самостійності й інтегрованості особистості, її соціальної досвідченості й проникливості;
- 7) фактор «L»+ характеризує захисне, пасивно-агресивне поведження й внутрішнє напруження, що не знаходить розрядку [\[22, с. 61\]](#).

Як зазначають вітчизняні дослідники велика частина представників правоохоронних органів готові до контактів, до співробітництва і взаємодії, проявляють інтерес до людей та емоційно сприятливі. У таких людей спостерігаються високі показники факторів «А» – шизотимія (замкнутість) – афектотимія (комунікативність), тобто позитивне значення в бік афектотимії та «В» – інтелект (конкретизоване мислення) – високий інтелект (абстрактне мислення), тобто позитивні значення в бік абстрактного мислення.

Відповідно до теорії Р. Кетелла високі показники фактору «А» визначають наявність в особі таких якостей як комунікабельність, відкритість, природність, невимушеність, готовність до співпраці, пристосовність, увагу до людей, готовність до спільної роботи, активність в усуненні конфліктів в групі, готовність йти на поводу, легкість у встановленні безпосередніх особистісних контактів. Для низьких значень фактору «А» характерні скритність, відособленість, відчуженість, недовірливість, нетовариськість, замкнутість, критичність, схильність до об'єктивності, ригідності, до надмірної суворості в оцінці людей. Труднощі у встановленні міжособистісних, безпосередніх контактів. Якщо поглянути на зазначені риси особистості в контексті необхідності налагодження юридико-психологічної взаємодії між слідчим (детективом) та прокурором, то стає очевидним, що обидва учасники такої взаємодії повинні володіти високими показниками фактору «А». Звичайно на практиці важко підібрати всіх працівників з високим (в розумінні методики

Кетелла – це 80-10 стенив) показниками фактору «А», однак конструктивна взаємодія точно не можлива, якщо в обидвох його учасників, тобто слідчого і прокурора спостерігається розвинута шизотимія (від латинського слова *sizo*, що означає нудний, похмурий) [\[103\]](#).

За таких обставин величезного значення набуває роль керівників органу досудового розслідування та прокуратури, завданням яких має стати виявлення підлеглих з низькими показниками фактору «А» та недопущення їх до взаємодії між собою в рамках розслідування одного кримінального провадження. Реалізувати таке завдання кожен з керівників має змогу на етапі визначення ним старшого слідчого (детектива) та старшого прокурора у кожному окремому кримінальному провадженні. Керівник повинен бути здатним організувати і згуртувати колектив підрозділу, націлити кожного на досягнення поставлених завдань, йому важливо вміти спілкуватись з підлеглими та громадянами, ефективно впливати на них [\[68, с. 215\]](#).

Вирішення такого завдання потребує від керівництва налагодження роботи служб психологічного супроводу правоохоронної діяльності всередині органу досудового розслідування та прокуратури.

В умовах професіографічного дефіциту доводиться використовувати випадкові уявлення про психологічні вимоги різних професій до особистості працівника та інтуїтивно підбирати блок психодіагностичних методик для вирішення питань професійного добору кадрів. При цьому варто зауважити, що такі суб'єктивні уявлення про професії не завжди адекватно відображають внутрішню, приховану від зовнішнього погляду, психологічну структуру діяльності і можуть ввести в оману спеціаліста [\[5, с. 4\]](#).

Необхідно забезпечити отримання від фахівців-психологів даних психологічного профілю на кожного підлеглого працівника. В подальшому отримані дані керівництву слід враховувати при розподілі кримінальних проваджень, визначенні слідчих груп, призначенні старших над такими групами, визначенні груп прокурорів та старшого прокурора, особливо в складних та резонансних кримінальних провадженнях, результати розслідувань

яких можуть мати репутаційне значення для очолюваних ними відомств. Як правило схильні до взаємодії працівники – це люди відкриті і добросердні, товариські і добродушні, їм властиві природність і невимушеність у поведінці, уважність, доброта, м'якосердість у стосунках. Вони охоче працюють з іншими, активні у залагодженні конфліктів, довірливі, не бояться критики, переживають яскраві емоції, зразу відгукуються на будь-які події [73, с. 199].

Так, недопустимим є призначення старшим слідчої групи в складному та резонансному кримінальному провадженні працівника із занадто низькими показниками фактору «А» (1-3 бали по Р. Кетеллу). Аналогічно, серйозним прорахунком може бути визначення старшим прокурором в такому провадженні працівника з низькими показниками фактору «А». Як зазначається в запропонованих Р. Кетеллом роз'ясненнях факторів та стенів, такі особистості емоційно «мляві» та «сухі», схильні до надмірної обережності у виразі почуттів, недостатньо експресивні. Скоріш за все між слідчим (детективом) та прокурором з такими особистісними якостями взагалі не буде будь-якої взаємодії та матиме місце розвиток латентного юридико-психологічного дисонансу. Кожен з них в провадженні буде займатися тим, що вважає за потрібне до тих пір, поки їх інтереси не перетнуться в точці розбіжності поглядів, а сформований часом завуальований юридико-психологічний дисонанс проявиться в дії. Розслідування у такому кримінальному провадженні буде залежати більше від випадку та фарту, чим від професіоналізму та спільної роботи слідчого з прокурором. Проблемні питання в провадженні будуть замовчуватися або взагалі не виявлятися, вирішення важливих питань відкладатися на другий план та невизначений термін, важливі процесуальні рішення прийматися із значними запізненнями. За будь-яких несприятливих обставин таке розслідування приречене зайти в глухий кут. Як показує практика розслідувань кримінальних проваджень детективами НАБУ під процесуальним керівництвом САП, поєднання в одному провадженні старшого слідчої групи детективів та прокурора з низькою готовністю до співпраці призводить до тривалого та безрезультативного розслідування кримінальних

правопорушень, численних прорахунків в плануванні розслідування, збиранні доказів, дотримання норм матеріального та процесуального права.

Наявний у взаємовідносинах таких працівників юридико-психологічний дисонанс спричиняє конфліктні ситуації, формалізм в роботі з боку слідчого (детектива), а з іншої сторони активне використання прокурором інституту письмових вказівок з встановленням строків їх виконання, що в свою чергу ще більше посилює непорозуміння у взаємовідносинах та конфронтацію. Вчасне виявлення керівником органу досудового розслідування та прокуратури зазначених явищ в роботі підлеглих є першим кроком до виправлення ситуації та скерування процесу досудового розслідування кримінального провадження в конструктивне русло. Від керівника вимагається не тільки діагностувати проблему особистісних негативних взаємин, які склалися між окремим слідчим (детективом) та прокурором, але й негайно вжити дієвих заходів для її усунення. В найвищій точці юридико-психологічного дисонансу взагалі неефективно застосовувати метод координації роботи у вигляді нарад чи спільного обговорення проблеми. Єдиним шляхом вирішення проблеми пікового дисонансу у взаємовідносинах слідчий (детектив) – прокурор для керівників органу досудового розслідування та прокуратури є зміна в кримінальному провадженні старшого слідчої групи та старшого прокурора. Таким чином приходимо до розуміння, що піковий юридико-психологічний дисонанс у взаєминах між слідчим та прокурором є негативним, майже незворотнім процесом, який розвивається внаслідок неправильного визначення старшого слідчого слідчої групи та старшого групи прокурорів у кримінальному провадженні, які є психологічно несумісними за їх психологічними профілями.

Варто одразу ж зазначити, що низькі показники фактору «А» в особи не слід розцінювати як форму професійної непридатності чи недоліком психологічних якостей особистості. Дана обставина має бути більш визначальною для керівників при формуванні груп слідчих (детективів) чи прокурорів для спільної роботи над окремо взятим кримінальним

провадженням, певної категорії складності. За наявності в робочій групі представників з високими показниками фактору «А», в ролі керівників групи, такий колектив однозначно буде взаємодіяти між собою, в той час як особистості не схильні до комунікації та співпраці будуть більш орієнтовані на виконання технічних завдань досудового розслідування, які потребують високого рівня уваги та комфортної їм самостійної роботи (наприклад огляди речових доказів, документів, дослідження цифрових доказів, підготовка тексту та додатків клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження).

Характерно, що навіть високі показники фактору «В» (абстрактне мислення) чи низькі показники цього ж фактору (конкретне мислення) не мають визначального впливу на запобігання появі чи усунення проблемних питань взаємодії слідчого (детектива) та прокурора при розслідуванні складних кримінальних проваджень. Згідно методики Р. Кетелла фактор «В» не визначає рівень інтелекту, він орієнтований на вимір оперативності мислення і загального рівня вербальної культури та ерудиції. Як показують дослідження невеликий відсоток правоохоронців мають виражену екстравертованість, стійкість до стресогенних факторів, проявляють активність в налагоджуванні контактів з оточуючими. Зазначена обставина вимагає від керівників правоохоронних органів більш раціонального та виваженого підходу до організації роботи підлеглих, формування робочих груп, призначенні відповідальних в таких групах. Аналізуючи фактор «F» тріади експресивності слід одразу зазначити, що він нерозривно пов'язаний з фактором «А» та є його своєрідним відображенням. В методиці Р. Кетелла фактор «F» має назву «стриманість – експресивність». Для осіб з високими показниками стенів по фактору «F» характерні життєрадісність, імпульсивність, захопленість, безтурботність, безрозсудність у виборі партнерів по спілкуванню, емоційна значущість соціальних контактів, експресивність, експансивність, емоційна яскравість у відносинах між людьми, динамічність спілкування, яка передбачає емоційне лідерство в групах. Особи з низькими станами цього фактору

відзначаються більшою розсудливістю, обережністю, розсудливістю у виборі партнера по спілкуванню. Схильність до заклопотаності, занепокоєння про майбутнє, песимістичності в сприйнятті дійсності, стриманість в прояві емоцій. На наш погляд наявність високих показників стенів фактору «F» важливе для тих слідчого (детектива) і прокурора, корті надають великого значення власним прагненням до юридико-психологічної взаємодії з іншою стороною та відповідно очікують на належну реакцію з боку іншого на власну ініціативу взаємодіяти. В той же час, виходячи з вимог чинного КПК України, прокурор є відповідальним за підтримання державного обвинувачення в суді у кримінальних справах, тому логічно, що над прокурором лежить більший тягар відповідальності за результати розслідування. У зв'язку з цим у більшості прокурорських працівників з часом прояв імпульсивності і безпечності поступово знижується, що можна розглядати як свідчення певної емоційної та професійної зрілості. Аналогічне явище можна спостерігати і в слідчих, в яких наявний значний професійним досвід розслідування специфічних категорій кримінальних проваджень. В таких слідчих спостерігається інертне ставлення до будь-яких обставин досудового розслідування дорученого йому кримінального провадження, що може скласти в стороннього спостерігача, керівника, а тим паче в недосвідченого прокурора хибне враження про безініціативність розслідування та небажання співпрацювати. Дещо низькі показники стенів по фактору «F» в таких особистостях мають компенсуватися високими позитивними стенами фактору А, що призведе до їх активної, конструктивної реакції на спрямоване на них бажання іншої сторони налагодити співпрацю та комунікацію [\[103\]](#).

Однак, керівникам органів досудового розслідування та прокуратури з допомогою служби психологічного забезпечення слід ідентифікувати явища надмірної стриманості підлеглих працівників, про що можуть свідчити дуже низькі (1-3 стена) показники фактору «F». Як слушно зазначає Д. Александров, на фоні гіпертрофованої стриманості (фактор «F» за Р. Кеттеллом), загострення невпевненості (фактор «Н» за Р. Кеттеллом) та тривожності (фактор «О» за

Р. Кеттеллом), загострюються агресивні реакції. Зокрема, загострюється почуття провини, дратівливість, прояви загальної ворожості, що складаються з загостреної підозрливості та образливості. При цьому у крайньому випадку, через особистісну невпевненість та тривожність, він може вдатися лише до вербальної агресії [2, с. 148]. Необхідно звертати особливу увагу на працівників з такими показниками фактору «F» в поєднанні з низькими показниками фактору «Н», оскільки саме такі працівники, як правило, можуть бути професіоналами найвищого рівня, однак через особливості особистісного професійного розвитку, попереднього досвіду взаємодії з криміногенним середовищем, керівниками, колегами по роботі, схильні до неврастенії та соматизації тривожності, що є відхиленням від норми та перешкоджає процесам професійної адаптивності та налагоджуванню конструктивної взаємодії як всередині колективу так і з представниками професії ззовні.

Слід зазначити, що відповідно до результатів емпіричних досліджень в переважній більшості представників правоохоронної сфери прослідковується виражене внутрішнє напруження, підозрливість, дратівливість й поведження, яке ідентифікується з постійним прийняттям явища захисту й протистояння іншим [22, с. 62].

Завершальним фактором тріади експресивності, що значно впливає на здатність взаємодіяти є фактор «Н», під назвою «боязливість-сміливість». Особам з високими стенами фактору «Н» притаманні сміливість, підприємливість, активність; людина має емоційні інтереси, готовність до ризику і співпраці з незнайомими людьми в незнайомих обставинах, здатність приймати самостійні, неординарні рішення, схильність до авантюризму і прояву лідерських якостей. Навпаки при низьких значеннях вказаного фактору особам притаманні боязкість, сором'язливість, емоційна стриманість, обережність, соціальна пасивність, делікатність, уважність до інших, підвищена чутливість до загрози, перевагу індивідуального стилю діяльності та спілкування в малій групі (2-3 людини). Зазначений фактор характеризує ступінь активності індивіда при соціальній взаємодії. Наявність в слідчого та

прокурора високих чи середніх показників стенів фактору «Н» є запорукою їх самостійної, ініціативної та системно активної взаємодії. Такі працівники готові та бажають взаємодіяти вже з перших днів розслідування кримінального провадження. Слідчі та прокурори з розвинутими психологічними лідерськими якостями активно координують свою діяльність, не допускаючи посиленню юридико-психологічного дисонансу. В таких групах активно використовуються координаційні наради, спільне планування досудового розслідування, визначення перспектив і напрямків розслідування, обговорення, консультації та комунікації. формування спільної правової позиції сторони обвинувачення. Для таких слідчого і прокурора кожне кримінальне провадження стає особистим проектом, який вони бажають реалізувати, щоб проявити свої лідерські якості, професійну майстерність та здатність досягати поставленої мети. Досить рідко працівники з такими психологічними якостями звертають увагу на дрібні недоліки процесу досудового розслідування, юридичної кваліфікації кримінальних правопорушень, повноту доказової бази, необхідної для доведення перед судом винуватості особи у вчиненому кримінальному правопорушенні [\[103\]](#).

Зазначені психологічні особливості слідчого та прокурора можна розглядати як з позитивної так і негативної сторони. Безумовно перевагою таких індивідів є те, що вони спрямовані на кінцевий результат розслідування. Досить часто для них немає значення співрозмірність витрачених ресурсів та часу кінцевому результату розслідування. Вони не звертають увагу на деталі процесу розслідування, а концентруються на його перебігу. Недоліком взаємодії слідчого і прокурора з взаємно високими показниками фактору «Н» (8-10 стенів) може стати відірваність їх бачення та взаємно узгодженого плану процесу розслідування від реальних обставин вчинення кримінального правопорушення, предмету доказування та юридичної кваліфікації вчиненого. Також таким особистостям важко визнавати свої помилки та допущені недоліки в організації, плануванні чи проведенні досудового розслідування, а відповідно вчасно і об'єктивно реагувати для їх виправлення. Зазначена особливість

слідчого та прокурора може негативно вплинути на процес їх взаємодії в критичний момент, та є особливо небезпечним, непередбачуваним чинником раптового юридико-психологічного дисонансу взаємодії, ускладнень та розвитку деструктивних форм взаємодії, таких як, взаємні скарги, образи, звинувачення, відмова від будь-яких форм подальшої взаємодії і т.д.

Керівникам органу досудового розслідування та прокуратури слід також особливо уважно підходити до питання визначення старшими слідчої групи та групи прокурорів в одному кримінальному провадженні працівників з максимальними показниками стенів фактору «Н». Як показує досвід діяльності НАБУ та САП тісна взаємодія слідчого з прокурором, з завищеними лідерськими нахилами може трансформуватися в яскраво виражений антагонізм та взаємне несприйняття. Оптимальним є поєднання в одному провадженні старшого слідчої групи з середніми показниками стенів та прокурора з високими стенами фактору «Н» або ж навпаки. В такій взаємодії завжди буде досягатися баланс лідерства та здорового глузду.

Також окремо слід наголосити на тому, що враховуючи законодавчо визначену чинним кримінальним процесуальним кодексом України домінуючу роль прокурора в організації та спрямуванні досудового розслідування, залежність факту надання особам статусу підозрюваних та обвинувачених в кримінальному провадженні від волі виключно прокурора, очевидним стає необхідність наявності в прокурора – процесуального керівника середніх чи навіть високих позитивних стенів фактору «Н». В той же час більш корисним для взаємодії саме в дуеті прокурор-слідчий, є середні або навіть низькі показники стенів слідчого, як особи все-таки більш відповідальної за якість, належність та допустимість зібраних доказів під час досудового розслідування, повноту доказової бази в кримінальному провадженні. Враховуючи норми сучасного кримінального процесуального законодавства слідчий (детектив) не може перебирати на себе лідерські повноваження з визначення кінцевих результатів розслідування, а тому досить часто яскраво виражена лідерська поведінка слідчих (детективів) при взаємовідносинах з прокурором

(процесуальним керівником) в кримінальному провадженні є нетиповою з огляду на дух закону та обсяг законодавчо визначених повноважень слідчого.

Інші фактори з багатофакторної методики особистості, запропонованої Р. Кетеллом, зокрема фактори «С», «Е», «G», справляють значно менший вплив на ефективність взаємодії між слідчим та прокурором.

Характеризуючи вплив зазначених факторів зупинимося на значення кожного з них, які підсилюють таку взаємодію, однак не є фундаментальними.

Так, емоційно стійкі, спокійні, емоційно зрілі, працелюбні працівники, як з числа слідчих (детективів) так і прокурорів сприяють підтриманню ділових робочих відносин в робочій групі та забезпечують більш якісний процес досудового розслідування у складних, резонансних кримінальних провадженнях. За результатами тестування за методикою Р. Кетелла в них спостерігаються високі показники стенів (8-10) фактору «С» – емоційна стабільність.

Добре взаємодіють між собою слідчі та прокурори, які володіють психологічними якостями тактовності, люб'язності, шанобливості, готовності брати на себе відповідальність, скромності. Відповідно в таких осіб низькі (1-3) або середні (4-5) показники фактору «Е» – «підлеглість-домінантність».

Сумлінні, відповідальні, стабільні, врівноважені, наполегливі слідчі та прокурори тісно взаємодіють на всіх етапах досудового розслідування від самого початку до його завершення та навіть після скерування справи на розгляд суду. В таких працівників спостерігається розвинуте почуття обов'язку і відповідальності за виконувану ними роботу, вони більш скурпульозні в додержанні процесуальних вимог фіксації та документування протиправних дій, забезпечення неухильного дотримання прав людини. Вони орієнтовані на професійні здобутки, а не на популізм в роботі. Зазначені психологічні якості відображаються у високих стенах (7-12) фактору «G» та є сприятливими умовами ефективної взаємодії.

Запропоновані Р. Кеттелом характеристики особистості, об'єднані в факторах «I», «L», «M», «N», «O», «Q» відіграють найменшу роль в процесі

взаємодії слідчого з прокурором. Зазначені фактори скоріше описують певні психологічні стани особистості, сформовані переконання чи ситуативні ставлення до об'єктів навколишньої дійсності. Вони не стосуються психологічних якостей особистості, які сприяють чи перешкоджають взаємодії слідчого і прокурора під час розслідування кримінального провадження.

Таким чином, можна зробити висновок, що вивчення психологічних якостей підлеглих працівників є запорукою належної організації роботи підконтрольних відомств керівниками органів досудового розслідування та прокуратури.

При формуванні слідчих груп та груп прокурорів керівники відповідних відомств зобов'язані враховувати психологічні особливості їх членів в контексті забезпечення майбутньої ефективної взаємодії на різних етапах досудового розслідування кримінальних проваджень різної складності.

Зазначене потребує більш тісної комунікації між собою керівників органів досудового розслідування та прокуратури, які наділені адміністративними повноваженнями, формування керівниками відомств з числа підпорядкованих працівників психологічно сумісних робочих груп слідчих та прокурорів.

Від керівників органів досудового розслідування та прокуратури вимагається більш глибоке розуміння психології особистості та існування ризиків розвитку на ґрунті індивідуальних психологічних особливостей особистості юридико-психологічного дисонансу у взаємовідносинах слідчого і прокурора. Саме на керівниках правоохоронних відомств лежить відповідальність профілактики розвитку можливих юридико-психологічних дисонансів взаємовідносин слідчого та прокурора, що є умовою забезпечення організації ефективного розслідування кримінальних проваджень.

Належне вивчення та оцінка керівниками психологічних профілів підлеглих працівників неможливі без створення та функціонування в правоохоронних органах штату фахівців служби психологічного забезпечення діяльності. Обов'язковою умовою роботи таких служб має бути виконання

реальних завдань з вивчення психологічних особливостей особистості кожного працівника та надання керівнику глибоких, науково обґрунтованих висновків щодо психологічної сумісності працівників в окремих групах. Зазначена робота має мати системний, постійний характер та поєднувати здобутки та результати досліджень служб психологічного забезпечення діяльності різних правоохоронних відомств.

Висновки до п.п. 1.3:

1. В сучасному предметному просторі юридичної психології достатньо глибокого вивчена тема психологічних якостей працівників правоохоронних органів, а саме працівників органів та підрозділів МВС України. Водночас, в актуальних наукових дослідження належної уваги не приділялося вивченню психологічних характеристик слідчих та прокурорів у контексті того, як особливості їх психологічного профілю впливають на ефективність спільної роботи та на взаємодію під час кримінального провадження в рамках чинного Кримінально-процесуального кодексу України.

2. Теоретичний аналіз дозволяє визначити, що провідними професійно важливими якостями, які забезпечують психологічний компонент слідчої діяльності є емоційно-вольові, мобілізаційні, рефлексивні, психофізіологічні, діагностичні, перцептивні, акторські, нормативність поведінки, групова конформність, відкритість до взаємодії. В свою чергу, розглядаючи психологічні якості особистості прокурора, вітчизняні науковці зосереджуються на питаннях професійно-особистісних та морально-етичних вимог до професії прокурора, під якими розуміється комплекс закріплених в законах та підзаконних нормативно-правових актах вимог до інтелектуального та загальнокультурного рівня, особистісних професійних (ділових) та моральних якостей (здібностей), якими повинна володіти чи бути наділена особа – кандидат на прокурорську посаду, діючий прокурор – для забезпечення належного виконання службових обов'язків [\[103\]](#).

Суб'єкти досудового розслідування повинні бути готові до контактів, до співробітництва і взаємодії, проявляти інтерес до людей. Наявність у них

тенденції до конкретизованого мислення може викликати прояви формалізм в роботі з боку слідчого (детектива), а з іншої сторони активне використання прокурором інституту письмових вказівок з встановленням строків їх виконання, що буде посилювати непорозуміння у взаємовідносинах та конфронтацію. Слідчі (детективи) та прокурори з розвинутими психологічними лідерськими якостями потенційно активно координують свою діяльність, не допускаючи посиленню юридико-психологічного дисонансу. В таких групах активно використовуються координаційні наради, спільне планування досудового розслідування, визначення перспектив і напрямків розслідування, обговорення, консультації та комунікації. формування спільної правової позиції сторони обвинувачення [\[103\]](#).

Висновки до розділу 1

1. На сьогодні в юридично-психологічній доктрині України відбуваються суттєві зміни в наукових підходах до розуміння сутності взаємодії між слідчим (детективом) та прокурором, актуалізуючи необхідність її наукового розуміння як процесу професійного спілкування з урахуванням всього комплексу психологічних складових взаємовідносин між людьми. При оцінюванні рівня такої взаємодії необхідно базуватися на особливостях правового положення суб'єктів взаємодії кримінально-правових правовідносин, направленості заходів для досягнення цілі при виконанні основних завдань кримінального судочинства, визначення методів спрямованості взаємодії [\[103\]](#).

2. Принцип – це вихідне фундаментальне положення, на основі якого здійснюється процесуальна діяльність представниками правоохоронних органів, тобто застосовується державний примус стосовно порушників правил життя суспільства. Всі принципи взаємодії слідчого (детектива) та прокурора у кримінальному процесі можна умовно поділити на загальноправові та спеціальні. Загальноправові принципи закріплені на рівні Конституції України та спеціалізованих кодифікованих актів, зокрема Кримінальному

процесуальному кодексі України. Спеціальні принципи відображають більш конкретну специфіку діяльності слідчих (детективів) та прокурорів у кримінальному провадженні, хоча вони можуть і не бути чітко визначені в окремих статтях нормативно-правових актів. Замість цього їх використання в повсякденній роботі залежить від рівня психологічної зрілості, загальної освіченості та професіоналізму слідчих та прокурорів. Прокурор, як процесуально сильніша фігура у кримінальному провадженні зобов'язаний задавати тон взаємовідносинам з слідчим (детективом), що потребує від нього не тільки професійної майстерності, але й великої емоційної стійкості та психологічної зрілості. На стадії досудового розслідування прокурор в силу специфіки своєї процесуальної ролі, на відміну від слідчого (детектива), менш піддається негативним ефектам і впливу з боку криміногенного середовища, а тому саме на прокурора покладається відповідальність забезпечити баланс доброзичливості у взаєминах з слідством в процесі реалізації принципів процесуальної самостійності та незалежності та планування та прогнозування, оперативності та гнучкості взаємодії, співробітництва тощо.

3. Психологічний профіль – це комплекс найважливіших характеристик індивідуалізованих психічних функцій, здібностей і якостей особистості, в якому фіксуються різнополюсні прояви індивідуальності, що сприяють чи ускладнюють/перешкоджають виконання окремих видів службової діяльності чи реалізації будь-яких службових завдань. В основі моделі теоретичного аналізу впливу елементів психологічного профілю слідчих (детективів) та прокурорів на характер їх професійної взаємодії доцільно використовувати підхід Р. Кетелла, особливостями якого є ставлення до факторного аналізу не як до способу упорядкування отриманих даних, а як до методу, що дозволяє виявити основні властивості особистості.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО (ДЕТЕКТИВА) ТА ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

2.1. Сутність сучасного нормативно-правового регулювання форм та способів взаємодії слідчого та прокурора в законодавстві України

Визначальна роль прокуратури в організації та здійсненні досудового розслідування закріплена на рівні Конституції України. Так, відповідно до ст. 131-1 Конституції України прокуратура здійснює:

- 1) підтримання публічного обвинувачення в суді;
- 2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;
- 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом.

Керівником найвищого рівня в системі органів прокуратури в Україні є Генеральний прокурор. Відповідно до Конституції України повноваженням призначати на посаду та звільняти з посади Генерального прокурора наділений виключно Президент України. Однак реалізація таких повноважень відбувається за згодою Верховної Ради України.

Функція нагляду прокуратури за досудовим розслідуванням певним чином визначена і в Законі України «Про прокуратуру», де ст. 25 передбачено, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність" та Кримінальним процесуальним кодексом України.

Основною формою процесуальної взаємодії прокурора зі слідчим, яка вживається на всіх етапах досудового розслідування, є надання письмових вказівок та доручень у порядку п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України щодо проведення певних процесуальних дій [99, с. 118]. У п. 2 ч. 2 ст. 40 КПК України закріплені кореспондуючі повноваження слідчого проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК України. Слідчий несе відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій (ч. 1 ст. 40 КПК України). При цьому у ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» наголошено, що вказівки прокурора підлягають виконанню у разі надання їх у межах повноважень, а видання прокурором розпоряджень поза межами його повноважень тягне за собою відповідальність передбачену законом. Відповідно до ч. 4 ст. 40 КПК України слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. Отже, як правило, доручення та вказівки щодо проведення конкретних слідчих (розшукових) дій мають надаватися у письмовому виді. До того ж надання прокурором письмових вказівок дисциплінує обох суб'єктів взаємодії. Так, отримання слідчим чітких вказівок у письмовій формі є умовою їх належного виконання. Водночас прокурору це надає змогу проконтролювати хід їх виконання. Письмові вказівки прокурора, які надані слідчому в рамках кримінального провадження за своїм правовим статусом відносяться до офіційних документів. Ця ситуація не обов'язково свідчить про бюрократизм у взаємодії, оскільки власне поняття взаємодії передбачає особисті відносини та повсякденне спілкування між слідчим і прокурором під час досудового розслідування.

Прокурор, як особа наділена процесуальним законом на здійснення нагляду за досудовим розслідуванням у формі процесуального керівництва, має право усно надавати вказівки слідчому щодо виконання різних процесуальних дій. Однак такі вказівки мають бути, чіткими, лаконічними, орієнтованими на досягнення конкретних результатів у кримінальному провадженні. Відповідно письмові вказівки прокурору слід давати у випадках необхідності проведення

невідкладних слідчих дій. Відповідні вказівки слідчому мають стосуватися виконання невеликого обсягу процесуальних заходів. Прокурору необхідно бути готовим не тільки давати офіційні вказівки на виконання, а й пояснювати слідчому, як саме вони повинні бути виконані, узгоджувати оптимальні способи виконання завдань. Важливо, щоб вказівки прокурора містили чіткі пояснення мети, місця, часу та осіб, до яких застосовуються процесуальні дії. Прокурор також повинен обґрунтувати необхідність і доцільність проведення таких дій та зазначити, які докази мають бути отримані в результаті проведення цих дій. Якісне формулювання завдань у вказівках є запорукою розуміння виконавцем їхньої суті, а також своєрідним запобіжником механічного виконання завдань без конкретної цілі чи мети. Прокурор також має вказати строк проведення дій, але він повинен бути реалістичним та відповідати обсягу дій, які необхідно виконати. При визначенні строків слід враховувати в тому числі і реальні можливості слідчого та його пропозиції щодо цього питання.

Відповідно до ч. 4 ст. 40 КПК України невиконання слідчим законних вказівок та доручень прокурора, наданих у порядку, передбаченому КПК України, тягне за собою передбачену законом відповідальність, у тому числі адміністративну за ч. 1 ст. 185-8 «Ухилення від виконання законних вимог прокурора» Кодексу України про адміністративні правопорушення. Водночас, варто зважати на те, що ініціювання притягнення слідчого до відповідальності, як і оскарження останнім дій прокурора, не сприятиме плідній співпраці у кримінальному провадженні, наслідком якої буде не їх взаємодія, а лише можлива юридична відповідальність. На нашу думку, такі дії варто зарахувати до крайніх заходів. Також використання такого інституту кримінального процесуального законодавства як оскарження рішень чи дій слідчого та прокурора можливо і призводить до активізації досудового розслідування, але аж ніяк не сприяє встановленню психологічної єдності між слідчим та прокурором при розслідування кожного окремого кримінального провадження, породжує в їх взаємовідносинах образи та непорозуміння в спілкуванні.

Повністю підтримуємо думку О. Литвинчука про те, що для забезпечення реальної процесуальної незалежності та самостійності слідчого прокурор повинен бути позбавлений права: надання слідчому обов'язкових для виконання вказівок; скасування його рішень та визнання незаконними дій; надання дозволів тощо. Оскарження рішення та дій слідчого має відбуватися лише до суду [\[62, с. 181–183\]](#).

З точки зору юридичної психології взаємодія не може зводитися виключно до відносин заснованих на формальному імперативі, на що особливу увагу звертали вітчизняні науковці, які досліджували проблемні питання взаємодії в кримінальному процесі. Так, відповідно до твердження Л. Лобойка взаємодія слідчого і прокурора є заснованою на вимогах закону, узгодженою за метою, місцем та часом, спільною діяльністю незалежних суб'єктів кримінального переслідування, спрямованою на вирішення завдань кримінального судочинства. Єдині цілі досягаються узгодженими діями цих суб'єктів із використанням притаманних для кожного з них методів та засобів [\[63, с. 52\]](#).

Письмові вказівки прокурора органам, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство, надані в межах повноважень, є обов'язковими для цих органів і підлягають негайному виконанню [\[98, с. 62\]](#). Видання прокурором розпоряджень поза межами його повноважень тягне за собою відповідальність, передбачену законом.

Завдання із забезпечення координації діяльності правоохоронних органів на відповідному рівні у сфері боротьби з злочинністю покладено на Генерального прокурора та керівників відповідних прокуратур, їх перших заступників та заступників відповідно до розподілу обов'язків. Такого роду координація реалізовується у формі проведення зазначеними представниками керівної ланки підвідомчих їм структур спеціальних нарад, на яких керівництво правоохоронних органів ділиться інформацією про виконання заходів у сфері протидії злочинності. Рішення, ухвалені в ході цих нарад, є обов'язковими для виконання всіма правоохоронними органами, до сфери повноважень яких

входять обов'язки із запобігання, виявлення та протидії злочинності. Порядок проведення та інші форми координації регламентуються за допомогою наказів, виданих Генеральним прокурором [\[108\]](#).

Право прокурора надавати слідству письмові вказівки також передбачено ст. 36 КПК України. На даний момент в законодавстві відсутні чіткі вимоги до змісту чи структури вказівок прокурора. У зв'язку з цим на практиці вказівки прокурора складаються в письмовій формі, однак мають довільну структуру та зміст. Прокурор вправі давати вказівки слідчому по будь-якому кримінальному провадженню, де він перебуває в складі групи прокурорів.

Як слушно зазначають деякі українські науковці вказівки прокурора є певним юридичним фактом, з якого починаються процесуальні відносини між прокурором та слідчим. Вказівки не повинні порушувати процесуальну самостійність слідчого [\[84, с. 177\]](#). Оскільки саме прокурор є ключовою особою, яка визначає необхідну сукупність достатніх доказів для прийняття рішення про закінчення досудового розслідування та складання обвинувального акта, а надалі на нього покладається обов'язок доводити винуватість особи у суді, абсолютно логічним є наділення його правовим механізмом щодо керівництва діями слідчого у ході проведення досудового розслідування щодо збирання доказів [\[109, с. 211\]](#).

Враховуючи сформовану практику процесуального керівництва та взаємодії з органами досудового розслідування вказівки прокурора видають на бланку прокуратури, в якій працює прокурор та умовно складаються з вступної, та резолютивної частини. У вступній частині вказується номер кримінального провадження, кваліфікація статті кримінального правопорушення, та за необхідності коротка фабула. Резолютивна частина вказівок прокурора – це фактично зміст прийнятого процесуального рішення, зокрема перелік конкретних дій, які повинен виконати адресат. Важливо зазначити розумний строк для виконання вказівок [\[64 с. 88-89\]](#).

Як уже зазначалося координаційна функція керівництва прокуратури різних рівнів, яка передбачена ч. 2 ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» є

запорукою належної юридико-психологічної взаємодії слідчого та прокурора в конкретному кримінальному провадженні.

Аналізуючи положення ст. ст. 37 та 39 КПК України можна з упевненістю сказати, що взаємодія між прокурором і слідчим починається після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і триває аж до прийняття кінцевого рішення по справі, а саме: закриття кримінального провадження; направлення обвинувального акта до суду; направлення клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру; направлення клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності [\[105, с. 72\]](#).

Одразу слід відзначити, що відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України прокурор, слідчий, потерпілий, його представник та законний представник є стороною обвинувачення у кримінальному провадженні.

Відповідно до вимог КПК України, прокурор, у здійсненні своїх повноважень, має право на незалежність у своїй процесуальній діяльності, і будь-яке втручання в цей процес з боку осіб, які не мають законних повноважень, є забороненим. Також законом покладено обов'язок на органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службових осіб та інших фізичних осіб виконувати законні вимоги та процесуальні рішення, прийняті прокурором.

Наглядові функції прокурора за додержанням законів під час проведення досудового розслідування реалізуються у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Системно розглянувши положення ст. ст. 36, 40 КПК України можна зробити висновок, що прокурор наділений більшими повноваженнями в частині нагляду за процесуальною діяльністю слідчого [\[31, с. 108\]](#). Як слушно зазначаються українські науковці слідчий є самостійний в своїй процесуальній діяльності, однак самостійно може виконувати дуже обмежену кількість процесуальних дій, зокрема:

- виклик особи та допит;

- затримання уповноваженою особою (ст. 208 КПК України) та тимчасове вилучення майна, тимчасове вилучення документів, що посвідчують користування спеціальним правом при затриманні;

- пред'явлення для впізнання;
- огляди, що не пов'язані з проникненням до житла;
- слідчий експеримент, що не пов'язаний з проникненням до житла;
- призначення експертиз.

Усі інші процесуальні дії та прийняті слідчим рішення погоджуються або контролюються, перевіряються прокурором, з огляду на що процесуальна незалежність слідчого доволі обмежена. При цьому саме слідчий несе персональну юридичну відповідальність за законність та своєчасність здійснення досудового розслідування [\[1, с. 125\]](#).

Кримінальне процесуальне законодавство розуміє взаємодію слідчого та прокурора в контексті прокурорського нагляду та керівництва дій слідчого, погодження його рішень та перевірка законності дій.

Враховуючи п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України прокурор має право в необхідних випадках особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному вказаним Кодексом, або брати участь у них [\[58, с. 102\]](#). На практиці процесуальні керівники не часто проводять слідчі дії безпосередньо та обмежуються класичною формою взаємодії з слідчим у вигляді нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування.

Причиною такого стану справ є одночасна завантаженість прокурора великою кількістю кримінальних проваджень про злочини в різних сферах суспільних відносин. Відповідно акцентуючи увагу на одному кримінальному провадженні, самотійно проводячи в ньому слідчі дії, у прокурора погіршується якість нагляду за досудовим розслідуванням в інших кримінальних провадженнях, та загалом якість процесуального керівництва. Якщо в кожного окремого слідчого є декілька (від одного до трьох) перспективних проваджень, яким він приділяє максимальну увагу, то в цей же

час в прокурора можуть бути десятки таких перспективних проваджень з різними слідчими, кожному з яких необхідно приділяти належну увагу, здійснюючи процесуальне керівництво досудовим розслідуванням. Відповідно, прокурор з об'єктивних міркувань не має можливості включатися максимально детально в процес розслідування кримінальних проваджень, тобто розпорошувати свої сили, акцентувати всю увагу на одному чи двох провадженнях, беручи розслідування в свої руки та проводячи самостійно в них окремі слідчі дії. Крім того, не слід забувати, що у слідчого основною функцією професійної діяльності є розслідування кримінальних правопорушень, в той час як в прокурора, окрім нагляду за додержанням законів під час розслідування слідчим кримінальних правопорушень, ключовою залишається функція підтримання державного обвинувачення в кримінальних справах, які перебувають на розгляді в суді.

Відповідно до ч. 2 ст. 37 КПК України, прокурор здійснює свої повноваження у конкретному кримінальному провадженні від його початку до остаточного рішення по суті у суді, в той же час повноваження слідчого у кримінальному провадженні закінчуються із завершенням стадії досудового розслідування.

Одним із законодавчо визначених способів психологічно негативної взаємодії слідчого та прокурора є передбачений чинним КПК України механізм оскарження дій прокурора. Відповідно до ст. ст. 311–313 КПК України слідчий, який здійснює досудове розслідування певного кримінального провадження, має право оскаржувати будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, прийняті або вчинені у відповідному досудовому провадженні, крім випадків, передбачених КПК України.

В 2015-2023 роках, тобто протягом часу існування НАБУ та САП, детективи користувалися зазначеним інститутом кримінального процесу та в окремих випадках оскаржували дії прокурорів. Такого роду оскарження були пов'язані виключно з недосягненням згоди детектива з прокурором в питаннях повідомлення особам про підозру або ж у випадках самостійного закриття

прокурором кримінального провадження, яке розслідувалося детективами НАБУ. Як показала практика НАБУ та САП використання слідчими (детективами) вказаного механізму взаємодії з прокурором – процесуальним керівником по суті є деструктивним явищем, що закладає глибоку конфронтацію між відомствами та неможливість подальшої ефективної співпраці суб'єктів взаємодії. Як правило слідчий (детектив) не досягає мети оскарження дій прокурора, а тільки викликає в процесуального керівника особисту неприязнь та в подальшому абсолютне несприйняття результатів його діяльності. Якщо в правовому контексті інститут оскарження дій є гарантією законності дій слідчого та прокурора, то з точки зору психології – це абсолютно руйнівний механізм побудови взаємовідносин між слідчим та прокурором, які, як уже зазначалося, є однією стороною обвинувачення у кримінальному процесі.

В жодному разі процесуальна діяльність прокурора не повинна обмежувати процесуальну самостійність слідчого, а навпаки має сприяти підвищенню ефективності досудового розслідування загалом [\[95, с. 95\]](#).

Процесуальна діяльність прокурора, направлена на слідчого (детектива) може виражатися в наступних формах правової взаємодії:

- доручення прокурора слідчому про проведення досудового розслідування (п. 3 ч. 2 ст. 36 КПК України);

- доручення прокурора слідчому про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або надання вказівки щодо їх проведення чи участі у них (п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України);

- погодження або відмова прокурора у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій. Крім того, у підпунктах 2.4 та 2.5 «Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» передбачені та врегульовані окремі аспекти взаємодії слідчого та прокурора, які проявляються при необхідності проведення НСРД у кримінальному провадженні. Зокрема,

прокурор має обов'язок невідкладно розглядати та затверджувати клопотання слідчого щодо негласних слідчих (розшукових) дій відразу після їх надходження. Він аналізує матеріали кримінального провадження, що є підґрунтям для ухвалення рішення щодо погодження таких клопотань. Прокурор має право відмовити у погодженні клопотання, однак таке рішення обов'язково оформляється постановою. У такому випадку слідчий може повторно звернутися до прокурора з відповідним клопотанням. Таке право слідчий може реалізувати після надходження (отримання) додаткових доказів у кримінальному провадженні або усунення вказаних прокурором недоліків;

- під час виконання вимог ст. ст. 291, 292 КПК України, а саме підписання та затвердження чи відмова у затвердженні обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (п. 13 ч. 2 ст. 36 КПК України). Крім того, особливий характер взаємодії потребують питання, внесення прокурором змін до складених слідчим процесуальних документів. В даному випадку мова йде про обвинувальний акт чи клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, які досить часто слідчими сприймаються як кінцеві результати їх роботи;

- у ході виконання заходів, передбачених Главами 43, 44 КПК України, особливе значення має попередня комунікація та координація зі слідчим при підготовці та наданні прокурором органу досудового розслідування доручення про проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави (п. 19 ч. 2 ст. 36 КПК України);

- у ході здійснення прокурором погодження запиту органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу, передання кримінального провадження (п. 16 ч. 2 ст. 36 КПК України). Як показує практика діяльності НАБУ та САП такі запити є досить частими при розслідуванні корупції найвищого рівня. Відповідно процес формування змісту таких запитів, та

вимог, адресованих компетентним органам іноземних держав, потребує оперативної комунікації та координації дій слідчого (детектива) і прокурора, вироблення ними спільних позицій, підходів та бачень щодо напрямків подальшого руху досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні;

- при наданні прокурором доручення органу досудового розслідування в порядку п. 17 ч. 2 ст. 36 КПК України на виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження, а також при перевірці повноти і законності проведення процесуальних дій, повноти, всебічності та об'єктивності розслідування у перейнятому кримінальному провадженні.

Залежно від стадії кримінального провадження та вчинюваних у ньому слідчим та прокурором процесуальних дій, умовно можна виділити наступні ключові аспекти процесуальної взаємодії:

1) виконання слідчим вимог ч. 6 ст. 214 КПК України, коли слідчий (детектив), дізнавач невідкладно у письмовій формі повідомляє керівника органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу початку досудового розслідування та інші відомості, передбачені частиною п'ятою статті 215 КПК України;

2) виконання прокурором вимог ст. ст. 217, 218 КПК України, зокрема прийняття постанови про визначення підслідності після розгляду письмового повідомлення слідчого протягом десяти днів з дня його отримання та в разі підтвердження наведених у ньому обставин, а також прийняття рішення про виділення матеріалів кримінального провадження;

3) виконання прокурором повноважень, передбачених п. п. 4, 10 ч. 2 ст. 36 КПК України, зокрема погодження або відмова у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених цим Кодексом, чи самостійне подання слідчому судді таких клопотань;

4) здійснення повноважень, передбачених ст. 277 КПК України в частині складення та погодження повідомлення про підозру;

5) виконання вимог ч. 4 ст. 280 КПК України щодо підготовки та складання слідчим вмотивованої постанови про зупинення досудового розслідування та у подальшому погодження її прокурором;

6) виконання вимог ст. 291 КПК України, щодо складання слідчим обвинувального акту та його затвердження прокурором. В окремих випадках виконання вимог ст. 292 КПК України щодо складання і погодження клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру, яке має відповідати вимогам, які ставляться до обвинувального акту.

В той же час в ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» визначено координаційні механізми взаємодії прокурора з органами досудового розслідування, які є запорукою побудови конструктивних взаємовідносин не тільки в правовій площині а і з врахуванням психологічних аспектів. Так, у вказаній нормі передбачено, що Генеральний прокурор, керівники регіональних та місцевих прокуратур, їх перші заступники та заступники відповідно до розподілу обов'язків, здійснюючи нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, координують діяльність правоохоронних органів відповідного рівня у сфері протидії злочинності. Координаційні повноваження прокурори здійснюють шляхом проведення спільних нарад, створення міжвідомчих робочих груп, а також проведення узгоджених заходів, здійснення аналітичної діяльності. Порядок організації роботи з координації діяльності правоохоронних органів, взаємодії органів прокуратури із суб'єктами протидії злочинності визначається положенням, що затверджується спільним наказом Генерального прокурора, керівників інших правоохоронних органів і підлягає реєстрації у Міністерстві юстиції України [\[111, с. 103\]](#).

Так, керівник органу прокуратури своїм наказом може створити міжвідомчу робочу групу щодо розкриття, розслідування та виявлення окремих видів злочину чи одного конкретного злочину, до складу якої включити

слідчого, процесуального керівника у провадженні, оперативних працівників та ін. На засіданнях таких груп ведеться протокол, за результатами якого приймається узгоджене рішення для досягнення мети діяльності групи [76, с. 123].

Нам даний час діє «Положення про затвердження Порядку координації діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності», затверджене наказом Генерального прокурора від 08.02.2021 № 28. Вказане положення, як і подібного роду попередні відомчі акти Генерального прокурора, передбачає створення міжвідомчих робочих груп. Прийняття прокурором як керівником досудового розслідування рішення про створення слідчої групи, а тим більше – слідчої міжвідомчої групи цілком відповідає його наглядовим повноваженням у кримінальному судочинстві у формі процесуального керівництва [6, с. 72] та на наш погляд сприяє налагодженню міжвідомчої взаємодії.

Висновки до п.п. 2.1:

1. Доручення та вказівки щодо проведення конкретних слідчих (розшукових) дій мають надаватися у письмовому виді. Надання прокурором письмових вказівок дисциплінує обох суб'єктів взаємодії. Отримання слідчим чітких вказівок у письмовій формі є умовою їх належного виконання. Водночас прокурору це надає змогу проконтролювати хід їх виконання. Вказівки у письмовому виді також отримують статус офіційного документу. При цьому, зазначене не свідчить про бюрократизм взаємодії, оскільки сама по собі взаємодія передбачає особисті стосунки та повсякденне спілкування між слідчим та прокурором під час досудового розслідування.

2. Одним із законодавчо визначених способів негативної взаємодії слідчого та прокурора є передбачений чинним КПК України механізм оскарження дій прокурора. Відповідно до ст. ст. 311–313 КПК України слідчий, який здійснює досудове розслідування певного кримінального провадження, має право оскаржувати будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, прийняті або вчинені у відповідному досудовому провадженні, крім випадків, передбачених КПК України. Такого роду оскарження пов'язані виключно з

недосягненням згоди детектива з прокурором в питаннях повідомлення особам про підозру або ж у випадках самотійного закриття прокурором кримінального провадження, яке розслідувалося детективами НАБУ. Використання слідчими (детективами) вказаного механізму взаємодії з прокурором – процесуальним керівником виступає деструктивним явищем, що закладає глибоку конфронтацію між інституціями та унеможлиблює подальшу ефективну співпрацю суб'єктів взаємодії.

3. З урахуванням наявного правового регулювання процесуальної діяльності органів досудового розслідування, слідчий має змогу самотійно проводити обмежений перелік процесуальних дій, а саме: виклик особи для допиту, затримання уповноваженими особами (відповідно до статті 208 КПК України), тимчасове вилучення майна або документів, що підтверджують користування спеціальним правом під час затримання, пред'явлення для ідентифікації, проведення оглядів, які не передбачають проникнення до житла, допити свідків, потерпілих, підозрюваних, призначення експертиз. Решта процесуальних дій та прийнятих слідчим рішень погоджується, контролюється, перевіряється прокурором. Зазначене доволі обмежує процесуальну незалежність слідчого, перетворюючи його в своєрідний інструмент з розслідування. Варто відзначити, що саме слідчий несе особисту юридичну відповідальність за законність проведення слідчих дій, повноту та своєчасність їх проведення, належність здійснення досудового розслідування.

2.2. Порівняльний аналіз нормативно-правових засад взаємодії слідчого та прокурора в різних правових системах країн Європи

Більшість Європейських країн належать до континентальної системи права. Меншість, зокрема, Великобританія, Ірландська Республіка є представниками звичаєвого права. В деяких країнах, зокрема на Мальті обидві системи поєднані в одну. Відповідно до існуючих нормативно-правових засад реалізації кримінального процесу, функція слідства в зазначених державах

розцінюється більше як пошукова – встановити факти, використовуючи технічні прийоми та заходи забезпечення в поєднанні з знаннями законодавства [\[134\]](#). Функція прокуратури включає в себе необхідність врахування суспільної думки та вимагає найвищого рівня знання законодавства (потрібно знати які докази є допустимими та достатніми для успішного звинувачення, способи представлення справи в суді, свідків яких необхідно допитати) та вимагає більш збалансованого підходу до оцінки доказів, фактів і допускає виправдання особи [\[147\]](#). В різних країнах відповідальність за прийняття таких рішень лежить на поліції, прокурорах, судах. В принципі розподіл сфер відповідальності і визначає характер взаємовідносин між цими органами [\[135\]](#).

На даний час, в країнах Європейського Союзу розглядається концепція Європейського публічного обвинувача [\[163, 162\]](#). Вона започаткована в 1995 році та її появу пов'язують з необхідністю розробки схеми протидії недостатньо ефективним розслідуванням економічних злочинів проти інтересів Європейського союзу та низьким рівнем публічного обвинувачення в цій категорії справ. Відповідно до проекту так званого кодифікованого акту «*Cornus Juris*», прокурор повинен керувати досудовим розслідуванням та здійснювати обвинувачення. Слід зазначити, що не зважаючи на намагання дійти до єдиної вертикальної структури органів прокуратури, кожна окрема країна ЄС має свої особливості в правовому регулюванні статусу прокурора та слідчого в кримінальному процесі [\[151\]](#). Таким чином, на даний час в ЄС склалася горизонтальна модель органів прокуратури заснована на взаємному визнанні кожною державою - членом спільноти повноважень органів прокуратури інших держав – членів [\[115, с 68\]](#).

Для більш детального аналізу питань нашого дослідження дозволимо собі розглянути форми взаємодії прокурора та слідчого в кримінальному процесі окремих країн Європи.

В Австрії, ще в 2008 році зазнали суттєвих змін положення, які регулювали питання досудового розслідування. Колишня система, з обов'язковою участю слідчого судді, який очолював процес слідства

(ініційованого прокурором, однак керованого безпосередньо слідчим суддею), трансформувалася в систему, в якій на перше місце покладено роль публічного обвинувача, що задає напрямок розслідуванню. В оновленому процесі розслідування кримінальна поліція та органи публічного обвинувачення мають діяти разом на засадах співпраці. Публічний обвинувач, в даному випадку, очолює розслідування та вирішує куди має рухатися слідство, чи є сенс його продовжувати, чи потрібно його припиняти. В цій оновленій системі відсутній жорсткий розподіл функцій слідчого та прокурора. Кримінальний процесуальний кодекс Австрії врегульовує процедуру встановлення наявності самого факту злочину та здійснення обвинувачення підозрюваних осіб (Розділ I Параграф I) [\[131, с. 12\]](#). Згідно переважаючого підходу, встановлення наявності самого факту злочину та публічне обвинувачення є неподільними поняттями оскільки кожна дія, яка має за ціль встановити наявність в діях особи факту кримінального правопорушення, також має за кінцеву мету повідомити такий особі про підозру у вчиненні цього кримінального правопорушення. У зв'язку з цим, немає різниці між розслідуваннями справ за фактами вчинення злочинів та справ з конкретними підозрюваними. Узгоджений процес розслідування та процесуального керівництва продовжується незалежно від того, відома чи ні особа, яка вчинила кримінальне правопорушення. За таким підходом розслідування кожної справи за фактом вчинення злочину є частиною загального кримінального процесу. Відсутній поділ на так звану неофіційну частину розслідування та офіційне обвинувачення конкретної особи. На відміну від кримінального процесу України в Австрії немає місця так званим розслідуванням за фактом, які за своїми процедурами відрізняються від розслідувань після повідомлення особі про підозру.

В Австрії, законодавець під кримінальним розслідуванням розуміє кожную дію чи то поліції, чи прокуратури, чи навіть суду по збиранню, збереженню, оцінці, обробці інформації з метою встановити підозрюваного у вчиненні злочину (розділ 91, параграф 1 КПК Австрії). Ось чому поняття розслідування охоплює всі заходи з здобуття та використання інформації, завдяки якій

отримуються, обробляються та іншим чином використовуються дані, в тому числі здобуваються докази. Органи досудового слідства зобов'язані встановлювати факти до тих пір, поки органи прокуратури не приймуть рішення про їх достатність для здійснення обвинувачення, або відмовляться від участі в справі, чи взагалі приймуть рішення про закриття справи. Внаслідок такого глибокого розуміння поняття досудового розслідування в Австрії відсутнє розмежування функцій слідчого та прокурора на цьому етапі.

Протягом досудового розслідування публічний обвинувач в Австрії має декілька способів, як завершити розслідування: він може відмовитися від обвинувачення; закрити справу; застосувати до особи обмежувальні заходи; відправити справу в суд. Коли факти в справі достатньо встановлені, а повідомлення особі про підозру вручене, за умови відсутності підстав для відмови від обвинувачення чи закриття справи, публічний обвинувач зобов'язаний скерувати таку справу стосовно особи до суду (Розділ 210, Параграф 1 КПК Австрії). Після цього розпочинається основний судовий процес. Таким чином в Австрії є три основні учасники кримінального процесу:

перший - публічний обвинувач в особі прокурора. Характерною рисою австрійського кримінального процесу є те, що органи досудового розслідування та публічного обвинувачення розслідують разом. Прокурор наглядає та контролює розслідування, визначає його хід та строки. Розслідування не може починатися чи продовжуватися за відсутності офіційної згоди прокурора, який в свою чергу має права та обов'язки перевіряти звіти поліції стосовно розслідування та надавати слідству професійні вказівки;

другий - кримінальна поліція, яка проводить розслідування під контролем органів прокуратури. Слідчі поліції зобов'язані виконувати вказівки прокурора. Поліція може самостійно застосувати заходи забезпечення, які потребують рішення прокурора у випадку неминучої загрози. Після чого слідчий негайно звертається за отримання згоди прокурора на такі заходи;

третій – слідчий суддя. Як уже зазначалося з 2008 року в Австрії зменшена роль слідчого судді, який забезпечує досудове розслідування.

Основною ціллю реформи було переключити суд з процесу розслідування на захист фундаментальних прав людей, збереження доказів та юридичний захист. Розслідування не є завданням суду. Це сфера компетенції слідчого та прокурора.

На даний час, в Австрії слідчі судді мають три основні функції - здобуття окремих доказів, застосування заходів забезпечення, розгляд скарг на дії поліції та прокуратури. Говорячи про здобуття доказів, мається на увазі змагальний допит свідків та обвинувачених. Причиною для цього є те, що саме цей вид доказів не може бути належно відтворений в основному слуханні в судовому засіданні по суті. Водночас, він має значний вплив на процес доказування. Також прокурор може клопотати про отримання доказів судом у випадку, якщо справа має особливий суспільний інтерес, стосується важливого злочину чи особи. Також суд вирішує питання застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Як і в Україні, в Австрії є Спеціалізована прокуратура з підтримання обвинувачення в економічних злочинах та справах пов'язаних з корупцією, яка була започаткована в 2009 році. З моменту початку свого функціонування була відповідальна тільки за корупційні справи, але з вересня 2011 також відповідальна за справи економічного спрямування. Така прокуратура розташована у місті Відні та її юрисдикція поширюється на всю територію Австрії.

Характерною рисою взаємин слідчого та прокурора в кримінальному процесі Австрії є те, що відповідно до кримінального процесуального законодавства вказаної країни, прокурор фактично забирає в слідчого справу одразу ж після повідомлення особі про підозру. Однак, з самого початку розслідування такої справи, здійснюючи нагляд за ходом слідства, прокурор може надавати вказівки органу досудового розслідування, який зобов'язаний фіксувати в сформованих матеріалах справ весь процес розслідування. Слідчий, встановивши підозрюваного, зобов'язаний інформувати про це прокурора в письмовій формі або в автоматизованому режимі у випадках, коли мова йде про

тяжкі злочини та злочини із суспільним резонансом. Він також інформує прокурора про необхідність надання дозволу чи отримання судового рішення з тих чи інших питань слідства. Крім того, слідчий зобов'язаний звітувати на вимогу прокурора про стан слідства. Якщо ж досудове розслідування стосовно певної особи триває понад три місяці, слідчий зобов'язаний представити звіт прокурору про стан розслідування. Слідчий надає прокурору інформацію щодо фактів та обставин, які встановлені у справі настільки повно, на його думку, що прокурор може прийняти рішення про складання обвинувального акту, застосування спеціальних заходів, закриття справи або зупинення слідства (фінальний звіт).

На практиці особливо, при розслідуванні простих справ, слідчий розслідує до моменту коли вважає, що доказів зібрано достатньо. Потім він подає прокурору звіт, а прокурор, на цій підставі, вирішує питання доцільності продовження слідства. Тільки у випадку, коли є потреба застосування заходів забезпечення кримінального провадження, слідчий негайно інформує прокурора про обставини розслідування для того, щоб прокурор прийняв відповідне рішення. В більшості справ прокурори дуже відповідально контролюють слідчих в ході здійснення ними досудового розслідування.

У Данії кримінальний процес складається з трьох етапів: досудове розслідування, підтримання обвинувачення та суд [\[160, с. 126\]](#). Досудове розслідування є етапом, в ході якого слідчий/прокурор визначає чи вчинено злочин, який може бути підданий публічному обвинуваченню. Більше того, слідчі спрямовані на збирання інформації, яка є необхідною для підготовки справи до суду [\[156, с. 107\]](#). Публічне обвинувачення є однією з форм завершення досудового розслідування. Інші ж форми стосуються швидше завершення справи через небажаність засудження особи, зокрема йдеться про відмову від обвинувачення. В будь-якому випадку у слідчого/прокурора є великий арсенал юридичних інструментів для звершення слідства в короткі строки без обов'язкової участі суду в цьому процесі [\[138\]](#). Якщо отримані в ході досудового розслідування докази дають підстави вважати, що особу

засудять, то прокурор складає письмовий обвинувальний акт. В Данії дотримуються принципу визначеності звинувачення, відповідно до якого тільки прокурор визначає, чи може він представляти кожну конкретну справу в суді.

Прокуратура Данії має трьохрівневу ієрархічну структуру. Міністерство юстиції обіймає найвищий рівень в цій системі та здійснює функції наглядача. Очолює орган прокуратури Директор публічних обвинувачів. На наступному рівні знаходяться 6 публічних обвинувачів та два спеціалізовані офіси прокурорів, один з яких має справу з економічними злочинами, а інший з міжнародною злочинністю [157, с. 8]. На найнижчому рівні знаходиться керівник поліції – начальник місцевої поліції та за сумісництвом керівник місцевого органу прокуратури. Особовий склад підпорядкованих начальнику поліції обвинувачів на місцевому рівні виконує функції розслідування та підтримання публічного обвинувачення. Через таке об'єднання функцій в системі правоохоронних органів Данії на стадії досудового розслідування неможливо чітко розділити функції слідчого та прокурора.

Якщо поліція ініціює розслідування на підставі повідомлень громадян про факти вчинення злочинів, то завданням прокурора є розпочати та провести розслідування стосовно конкретних правопорушників.

На практиці у слідчих поліції відсутня необхідність радитися з прокурорами, за винятком випадків, які прямо передбачені в законодавстві. Підпорядковані обвинувачі також можуть залучатися до процесу розслідування на підставі судових рішень. Вони можуть надавати слідчим детальні вказівки стосовно вчинення конкретних слідчих дій. Звичайна практика, коли отримавши від слідчого справу для подальшого підтримання в ній обвинувачення, прокурор повертає її слідчому із вимогою продовження розслідування. Однак, згадані вище спеціалізовані прокуратури (по економічних злочинах та міжнародній злочинності) мають своїх штатних слідчих, які тісно співпрацюють з обвинувачами від самого початку досудового розслідування. Рішення підтримувати обвинувачення чи ні залежить виключно від прокурора. В більшості справ обвинувачення підтримують місцеві

обвинувачі в складі підрозділу поліції. Обвинувачення в більш серйозних справах, особливо з участю суду присяжних чи у випадку відмови обвинуваченого від права на суд присяжних, здійснюють регіональні прокурори. Функція підтримання обвинувачення в найбільш складних справах економічного спрямування та проти інтересів ЄС покладається на Спеціального прокурора з особливо тяжких економічних злочинів.

У Данському кримінальному процесі взагалі немає слідчих суддів як учасників кримінального процесу. Що стосується стадії досудового розслідування, то суд залучається тільки в частині обрання запобіжних заходів та розв'язання пов'язаних з слідством спорів.

Таким чином можна виділити наступний базовий принцип кримінального процесу Данії: якщо доказів достатньо для засудження особи, прокурор починає процедуру обвинувачення, якщо не достатньо – закриває справу. Крім того, в прокурора є чимало можливостей відмовитися від обвинувачення, якщо цьому сприяють ряд пом'якшувальних обставин та це не зашкодить суспільним інтересам.

У Нідерландах, до прийняття та вступу в силу спеціального закону про повноваження досудового слідства (1 лютого 2000 року), КПК вказаної країни не надавав визначення поняттю досудове розслідування. До цього моменту, в науці та судовому правозастосуванні досудове розслідування визначалося як тимчасові заходи, що мають місце після появи обґрунтованої підозри про вчинення злочину. Таким чином, про досудове розслідування, як таке згідно з законодавством Нідерландів, можна вести мову з моменту появи підозри про факт вчинення злочину. В такому контексті досудове розслідування постійно мало ретроспективний характер. Визначення поняття досудового розслідування вперше було дано в Спеціальному законі про повноваження досудового слідства. Відповідно до статті 132 вказаного закону, поняттям досудове розслідування охоплювалося так зване перспективне розслідування, тобто заходи, які вживаються за наявності підозри, що злочин готується чи вчиняється. Вказані зміни законодавства проведені у зв'язку з необхідністю

протидії організованій злочинності. З прийняттям 1 січня 2007 року нового законодавчого акту про розширення повноваження слідства та обвинувачення в злочинах пов'язаних з тероризмом знову розширилося законодавче визначення поняття досудового розслідування, яке вже тлумачиться як процес розслідування відносно караних фактів. Воно здійснюється під керівництвом прокурора та має на меті прийняття кримінально-процесуальних рішень. Нове визначення змінило підхід до розуміння досудового розслідування змістивши акцент з наявності чи відсутності підозри що злочин вчинений чи вчиняється на реалізацію прокурором своїх повноважень.

Відповідно до ст. 167 КПК Нідерландів рішення підтримувати обвинувачення приймає виключно публічний обвинувач – прокурор [\[117, с. 94\]](#). Також в сфері повноважень прокурора Нідерландів лежить накладення штрафу. З вступом в силу закону про здійснення публічного обвинувачення в Нідерландах, прокурор може застосовувати штрафні санкції до особи без втручання суду в цей процес. З іншого боку, суд має значний вплив на здійснення прокурором публічного обвинувачення в кримінальному процесі. Такий вплив проявляється в різних формах. Зокрема при застосуванні виклику підозрюваної особи, який здійснюється через суд. В такому випадку на розгляд суду потрапляють всі матеріали справи, та суддя стає обізнаний про обставини події злочину та розслідування. Прокурор Нідерландів ставить розуміння обґрунтованості та доцільності засудження особи на перше місце. Він також змушений передбачати, яке конкретно рішення може буде прийнято судом в такій справі. Якщо в справі недостатньо доказів, то прокурору краще відмовитися від виконання своїх функцій обвинувача, оскільки дуже велика ймовірність виправдання особи судом.

Як уже зазначалося, прокурор в Нідерландах є центральною фігурою в розслідуваннях. Органи прокуратури – це єдине відомство, яке уповноважене на здійснення публічного обвинувачення. Жодні інші установи чи особи не можуть виконувати функцію обвинувачення. Процес досудового розслідування передбачено в розділі I книги II КПК Нідерландів. В статтях 141-142 КПК

Нідерландів визначено, які органи уповноважені здійснювати досудове розслідування. Першою категорією осіб, які уповноважені на здійснення досудового розслідування є службові особи органів прокуратури, поліції та Королівської Військової Поліції. Основний обсяг розслідувань здійснює поліція, перебуваючи при цьому під наглядом органів прокуратури. Прокурор також наділений правами розслідувати. При здійсненні досудового розслідування він виконує роль своєрідного старшого слідчого, під керівництвом якого проходить весь процес розслідування. На практиці державне обвинувачення в більшості справ, які слухаються в суді, здійснюється на основі доказів, здобутих поліцією. Водночас, в процесі розслідування злочинів, прокурор зобов'язаний направляти поліцію на правильний шлях розслідування та контролювати дотримання поліцією вимог процесуального права [\[165, с . 24\]](#). Слідчий суддя в Нідерландах також має право проводити попереднє розслідування з використанням можливостей поліції. В таких випадках використання ресурсу поліції не повинно призводити до обмеження прав підозрюваного. Фактично в Нідерландах органи досудового розслідування та органи прокуратури доповнюють один одного. З моменту вступу в 2008 році в силу Закону про здійснення публічного обвинувачення прокурор може застосовувати до осіб штрафні санкції без участі суду.

Досить цікавою та неоднозначною є практика взаємовідносин прокурора та слідчого Англії. Перш за все слід зазначити, що в цій країні відсутній єдиний Кримінальний процесуальний кодекс. В 2005 році правила кримінального процесу були об'єднані в єдиний документ відомий як «Правила кримінального процесу» [\[127\]](#). Однак більшість основоположних правил залишаються розсіяними в численних статутах, а за відсутності таких статутів у відповідних судових прецедентах судів вищих інстанцій. В Англії працівники правоохоронних органів основні знання черпають з двох книг - «Archbold`s Criminal Pleading, Evidence and Practice» (перше видання вийшло в світ – 1822 року) та «Blackstone`s Criminal Practice» (1991 року).

На відміну від інших країн Європи, англійське право розуміє тільки дві стадії кримінального процесу, а саме: досудове розслідування та публічне обвинувачення, що охоплює стадії досудових слухань та кримінального судочинства. Навіть засудження і ув'язнення відносять до стадії кримінального судочинства [\[141, с. 24\]](#). У англійському праві, зокрема в «Акті про кримінальний процес та розслідування» 1996 року [\[123\]](#), досудове розслідування визначено як дії, що проводяться органами поліції з метою встановлення та доведення причетності особи до вчинення злочину. В свою чергу, під обвинуваченням англійське право тлумачить весь процес притягнення особи до відповідальності перед судом за вчинений злочин, що охоплює етап від арешту особи працівником поліції до судових слухань відповідно мірі покарання застосованої до особи. Прокурорами виступають урядові адвокати та самозайняті адвокати, які залучаються до підтримання обвинувачення з числа баристерів Англії та Уельсу.

Всі розслідування в Англії проводять слідчими поліції, яких налічується 43 різновиди. Крім того, є спеціалізовані поліцейські підрозділи, наприклад Британська транспортна поліція, та Поліція міста Лондон, яка очолює розслідування в сфері економічних злочинів та шахрайства. Варто відзначити, що в складі Головного офісу протидії шахрайству працюють прокурори, які спрямовують напрямки розслідувань. Таким чином в англійському праві наявне чітке розмежування між слідчими та прокурорами [\[144\]](#). Також в Англії є так звані прокурори Корони, наділені спеціальними повноваженнями подавати запити на розкриття інформації, давання показань, та надання документів, що покликані допомагати поліції в розслідуваннях. На практиці прокурори та слідчі в Англії періодично радяться стосовно питань, які входять в сферу інтересів їх відомств. Вони можуть обмінювати інформацію чи доказами, а також створювати спільні слідчі групи. Прокурори Корони здійснюють обвинувачення по всій країні, керуючись будь-яким спеціалізованим актом. В Англії та Уельсі органи поліції взагалі не мають відношення до обвинувачення, однак можуть надавати формальні застереження по деяких легких проступках.

Крім того, існує велика кількість урядових департаментів, публічних організацій, місцевих установ, які визнаються правоохоронцями, та уповноважені законом на здійснення розслідувань та підтримання обвинувачень. Також, в Англії можливо підтримувати обвинувачення приватно, що є винятком аніж правилом.

Досудове розслідування в Англії та Уельсі може розпочатися тільки двома шляхами: коли особу заарештували за вчинення злочину; на підставі процедури відомої, як викладення інформації та виклик. Суть останньої полягає в тому, що деталі злочину та дані про особу, яка могла його вчинити містяться в повідомленнях спеціально упровадженого відомства на підтримання обвинувачення. Отримавши таке повідомлення суд здійснює виклик особи в судові засідання для отримання пояснень з приводу висунутих звинувачень.

Як уже зазначалося в Англії діють численні відомства, уповноважені підтримувати обвинувачення. Більшість з них мають своїх власних слідчих, які збирають докази та представляють своїм прокурорам їх для оцінки та узгодження. Також, лише після того, як докази пройдуть так звану подвійну перевірку, звичайні прокурори можуть розпочати процедуру обвинувачення. Відмова від підтримання обвинувачення може бути переглянута судом. У такому випадку особа може здійснювати приватне обвинувачення, що на практиці є рідкістю.

Кримінальний процес Естонії чітко розрізняє стадії досудового розслідування, підтримання обвинувачення, судового розгляду [128]. Досудове розслідування є одним із етапів, в ході якого Поліція, Прикордонна служба, Служба безпеки, Податкова та Митна поліція, Військова поліція, Природоохоронна поліція, Тюремний Департамент Міністерства юстиції та безпосередньо в'язниці встановлюють підозрюваних осіб та збирають доказову базу в кримінальних справах. В правовій доктрині Естонії термін публічне обвинувачення використовується в широкому розумінні та охоплює всі дії прокурора в кримінальних справах, а саме: підготовку підозр та підтримання публічного обвинувачення в суді [143, с. 116-124]. В Кримінальному

процесуальному кодексі Естонії чітко диференційовані поняття досудових процедур (від повідомлення про злочин та у зв'язку з цим початку процесуальних дій) та судових процедур (включаючи спрощені режими).

В Естонії Поліція, Прикордонна служба та Служба безпеки відповідальні за встановлення підозрюваних у вчиненні злочинів та збиранні доказів в кримінальних справах. Слідчі здійснюють весь комплекс необхідних процесуальних дій, передбачених кодексом самостійно, окрім тих, які потребують спеціального дозволу суду чи прокурора. В свою чергу прокурори скеровують досудове слідство, забезпечують його законність та ефективність. Прокурор є незалежним при виконанні своїх повноважень та керується виключно законом. Прокуратура готує підозри та представляє публічне обвинувачення в суді. Щодо визначених КПК Естонії повноважень прокурора, то він може:

- за необхідності вчиняти процесуальні дії;
- бути присутнім при вчиненні процесуальних дій та приймати в них участь;
- зупиняти процес;
- вимагати перевірки та експертизи будь-яких матеріалів кримінальних справ ;
- давати накази органам досудового слідства;
- скасовувати чи змінювати акти органу досудового розслідування;
- змінювати слідчого в розслідуванні;
- змінювати підслідність в кримінальних справах;
- приймати рішення про завершення досудового розслідування;
- призначати уповноважений орган пробації;
- вчиняти інші дії, передбачені КПК Естонії;

Також в Естонії наявний інститут слідчих суддів, в сферу компетенції якого входить:

- надання дозволу на вилучення та дослідження поштової та телеграфної кореспонденції;

- дозвіл на обшук в нотаріуса чи адвоката;
- дозвіл на негласні слідчі дії;
- обрання тримання під вартою;
- заміна тримання під вартою на заставу;

В цій державі слідчі та прокурори уповноважені починати розслідування за наявності загальних фактів, що можуть вказувати на вчинення злочину. На практиці поліція не розпочинає розслідування до тих пір поки не отримає скарги від потерпілого. Стадія підтримання обвинувачення в Естонії починається з моменту підготовки прокурором повідомлення особі про підозру. Однак, прокурор готує повідомлення про підозру тільки після того як переконується в наявності достатніх доказів зібраних процесуальним шляхом.

Кримінальний процесуальний кодекс Франції, який був прийнятий 1958 року, зазнав чималих змін та зовсім не схожий на перший варіант. Пояснюється такий стан речей трьома основними чинниками: визначною роллю кримінального процесу в політичних суперечках, послідовністю політично обумовлених реформ законодавства; наявністю глибокого процесу інтернаціоналізації та європеїзації французького законодавства [\[32, с. 13\]](#).

В кримінальному процесі Франції чітко розмежовані два етапи: досудова стадія, яка здійснюється органами поліції під наглядом органів прокуратури та слідчих суддів і судова стадія [\[129\]](#). Поліцейські розслідування розпочинаються з моменту повідомлення про злочин, заяви потерпілого, чи самотійного виявлення злочину поліцією або прокурором [\[32, с. 13\]](#). Останні, як правило проводять не публічно та мають на меті встановити достатньо даних для подальшого обвинувачення в суді. Фактично є два типи розслідувань: невідкладні розслідування та попередні поліцейські розслідування. Основана відмінність полягає в непримусовому характері попередніх розслідувань – заходи, які вживаються в цьому виді розслідувань засновані на згоді особи. Наразі у Франції існує тренд до змішування двох типів розслідувань. Поліція може застосовувати добровільні примусові заходи навіть в рамках невідкладних розслідувань та в рамках попередніх розслідувань без згоди

особи. Водночас, необхідною є наявність погодження з боку прокурора. Невідкладні розслідування можуть тривати не більше 8 днів. Якщо ж покарання за злочин, який розслідується в ході невідкладного розслідування передбачає позбавлення волі на строк не менше 5 років, то прокурор може продовжити таке розслідування ще на 8 днів. В кінці цього строку починається попереднє розслідування чи судове слідство, яке вже не є обмеженим в часі. Основним учасником всіх розслідувань Франції є судова поліція, яка здійснює розкриття та встановлення обставин злочину, збирає докази, встановлює винних осіб. Під час судового слідства поліція виконує свої завдання під наглядом прокурора та на виконання його вказівок.

Публічний обвинувач має всю повноту влади та повноважень відносно судової поліції. Він також розглядає всі скарги на дії поліції, визначає необхідні слідчі дії та загалом контролює поліцейське розслідування. На будь якій стадії провадження прокурор може прийняти рішення про закриття справи. В рамках судового слідства прокурор визначає фактичний обсяг розслідування в своєму поданні на початковому етапі судового слідства. Цього обсягу дотримується слідчий суддя до моменту поки потерпіла сторона не заявить своїх вимог або сам прокурор не змінить своє подання. Протягом судового слідства прокурор може ініціювати в судді дозвіл на вчинення будь-яких дій, які він вважає необхідними для встановлення істини у провадженні, або ж клопотати про застосування необхідних запобіжних заходів. Також він може клопотати про участь в слідчих діях, які він ініціював та оскаржувати в апеляційному порядку рішення слідчого судді, прийняті за його клопотаннями. Прокурор у Франції є компетентним суб'єктом здійснення обвинувачення. Якщо ж розслідування стосується кримінального проступку, за вказівкою прокурора, поліція може самостійно повідомляти про підозру особі. У випадках коли прокурор вважає, що зібраних фактів та доказів достатньо для встановлення складу злочину він приймає рішення про можливість притягнення особи як обвинуваченої. Не зважаючи на те, що поліція Франції наділена повноваженнями починати досудове розслідування, вона зобов'язана інформувати прокурора про початок

будь-якого досудового розслідування. Тільки прокурор може прийняти рішення про підтримання обвинувачення в конкретній справі, та обрати в якому порядку він буде це робити.

В кримінальному процесу Німеччини наявні наступні три стадії: досудове розслідування, яке здійснює прокурор; проміжна стадія, на якій прокурор опрацьовує з судом формальне звинувачення; безпосередньо судовий процес. Розслідування починається з моменту коли прокурору чи поліції стає відомо про можливо вчинений злочин. В більшості випадків прокурору чи поліції стає відомо про це від потерпілих чи свідків. З цього моменту прокурор зобов'язаний розслідувати такі повідомлення. Метою досудового розслідування є встановлення фактів до того моменту, поки прокурор не прийме рішення про наявність достатніх доказів для підготовки звинувачення, та про достатню ймовірність засудження підозрюваного судом. Якщо прокурор приходять до такого висновку, він подає до суду звинувачення разом з матеріалами справи, які містять зібрані докази та інші результати розслідування. На наступному проміжному етапі суд перевіряє справу та вирішує чи є підстави для притягнення особи до відповідальності на підставі зібраних в ній доказів. На цьому етапі суд також налає оцінку доведеності дій обвинуваченого, вірності юридичної кваліфікації, наявності в діях особи інших злочинних дій не охоплених обвинуваченням. На проміжному етапі суд має право також збирати докази. В більшості випадків судді передають справу на розгляд в порядку кримінального судочинства. На етапі кримінального судочинства суддя відповідальний за отримання та представлення доказів, необхідних для здійснення правосуддя та прийняття рішення.

Відповідно до ст. 160 КПК Німеччини прокурор починає розслідування з моменту, як йому стало відомо про підозру вчинення злочину [\[157, с. 78\]](#). Прокурор розглядається як нейтральний, об'єктивний представник держави з квазісудовою функцією встановлення фактів. Він зобов'язаний встановлювати факти незалежно від ініціювання обвинувачення. Відповідно до ч. 2 ст. 160

КПК Німеччини прокурор має розслідувати не тільки обставини, які підтверджують вину обвинуваченого, але й такі, що виправдовують його.

Незважаючи на те, що прокурор проводить розслідування загалом, все-таки більшість слідчих дій проводять слідчі поліції. Відповідно до законодавства слідчі поліції зобов'язані виконувати вказівки прокурора та реалізовувати інші дії за його дорученням. Поліція також може вчиняти деякі дії самостійно. Слідчі можуть самостійно запитувати інформацію з інших відомств та вживати заходи для забезпечення ефективного розслідування справи. На практиці слідчі тлумачать таку можливість дуже широко та інформують прокурора про хід розслідування коли вважають, що справа повністю підготовлена і тільки після цього передають прокурору матеріали.

Слідчі судді в Німеччині по суті виконують такі ж функції як і в Україні, тобто вони не приймають активної участі в розслідуванні, а включаються в процес залежно від надходження до них клопотань від прокурора або від сторони, чий інтерес порушені діями органів слідства. Як вже зазначалося, прокурор зобов'язаний розпочинати розслідування в кожному випадку, коли для цього наявні достатні підстави, якими часто є повідомлення від очевидців та потерпілих. Отримавши таке повідомлення прокурор зобов'язаний визначити міру достатності фактичних даних для початку досудового розслідування. Попереднє слідство також можливе в окремих випадках (наприклад коли знайдено труп зі слідами вогнепального поранення), але інколи такі розслідування потребують значного часу, зокрема, коли мова йде про ймовірні протиправні дії публічних осіб.

З моменту отримання відомостей, про те що певна особа вчинила злочин прокурор зобов'язаний розпочати досудове розслідування. Якщо є відомості про злочин, однак особу не встановлено – наприклад, знайдено труп з вогнепальним пораненням – то розслідування може проводитися проти невстановлених осіб. Основа мета досудового розслідування – встановити можливість висунення обвинувачення проти особи. Прокурор має проводити досудове розслідування безсторонньо, охоплюючи в ньому як факти, що

підтверджують так і що спростовують вину. Якщо в результаті досудового розслідування зібрано дані, на підставі яких можна дійти до глибокого переконання у винуватості особи, прокурор зобов'язаний висунути такій особі звинувачення.

На практиці досудове розслідування, як правило, розпочинає поліція. Особи, потерпілі від злочину, чи які стали очевидцями злочинних дій звертаються з відповідними заявами в органи поліції, після чого поліція проводить стандартні заходи навіть не залучаючи прокурора на цьому етапі. Слідчі відправляють матеріали справи прокурору тоді, коли вважають що справа розкрита. Проводячи невідкладні слідчі дії, на власний розсуд, слідчі намагаються вжити всіх можливих заходів для уникнення затягування справи і досить часто ігнорують приписи Закону, що рекомендують невідкладно відправляти всі матеріали прокурору [\[110, с. 59-60\]](#).

Кримінальний процесуальний кодекс Угорщини розрізняє досудовий та судовий етап процесу (ч. 2 та ч. 3 КПК Угорщини). Зокрема, в ч. 2 Кодексу досудове розслідування та пред'явлення обвинувачення врегульовані як окремі стадії досудового етапу. Слід зазначити, що Кримінальний процес Угорщини не вирізняє стадію пред'явлення обвинувачення від стадії попереднього судового розгляду [\[137, с. 141\]](#). В більшості юридичних першоджерел Угорщини дотримуються запропонованої кодексом структури, де окремо виділені досудове розслідування, так звані проміжні процедури (куди входить пред'явлення обвинувачення) та безпосередньо судовий розгляд. Однак, така законодавчо визначена структура позбавляє обвинувачення самостійності в процесі. Досудове розслідування є уніфікованим етапом кримінального процесу, який включає в себе функції публічного обвинувачення до того моменту коли не буде пред'явлене обвинувачення [\[136\]](#). Відповідно до кримінального процесуального законодавства Угорщини слідчі здійснюють досудове розслідування під керівництвом прокурора або самостійно. Слідчі можуть самостійно здійснювати розслідування чи реалізовувати необхідні слідчі дії, якщо ними було виявлено кримінальне правопорушення, чи отримано

відповідну скаргу або ж їм стало відомо про злочини з іншого джерела. Розслідування певних категорії справ перебуває у виключній компетенції прокурорів. В цьому випадку досудове слідство проводиться спеціалізованими слідчими прокурорами. Як правило, це має місце в справах про факти отримання неправомірної вигоди судьями та вищими посадовими особами поліції. Такі справи розслідує Центральний Офіс прокуратури з розслідувань. Крім того, працівники вказаного органу можуть розслідувати будь-яку справу за доручення Генерального прокурора Угорщини. Щодо взаємовідносин між слідчими органами та органами прокуратури Угорщини, то можна виділити три їх форми:

- слідчі здійснюють досудове розслідування відповідно до вказівок прокурора. Прокурор наділений повноваженнями скеровувати слідство в необхідному йому напрямку. Слідчі зобов'язані виконувати вказівки прокурора у визначені ним строки, а також повідомляти його про хід та результати виконання таких вказівок. Прокурор може надавати доручення слідчим приймати процесуальні рішення в справі. Він проводить перевірку стану слідства на предмет відповідності вимогам КПК Угорщини, та дотримання прав людини. Окрім іншого прокурор може давати вказівки слідству стосовно проведення подальших слідчих дій чи завершити досудове розслідування у строки визначені ним самим. Прокурор має право змінити чи скасувати рішення слідчого, зупинити досудове розслідування чи дати відповідну вказівку слідчому та проводити на власний розсуд необхідні слідчі дії. Більш детальний нагляд прокурор здійснює у випадку розслідування злочинів, за які передбачене покарання на строк більше 10 років, а також у випадку коли до підозрюваного застосовано запобіжні заходи, які обмежують свободу пересування.

Однак є категорія справ, яка перебуває у виключній компетенції прокурорів, а саме: злочини, вчинені особами, які наділені політичним імунітетом в силу своєї посади (наприклад члени парламенту); злочини, вчинені особами, які наділені імунітетом відповідно до вимог міжнародного

права; тяжкі насильницькі злочини проти представників влади (судді, прокурори, поліцейські); злочини, вчинені працівниками поліції; особливо важливі корупційні злочини, вчинені представниками держави; корупційні злочини, вчинені відносно представників держави; злочини відносно представників судової адміністрації.

Ірландія є країною звичаєвого права. Тут панує класичний змагальний процес досудового розслідування та судовий процес. В доповнення до офіційного законодавства, норм звичаєвого права, кримінальний процес Ірландії також врегульований на рівні конституції, в якій закріплені основоположні принципи захисту права власності, прав і свобод людини, справедливого судочинства [\[149, с. 13\]](#).

Початок розслідування злочинів входить до виключних повноважень Ірландської поліції. Слідчі поліції повністю незалежні від органів прокуратури. Також суд не може давати слідчим поліції жодні вказівки чи настанови. Крім незалежності при здійсненні розслідування поліція Ірландії також може самостійно підтримувати обвинувачення в простих справах, представляти такі справи в суді. Однак Керівник органів прокуратури Ірландії та підпорядковані йому прокурори можуть взяти на себе обов'язок здійснювати обвинувачення в будь-якій справі. Після прийняття такого рішення прокурор визначає весь хід розслідування справи та підтримання в ній обвинувачення. Роль суду на етапі досудового розслідування справи мінімальна та зводиться виключно до прийняття рішень стосовно арешту особи, розшуку, спостереження за особою, застосування застави.

В Ірландії немає досудової стадії розслідування в класичному розумінні [\[121\]](#). На першому місці тут перебуває судовий розгляд в межах змагального процесу. Слідчий відіграє ключову роль в такій варіації кримінального. Саме слідчий розслідує справу та фактично через прокурора передає її до суду. Обвинувачення в особі прокурорів відіграє другорядну роль та має ситуативний характер.

На відміну від Ірландії, де панує звичаєве право, Італія є яскравим представником традиційної правової моделі, де всі процедури виписані на рівні законодавчих актів. Навіть Конституція Італії закріплює принцип здійснення правосуддя на засадах верховенства права. Кримінальний процесуальний кодекс Італії був прийнятий 24 жовтня 1989 року та з того часу зазнав численних змін та правок.

Першим етапом кримінального процесу Італії є стадія досудового розслідування. Розслідування починаються з повідомлення про злочин. Стадія досудового розслідування завершується в момент пред'явлення прокурором обвинувачення особі або закриття справи. Для вирішення питання про те, чи варто пред'являти обвинувачення, прокурор проводить розслідування, визначаючи факти, які підтверджують або спростовують вину підозрюваного. З моменту прийняття прокурором рішення про пред'явлення обвинувачення, першочергового значення для прокурора, суспільства та учасників процесу набувають принципи публічності та гласності.

Кримінальний процесуальний кодекс Італії 1989 року повністю відкинув ідею слідчого судді, як частину системи правосуддя [118]. На сьогодні повноваження на здійснення розслідування на досудовому етапі наділені тільки прокурор, слідчий поліції та так званий «суддя волі», який не має жодних слідчих повноважень, але виступає гарантом дотримання слідством основоположних прав та свобод людини, недоторканості особистого життя та захисту права власності.

Такий розподіл ролей призводить до того, що розслідуванням займається поліція, а підтриманням обвинувачення прокурор. Проте прокурор також може здійснювати розслідування. Відповідно до Конституції Італії органи прокуратури є частиною системи правосуддя, з відповідними гарантіями незалежності професійної діяльності. Слідчі поліції, які уповноважені на здійснення розслідувань, як правило є представниками трьох основних служб – Карабінери, Фінансова Служба, Державна Поліція. Кримінальні провадження розпочинаються з повідомлення про злочин. Такі повідомлення поділяються на

два типи. Це так званий донос та звіт. Донос є своєрідною заявою загального характеру, яка може надходити як від службових осіб, так і від будь-яких фізичних осіб. В змісті таких заяв має бути викладено загальний факт, наявності інформація про докази, та особисті дані автора. В обов'язок поліції та службових осіб входить повідомляти про всі відомі їм злочини. Фізичні особи також зобов'язані повідомляти про деяку категорію особливо тяжких злочинів, визначених ст. 333 КПК Італії.

Звіт про злочин, як правило надходять від працівників медичних установ. На них також покладається обов'язок повідомляти про злочини, за винятком деяких злочинів, передбачених ст. 365 КПК Італії. Окремо слід відзначити категорію заяв – скарг, які надходять від потерпілих від злочину. Заява від потерпілого є необхідною умовою для здійснення обвинувачення. У зв'язку з цим, адресатом таких заяв природньо є органи прокуратури. Крім того слідчі поліції та прокурори можуть здійснювати ініціативний пошук повідомлень (повідомленої інформації) про злочин, дані про які обов'язково вносяться в спеціальний реєстр. Здійснення реєстрації заяв є початком досудового розслідування, яке обмежено в часі залежно від тяжкості злочину, що розслідується (статті 405-407 КПК Італії).

Діяльність прокурора з виконання своїх обов'язків по здійсненню обвинувачення є також предметом судового контролю. Якщо прокурор має намір закрити справу він звертається до «суддів волі», які наділені повноваженнями визначати можливість та наслідки такого закриття. Якщо, за результатами слухання з участю особи, стосовно якої проводиться розслідування, потерпілого та прокурора, суддя встановить безпідставність клопотання прокурора, він може зобов'язати прокурора продовжити розслідування або навіть пред'явити особі звинувачення. В іншому випадку суддя закриває справу за клопотанням прокурора. Якщо прокурор подає суду клопотання про закриття справи, він зобов'язаний направити копію такого клопотання потерпілому. Потерпілий та його захисник мають право скопіювати всі матеріали справи, вивчити їх та визначитися чи будуть вони апелювати в

суді до клопотання прокурора. Потерплий та захисник також можуть подати суду свої письмові доводи проти закриття справи. Закриту справу можна відновити на підставі рішення «судді волі» за клопотанням прокурора, у випадку наявності нововиявлених обставин та необхідності продовження розслідування (ст. 414 КПК Італії).

Кримінально процесуальні процедури Литви дуже схожі з українськими. Вони діляться на два основні етапи: обов'язкові (досудове розслідування та судовий розгляд) та необов'язкові (процедури оскарження в апеляційному та касаційному порядках).

Основні завдання стадії досудового розслідування: а) швидке та повне встановлення всіх обставин вчиненого кримінального правопорушення, б) встановлення винних осіб, в) забезпечення належного дослідження справи в суді, г) вжиття необхідних і достатніх заходів для забезпечення дотримання прав і свобод людини [\[145, с. 23\]](#). Коли вказаних завдань досягнуто, стадія досудового розслідування вважається завершеною, а сам процес переходить в наступну стадію - розгляд в суді першої інстанції. Підготовка прокурором обвинувального висновку не розглядається як окрема стадія кримінального процесу та є частиною досудового розслідування. Прокурор самостійно визначає можливість підготовки обвинувального акту. Прокурор, який організовує, очолює та провадить досудове розслідування, діє на власний розсуд та визначає коли досягнуто завдань досудового розслідування. Таке рішення може бути прийнято прокурором тільки у випадку встановлення всіх обставин вчинення кримінального правопорушення, немає необхідності в додаткових заходах та з великою імовірністю суд визнає підозрювану особу винною у вчиненні злочину.

Відповідно до статті 164 КПК Литви розслідування злочинів проводять слідчі органів досудового розслідування. Всіма розслідуваннями керує прокурор [\[126\]](#).

У статті 160 КПК Литви зазначено, що основним органом досудового розслідування є поліція. Іншими слідчими органами є Державна прикордонна

служба Литви, Спеціальна служба розслідувань, Військова поліція, Державна служба безпеки, Служба з розслідування економічних злочинів, Державна пожежна служба та Митниця залежно від тих злочинів, які виявляються цими службами у зв'язку виконанням ними своїх повноважень. Поділ підслідності між слідчими відомствами здійснюється на підставі законів та рекомендацій Генерального прокурора Литви. Відповідно до ст. 171 КПК Литви після отримання інформації про початок досудового розслідування саме прокурор визначає орган досудового розслідування. Крім того прокурор уповноважений: проводити повністю все досудове розслідування самостійно чи вчиняти окремі слідчі дії; давати вказівки органу досудового розслідування, який повідомив його про початок слідства, на виконання тих чи інших слідчих дій; давати вказівки іншим органам досудового розслідування стосовно проведення слідчих дій; створювати спільні слідчі групи у складі слідчих одного чи різних органів досудового розслідування.

Основними функціями прокуратури, які закріплені на рівні Конституції Литви, є підтримання державного обвинувачення в суді, здійснення розслідування і керівництво досудовим розслідуванням, нагляд за органами досудового слідства. Наслідуючи усталені традиції континентальної системи права, в законодавстві Литви прокурор позиціонується як «повноцінний власник» досудового розслідування. Він є активним учасником всього процесу слідства.

Якщо відкинути декілька специфічних процедур, то первинні процесуальні дії згідно кримінального процесуального законодавства Люксембургу можна поділити на дві окремі фази – перша, яка здійснюється під керівництвом та спрямовується прокурором, та друга, яка розпочинається після скерування справи слідчому судді.

На практиці обидва етапи реалізуються органами поліції. Скерування справи слідчому судді є ключовим етапом процесу. Більше того, після спрямування справи слідчому судді вступають в дію ключові права і свободи. Незважаючи на такий структурний поділ процесу, в кримінальному

процесуальному законодавстві Люксембургу відсутнє чітке розмежування стадій досудового розслідування та обвинувачення. Щоб зрозуміти структуру кримінального процесу Люксембургу потрібно розглянути кожний з вказаних етапів зокрема.

Згідно КПК Люксембургу [124] можна виділити два шляхи початку кримінально-процесуальних процедур. В першому випадку в разі виявлення злочину органи поліції розпочинають провадження за власною ініціативою. В подальшому вони інформують прокурора про результати розслідування шляхом надсилання спеціального повідомлення. Також можливий випадок, коли прокурору стає відомо про вчинення злочину. В такому разі він ініціює розслідування та розпоряджається вчинити певні слідчі дії органами поліції. Рішення про закриття справи, надання поліції вказівок про проведення досудового розслідування чи скерування справи слідчому судді відноситься до абсолютних дискреційних повноважень прокурора. Після отримання клопотання прокурора, слідчий суддя здійснює оцінку фактів та доказів, що йому представлені та приймає рішення стосовно подальшого руху провадження. Він може повернути справу поліції для подальшого розслідування. Якщо ж слідчому судді подано достатньо матеріалів, які відтворюють повну картину події злочину він повертає їх прокурору, який в свою чергу скеровує їх до окружної судової палати. Остання може прийняти рішення про закриття справи або передачі її до судового розгляду.

Стаття 9-2 КПК Люксембургу описує роль поліції в кримінальному процесі. Свобода дій поліції залежить виключно від того, чи скеровано справу до слідчого судді та, чи було розпочато процедуру звинувачення прокурором. До вказаних стадій поліція збирає докази, встановлює підозрюваних, та причетних до злочину. Такі задачі слідчі поліції можуть виконувати як на власний розсуд так і на виконання вказівок прокурора. З моменту скерування справи слідчому судді поліція може тільки виконувати доручення суду та обмежена в своїх повноваженнях.

Поліція може застосовувати на власний розсуд необхідні обмежувальні заходи тільки стосовно підозрюваного, який був затриманий на гарячому. В таких випадках повноваження поліції наближуються до повноважень слідчого судді. Відповідно до ст. 24 КПК Люксембургу прокурор може вчиняти всі необхідні слідчі дії та навіть самостійно проводити досудове розслідування від початку до кінця. На практиці все-таки слідчі поліції виконують більшість слідчих дій в кожній справі. Історично в Люксембурзі слідчі поліції перебувають під наглядом органів прокуратури. Органи прокуратури Люксембургу зобов'язані законом вживати всіх необхідних заходів для розслідування кримінальних правопорушень, за які передбачене покарання відповідно до Кримінального кодексу Люксембургу.

З цією метою прокурор направляє слідчих поліції в необхідному напрямку досудового розслідування. Крім того прокурор наділений широкими дискреційними повноваженнями вибирати необхідні йому кримінально-процесуальні засоби проведення досудового розслідування. Одним із завдань прокурора при підтриманні обвинувачення в суді є відстоювання суспільного інтересу з тих чи інших питань. Прокурор також наділений повнотою влади переглядати всі рішення та процесуальні дії, які мали місце протягом досудового розслідування.

В ст. 23 КПК Люксембургу закріплений принцип можливостей прокурора, який полягає в тому, що тільки прокурор може вирішувати чи починати досудове розслідування та як його проводити. Застосування такої дискреції залежить від двох основних чинників, а саме: суспільна шкода та заподіяні наслідки діями винного, а також мотивів вчинення злочину. Рішення прокурора про закриття справи вважається адміністративним та не підлягає перегляду в тому числі судом, окрім випадків коли таке рішення стосується питань порушення процесуальних прав сторони провадження. Такі рішення можуть переглядатися Генеральним прокурором, судом чи в окремих випадках слідчим суддею.

Кримінальний процес розпочинається з оцінкою поліцією фактів. Зібравши докази, поліція повідомляє прокурора про результати розслідування з повідомленням про злочин (статті 46-48 КПК Люксембургу)

В подальшому вступає в дію принцип можливостей. Отримавши повідомлення про злочин від поліції прокурор приймає рішення чи готова справа для початку обвинувачення чи потрібно продовжувати слідство .перед прийняттям рішення про необхідність продовження розслідування прокурор має повернути справу поліції. (статті 46, 46-1 КПК Люксембургу). Якщо підстав для обвинувачення немає прокурор може закрити справу. Після прийняття рішення про початок процедури звинувачення можливі два сценарії.

Перший, коли у випадку наявної необхідності продовження розслідування прокурор направляє справу слідчому судді для отримання дозволу на продовження розслідування (статті 23, 49 КПК Люксембургу). В свою чергу слідчий суддя отримавши рішення прокурора про початок процедури звинувачення надає дозвіл на відкриття провадження. Слідчий суддя при прийнятті свого рішення обмежений обсягом представлених йому прокурором фактів. Якщо є необхідність розширити обвинувачення прокурор змушений повторно звертатися до слідчого судді. У випадку з тяжкими злочинами стадія досудового розслідування є обов'язковою за винятком, якщо обставини справи є цілком зрозумілими та є можливість застосувати до винного мінімальну міру покарання. Якщо ж розслідування не обов'язкове, то застосовується другий сценарій, коли прокурор направляє справу одразу до Консульської палати. Якщо ж мова йде про кримінальні проступки, то в кожному конкретному випадку приймається рішення про доцільність проведення досудового розслідування.

Окрему увагу заслуговують справи, які стосуються злочинів про відмивання коштів та тероризму. Підрозділ фінансових розслідувань, який контролює рух коштів по країні, з метою протидії фінансовим злочинам також можуть виконувати функції обвинувачів. Так, у випадку виявлення такої категорії злочинів, працівник цього підрозділу може виступити обвинувачем в

справі. За таких обставин немає необхідності в повноцінному досудовому розслідуванню та справу можуть скерувати одразу до суду без проведення слідчих дій. На практиці працівники підрозділу фінансових розслідувань не підтримують обвинувачення в кримінальних справах, а скеровують всі свої напрацьовані матеріали прокурорам.

Прокурор уповноважений в деяких випадках клопотати перед слідчим суддею про необхідність проведення окремих слідчих дій. Це, як правило стосується нескладних справ, які одразу відправляються на розгляд до суду, але в яких прокурору потрібно здобути специфічні докази (частина 1 статті 24-1 КПК Люксембургу). Однак, якщо слідчий суддя буде вважати, що є підстави для повноцінного досудового розслідування, він може прийняти рішення про початок досудового слідства, та скерувати прокурору запит про прийнятті рішення, яке дозволить слідчому судді прийняти рішення про початок досудового розслідування (частина 2 статті 24-1 КПК Люксембургу).

Рішення прокурора про продовження розслідування чи скерування справи слідчому судді, а також рішення слідчого судді розпочати чи припинити досудове розслідування оскарженню не підлягають. Також в законодавстві Люксембургу відсутні засоби оскарження тривалих строків слідства. На практиці цю обставину суд може врахувати при призначенні винному покарання. Крім того, існують механізми притягнення службових осіб до цивільно правової відповідальності за порушення розумних строків [\[30, с. 56\]](#).

Кримінальний кодекс Мальти чітко розмежовує етапи досудового розслідування та підтримання обвинувачення [\[120\]](#). Під час фази розслідування поліція наділена всією повнотою влади щоб розслідувати, виявляти і запобігати вчиненню злочинів. Також на поліцію покладається основний обов'язок притягнення осіб до відповідальності. Для виконання вказаних завдань та обов'язків поліції дозволено використовувати слідчі техніки, включаючи опитування осіб [\[130\]](#). У випадку розслідування тяжких злочинів, за які передбачене покарання понад 3 роки позбавлення волі чи у випадку злочинів, що спричинили смерть потерпілого чи насильства над його здоров'ям,

кримінальний закон Мальти передбачає необхідність призначення магістрата, який в свою чергу наділений правом збирати докази, допитувати свідків, відбирати зразки та фіксувати сліди злочину на місці події. Варто зазначити, що магістрат не перебирає на себе функції слідства, а тільки доповнює органи поліції, які виконують основну частину слідчих дій.

Обвинувачення злочинців в суді є владою, даною Республікою Мальта. Підтримання обвинувачення здійснює Генеральний прокурор, якщо справа стосується високопосадовців та виконавчою поліцією у всіх інших випадках, тобто в дрібних справах. Мальта є представником континентальної системи права, де прецедент не має вирішального значення для суду, а панує закон.

Система органів прокуратури Мальти дворівнена. Державне обвинувачення в простих справах здійснюють виконавчі підрозділи поліції, а в серйозних справах Генеральний прокурор. Законодавство Мальти не передбачає наявності слідчого судді, з окремими процесуальними повноваженнями. Розслідування факту вчинення злочину на Мальті може розпочинатися з будь-яких підстав. Повідомлення про підозру здійснюється поліцією в формі рапорту. Поліція повністю незалежна у встановленні підозрюваних та причетних до вчинення злочинів. Немає жодних мінімальних юридичних вимог для початку здійснення обвинувачення. Поліція розслідує та допитує осіб, яких вони вважають причетними до вчинення злочинів. Докази збираються поліцією чи залученими експертами – криміналістами або магістратами. Після цього за певних обставин Генеральний прокурор приймає рішення про початок процедури засудження особи. Суд, оцінивши докази вирішує чи є підстави для засудження особи.

Кримінальний процес Польщі поділений на три основні стадії підготовчі процедури, судові процедури, процедури з виконання покарань. КПК Польщі регулює виконання перших двох етапів [\[119\]](#).

Підготовчі процедури розпочинаються з моменту прийняття рішення про їх ініціювання та до моменту їх припинення чи направлення обвинувального акту в суд. На першому етапі важливо встановити, чи мала місце подія

кримінально-протиправного діяння, осіб, причетних до його вчинення, обставини справи, зібрати, зберегти та зафіксувати необхідну кількість доказів для суду (параграф 1 статті 297 КПК Польщі). Досудове розслідування поділяється на розслідування за фактом та відносно особи. Якщо на першому етапі слідство зосереджено на дослідженні події злочину, то на другому етапі встановлюють конкретні докази відносно особи для подальшої підготовки обвинувального акту в суд. В свою чергу суд може використовувати тільки ті докази, які здобуті під час попереднього етапу в передбачений кримінальним процесуальним законом Польщі спосіб.

Попередні досудові процедури поділяються на два види: дізнання та досудове розслідування. Прокурор уповноважений проводити самостійно будь-яку з цих процедур. В такому випадку прокурор очолює весь хід розслідування. Прокурор наділений повноваженнями, як самостійно ініціювати попередні процедури, так і підключатися до вже розпочатих іншими правоохоронними відомствами процедур (частина 3 параграф 3 стаття 326 КПК Польщі). У порядку, передбаченому параграфом 1 статті 311 КПК Польщі прокурор має здійснювати розслідування самостійно у тих справах, які передбачені ст. 309 КПК України (наприклад в справах, які відносяться до юрисдикції окружного суду, зокрема, коли підозрюваним є суддя, прокурор, працівник органу прокуратури). В таких випадках прокурор зобов'язаний здійснювати обвинувачення особисто та не може доручити цю функцію поліції. Відповідно до ст. 303 КПК Польщі, досудовий процес ініціюється з моменту коли наявна обґрунтована підозра про факт вчинення злочину. Така підозра про вчинення злочину не повинна бути абсолютно точна, оскільки завданням досудового процесу є встановлення події злочину. В той же час така підозра не може бути вигадкою правоохоронних органів. Інформація про злочин має бути точною та підтверджувати підозру про факт вчинення злочину. Форма та джерела такої інформації не мають значення. Це можуть бути повідомлення осіб, ЗМІ, громадських організацій, самостійно виявлені прокурором чи іншими правоохоронними структурами факти вчинення злочинів, а також інформація

від анонімного джерела. В КПК Польщі закріплений принцип законності під яким розуміють, що за умов підтвердженої підозри про чинення злочину має проводитися досудовий процес та за наявності підстав державне обвинувачення.

Португалія це ще одна країна – представниця континентальної системи права. Основним джерелом кримінального процесуального права є КПК Португалії, а також Конституція, міжнародне право (загальне та конвенційне), Рішення судів в Португалії відіграють дорадчу функцію на підтвердження правильності правозастосування. Однак судові рішення не є офіційним джерелом права в Португалії. В кримінальному процесі Португалії виділяють дві досудові стадії: перша – це провадження розслідувань, друга – притягнення до відповідальності [\[142, с. 83\]](#).

Розслідування та підтримання обвинувачення зведені в стадію провадження розслідувань. Так, розслідування закінчуються рішенням про наявність підстав для обвинувачення особи. На етапі розслідування вживаються заходи до встановлення події злочину, причетних осіб, оцінки ступеня їх співучасті, відшукування та збирання доказів, з метою подальшого прийняття рішення про наявність підстав для обвинувачення особи. Всі заходи, які вживаються на цьому етапі залежать від думки прокурора щодо їх доцільності. В момент, коли прокурор вступає в процес судочинства, він змушений дотримуватися принципу об'єктивності, задля відшукування правди, та з цього моменту розслідування стає всебічним. Коли заходи з збирання доказів завершені, то таке розслідування може припинитися. На кінцевому етапі розслідування прокурор приймає рішення про припинення розслідування чи пред'явлення особі звинувачення.

Обвинувальний акт є офіційним публічним твердженням про те, що в прокурора наявна настільки сильна підозра про вчинення особою злочину, що інтереси суспільства вимагають судового рішення з даного приводу.

Прокурори Іспанії є спеціально уповноваженим органом, відповідальним за спрямування ходу розслідувань. З цією метою прокурори отримують від

поліції допомогу, яка діє під їх наглядом та перебуває під функціональною (хоча і не ієрархічною) залежністю. Слідчий суддя відповідальний за вжиття певних заходів примусу до особи. Публічне обвинувачення повністю належить прокурору. Він здійснює обвинувачення у випадку наявності достатніх доказів вчинення злочинів, та причетності до вчинення злочину конкретної особи. Початок досудового розслідування також залежить від прокурора.

Кримінальний процес Румунії складається з трьох основних фаз: кримінальне обвинувачення, судочинство та виконання покарань [\[125\]](#). Встановлення особи злочинця, його відшукування, та пошук доказів для суду здійснюється в межах досудової стадії. В КПК Румунії згадується про досудове розслідування у співвідношенні до органів, які здійснюють кримінальне обвинувачення, а це органи досудового розслідування та органи прокуратури. Стадія кримінального звинувачення зосереджена на збиранні доказів та притягнення особи до відповідальності перед судом. В КПК Румунії міститься багато норм, які регулюють порядок розслідування. Воно проводиться органами досудового розслідування (стаття 207 КПК Румунії), спеціальними органами з розслідувань (стаття 208 КПК Румунії) та прокуратурою (стаття 209 КПК Румунії).

Стаття 209 КПК Румунії передбачає, що прокурор здійснює нагляд за розслідуваннями, також прокурор може проводити та безпосередньо контролює слідчі дії, які фактично проводяться судовою поліцією чи спеціальними органами досудового розслідування. Об'єктом кримінального звинувачення є збір доказів в підтвердження винуватості особи, встановлення особи злочинця, його вини, визначення можливості скерування справи до суду (стаття 200 КПК Румунії).

Органом досудового розслідування в Румунії є поліція, яка уповноважена розслідувати більшість кримінальних справ. В таких розслідуваннях поліція підзвітна прокурору, який може приймати участь в огляді місця події, робити фотографії та складати схеми події. Таким чином прокурор в Румунії наглядає за слідством, здійснює контроль та може вчиняти будь-яку процесуальну дію

самостійно. Завдання прокурора при здійсненні нагляду полягає в контролі дій поліції на відповідність вимогам законодавства. Вказівки прокурора є обов'язковими для виконання органом досудового розслідування. Прокурор фактично єдиний, хто може приймати кінцеве рішення в розслідуваннях. Дії прокурора можна оскаржити вищестоящому прокурору. У випадку задоволення такої скарги кримінальна справа може бути відновлена та оскаржувані рішення прокурора скасовані. Обов'язково прокурором здійснюються всіх необхідні кримінально процесуальні процедури в такій категорії справ, як злочини проти національної безпеки, конфлікт інтересів, хабарництво, злочини проти фінансових інтересів Європейського Союзу.

Досудове розслідування розпочинається з моменту наявності сильних та переконливих фактів про вчинення злочину. Рішення про початок досудового розслідування має бути схвалене прокурором протягом 48 годин.

Цікавим прикладом для України може бути кримінальний процес Шотландії, так як правова система цієї країни тяжіє до континентальної моделі права з елементами прецедентного права [\[150, с. 300\]](#).

Основні правила кримінального процесу Шотландії закріплені в численних статутах та в Акті з кримінального процесу від 1995 року, який є своєрідним зразком кодексу [\[122\]](#).

Законодавство Шотландії чітко розмежовує три стадії кримінального процесу – досудове слідство, звинувачення, кримінальне судочинство. Досудове слідство тут здійснюють спеціально уповноважені підрозділи. Звинувачення полягає в представленні особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину перед судом для вирішення питання про її винуватість. Кримінальне судочинство розглядається як логічний наслідок здійснення звинувачення особи.

Основним уповноваженим суб'єктом на здійснення досудового розслідування в Шотландії є слідчі поліції. Прокуратура керує поліцейськими розслідуваннями та самостійно вчиняє невелику кількість слідчих дій. В Шотландії немає слідчих суддів. Фактично, поліція ініціює більшість

розслідувань. Прокурор здійснює звинувачення тільки у випадку наявності достатніх, переконливих та належних доказів вчинення злочину, за який законом, передбачене покарання. Прокурор займається справою до тих пір, поки судом не буде прийнято рішення про винуватість особи чи її виправдання. Також він залишається закріпленим за справою на етапі її апеляційного перегляду судом.

В складних справах поліція та прокуратура працюють разом. Відносини між поліцією та прокуратурою дуже хороші. В поліції та прокуратури є монополія на здійснення обвинувачення. Рішення про початок, чи відмову в початку досудового розслідування оскарженню не підлягає. Відсутня також законодавчо передбачена процедура оскарження рішень про припинення розслідувань.

Висновки до п.п. 2.2:

1. Під поняттям розслідування в кримінальному процесі Австрії законодавець розуміє кожну дію чи то поліції, чи прокуратури, чи навіть суду по збиранню, збереженню, оцінці, обробці інформації з метою встановити підозрюваного у вчиненні злочину. В цій державі відсутнє розмежування на слідчих та прокурорів на етапі кримінального розслідування та є три основні учасники кримінального процесу: публічний обвинувач в особі прокурора; кримінальна поліція; слідчий суддя. В Австрії починаючи з 2009 року діє Спеціалізована прокуратура з підтримання обвинувачення в економічних злочинів та справ, пов'язаних з корупцією. В кримінальному процесі Франції чітко розмежовані два етапи: досудова стадія, що здійснюється органами поліції під наглядом органів прокуратури, слідчих суддів та судова стадія. Публічний обвинувач має всю повноту влади та повноважень стосовно діяльності судової поліції. Він розглядає всі скарги на дії поліції, визначає необхідні слідчі дії та повністю контролює поліцейське розслідування. На будь якій стадії провадження прокурор може прийняти рішення про закриття справи. В кримінальному процесу Німеччини наявні три стадії: досудове розслідування, яке здійснює прокурор; проміжна стадія, на якій прокурор готує з судом

формальне звинувачення; безпосередньо судовий процес. Прокурора розглядають як нейтрального, об'єктивного представника держави з квазісудовою функцією встановлення фактів. Він координує розслідування загалом, а переважну більшість слідчих дій проводять слідчі поліції. Відповідно до законодавства слідчі поліції зобов'язані виконувати вказівки прокурора та вчиняти інші дії за його дорученням. Слідчі судді в Німеччині не приймають активної участі в розслідуванні, а включаються в процес залежно від надходження до них клопотань від прокурора або від сторони, чий інтерес порушені діями органів слідства. Відповідно до законодавства Люксембургу можна виокремити дві фази кримінального процесу: перша, здійснюється під керівництвом та спрямовується прокурором; друга, розпочинається після скерування справи слідчому судді. Обидва етапи реалізуються органами поліції. Скерування справи слідчому судді є ключовим етапом процесу. Незважаючи на такий структурний поділ процесу, в кримінальному процесуальному законодавстві Люксембургу відсутнє чітке розмежування стадій досудового розслідування та обвинувачення.

2. В Данії наявний факт об'єднання функцій в системі правоохоронних органів, що унеможлиблює диференціацію функції слідчого та прокурора при відсутності такого учасника кримінального процесу як слідчий суддя. На стадії досудового розслідування суд залучається тільки в частині обрання запобіжних заходів та розв'язання пов'язаних з слідством спорів. В Нідерландах визначення поняття досудове розслідування з'явилося з 2000 року в межах спеціального закону про повноваження досудового слідства. Прокурор в Нідерландах виступає центральною фігурою в кримінальному розслідуванні. Органи прокуратури – це єдине відомство уповноважене на здійснення публічного обвинувачення. Фактично в Нідерландах органи досудового розслідування та органи прокуратури доповнюють одні одних.

3. В Англії відсутній єдиний Кримінальний процесуальний кодекс, нормативно-правові засади кримінального процесу регулюються та численними статутами, а за їх відсутності таких статутів – на основі відповідних судових

прецедентах судів вищих інстанцій. Англійське право передбачає дві стадії кримінального процесу, а саме: досудове розслідування та публічне обвинувачення, де наявне чітке розмежування між слідчими та прокурорами. В той же час, в Англії діють численні відомства уповноважені на підтримання обвинувачення. Правова система Шотландії тяжіє до континентальної моделі права з елементами прецедентного права. Законодавство Шотландії чітко розмежовує три стадії кримінального процесу – досудове слідство, звинувачення, кримінальне судочинство. Досудове слідство здійснюється спеціально уповноваженими підрозділами, основними з яких є слідчі поліції. Прокуратура керує поліцейськими розслідуваннями та самостійно вчиняє незначну кількість слідчих дій. В зазначеній державі відсутній інститут слідчих суддів. В Ірландії панує класичний змагальний процес досудового розслідування та судовий процес. Початок розслідування злочинів входить до виключних повноважень Ірландської поліції, слідчі якої повністю незалежні від органів прокуратури та суду. Крім незалежності при здійсненні розслідування поліція Ірландії може самостійно підтримувати обвинувачення в простих справах та представляти їх в суді. В Ірландії немає досудової стадії розслідування в класичному розумінні. На першому місці тут існує судовий розгляд в межах змагального процесу, ключову роль в ньому відіграє слідчий, що розслідує справу та фактично через прокурора передає її до суду. Обвинувачення в особі прокурорів відіграє другорядну роль та має ситуативний характер.

4. В Італії всі процедурні елементи виписані на рівні законодавчих актів. Кримінальний процесуальний кодекс Італії повністю виключив слідчого суддю, як частину системи правосуддя. Повноваженнями здійснення розслідування на досудовому етапі наділені прокурор, слідчий поліції та «суддя волі», який не має жодних слідчих повноважень, але виступає гарантом дотримання слідством основоположних прав та свобод людини, недоторканості особистого життя та захисту права власності. Зазначене передбачає, що розслідуванням займається поліція, а підтриманням обвинувачення – прокурор. В кримінальному процесі

Португалії виділяють дві досудові стадії: перша – це провадження розслідувань, друга – притягнення до відповідальності. Прокурори Іспанії є спеціально уповноваженим органом, відповідальним за спрямування ходу розслідувань. З цією метою прокурори отримують від поліції допомогу, яка діє під їх наглядом та перебуває під не ієрархічною функціональною залежністю. Слідчий суддя відповідальний за вжиття певних заходів примусу до особи. Публічне обвинувачення повністю належить прокурору. Кримінальний кодекс Мальти чітко розмежовує етапи досудового розслідування та підтримання обвинувачення. У випадку розслідування тяжких злочинів, кримінальний закон цієї держави передбачає необхідність призначення магістрата, який в свою чергу наділений правом збирати докази, допитувати свідків, відбирати зразки та фіксувати сліди злочину на місці події. Магістрат не перебирає на себе функції слідства, а тільки доповнює органи поліції, які виконують основну частину слідчих дій. Підтримання обвинувачення здійснює Генеральний прокурор, якщо справа стосується високопосадовців та виконавчою поліцією у всіх інших випадках. Законодавство Мальти не передбачає наявності слідчого судді з окремими процесуальними повноваженнями.

5. У кримінальному процесі Естонії чітко розрізняються наступні стадії: досудового розслідування, підтримання обвинувачення, судового розгляду. В КПК цієї держави чітко диференційовані поняття досудових та судових процедур. Слідчі здійснюють весь комплекс необхідних процесуальних дій самостійно, окрім тих, що потребують спеціального дозволу суду чи прокурора. В свою чергу, прокурори направляють досудове слідство, забезпечують його законність та ефективність. Кримінально процесуальні процедури у Литві поділяються на два основні етапи: обов'язкові (досудове розслідування та судовий розгляд) та необов'язкові (процедури оскарження в апеляційному та касаційному порядках). Розслідування злочинів проводять слідчі органів досудового розслідування під процесуальним керуванням прокурора. Основними функціями прокуратури виступають підтримання державного

обвинувачення в суді, проведення і керівництво досудовим розслідуванням, нагляд за органами досудового слідства.

6. Кримінальний процес Польщі поділений на три основні стадії: підготовчі процедури, судові процедури та процедури з виконання покарань. Попередні досудові процедури поділяються на два види: дізнання та досудове розслідування. Прокурор уповноважений проводити самостійно будь-яку з зазначених процедур. В свою чергу, кримінальний процес Румунії складається з трьох основних фаз: кримінальне обвинувачення, судочинство та виконання покарань. В КПК Румунії згадується про досудове розслідування у співвідношенні до органів, які здійснюють кримінальне обвинувачення, а це – органи досудового розслідування та органи прокуратури. Прокурор здійснює нагляд за розслідуваннями, проводить та безпосередньо контролює слідчі дії, які фактично проводяться судовою поліцією чи спеціальними органами досудового розслідування. Кримінальний процесуальний кодекс Угорщини виокремлюється на досудовий та судовий етап. Кримінальний процес Угорщини не вирізняє обвинувачення від попереднього судового розгляду. Взаємовідносини між слідчими органами та органами прокуратури Угорщини мають три форми: слідчі здійснюють досудове розслідування відповідно до вказівок прокурора; розслідування повністю кероване прокурором на підставі прийнятої ним заяви; розслідування, яке проводиться прокурором самостійно.

2.3. Характеристика нормативно-правового регулювання взаємодії слідчого (детектива) НАБУ та прокурора САП під час досудового розслідування корупційних злочинів

У випадку з розслідуванням корупційних злочинів важко застосовується класичне розуміння кримінального процесу, а саме: слідчий розслідує та затримує, прокурор підтримує державне обвинувачення, суддя здійснює правосуддя над обвинуваченим та призначає йому вид та розмір покарання. Якщо уважніше придивитися до наведеного підходу в розумінні кримінального

процесу щодо корупційних злочинів, то стають зрозумілими ознаки його неефективності, недостатньої упорядкованості та неорганізованості.

При здійсненні досудового розслідування та процесуальному керівництві у кримінальних провадженнях про корупційні злочини прокурор повинен займати максимально активну позицію на всіх етапах слідства. У складних справах про корупцію у вищих ешелонах влади, прокурор має відігравати ключову роль об'єднуючого, «в'язуючого» елементу розрізнених дій слідчих, які входять до складу слідчої групи. При розслідуваннях корупційних кримінальних правопорушень, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 364, 366-2, 368-5, 410 КК України, які відповідно здійснюють детективи НАБУ під керівництвом прокурорів САП, ключового значення набуває період досудового розслідування від початку внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань до стадії повідомлення особі про підозру. В такого роду розслідуваннях детективи НАБУ та, під час процесуального керівництва діями детективів, прокурори САП досить часто мають справу з своєрідною, так названою «білокомірцевою» транскордонною злочинністю. Вона відзначається від класичного загального криміналу більшою попередньою узгодженістю (завчасним плануванням), організованістю, екстериторіальністю, стійкістю, продуманістю, завуальованістю, суперечливістю з точки зору законодавства та неоднозначністю в розумінні завданої шкоди, особливо коли мова йде про такі узагальнені поняття як інтереси держави, громадські інтереси, суспільна безпека та авторитет державних органів. Відповідно розслідування таких злочинів буде успішним у разі скрупульозного підходу до спільного планування слідчим (детективом) та прокурором тактики досудового розслідування ще з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, а також активного спільного коригування таких планів ще до стадії повідомлення особам про підозру.

Фактично, для забезпечення виконання завдань кримінального провадження, прокурору необхідно не тільки керувати досудовим

розслідуванням та надглядати за ним у формі процесуального керівництва, як це передбачено ст. 36 КПК України, але й перевіряти якість зібраних доказів у провадженні, передбачати шляхи їх представлення суду під час майбутнього судового слухання справи, проводити попередню оцінку їх належності та допустимості.

Крім того, на плечі прокурора лягає необхідність визначення функціональних ролей всіх можливих осіб, причетних до вчинення злочину, кваліфікації їх діянь а також, в певних випадках, прийняття рішення про відсутність в їх діях складу кримінального правопорушення, тобто відсутності підстав для повідомлення про підозру та подальшого обвинувачення.

Антикорупційні розслідування потребують чіткої координації дій між слідчим (детективом) та прокурором. Розрізнені дії слідчих, що входять до складу слідчої групи не сприяють ефективності слідства. Завданням прокурора є надати їм всім процесуального змісту, а також тактичної обґрунтованості.

Корупційні злочини, що вчиняються особами, які є підозрюваними у справах Національного антикорупційного бюро та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, часто тісно пов'язані з серйозними корисливими злочинами проти власності та у сфері службової діяльності. Останні виступають як способи досягнення кінцевої корупційної мети, пов'язаної з неправомірним одержанням вигоди у різних її проявах. У зв'язку з цим стає все очевиднішою необхідність координації операцій між слідчими та оперативними підрозділами таких відомств, як Національне антикорупційне бюро, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України та Державна фіскальна службу України.

Постійно зростає необхідність спільних, узгоджених з прокурором у кримінальному провадженні, дії між слідчими різних органів досудового розслідування з метою притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності у рамках кожного окремого розслідування. Така співпраця допомагає досягти мети розслідування та притягнення винних осіб до

відповідальності за корупційні злочини, що стає все більш актуальним з огляду на обраний Україною курс на вступ до Європейського Союзу.

Для того щоб на належному рівні здійснювати координації діяльності правоохоронних відомств прокурор повинен:

- мати в наявності належне матеріально-технічне забезпечення. Якщо рівень забезпечення буде недостатній в решті-решт органи прокуратури виснажаться в боротьбі з корупцією, та не зможуть належно виконувати свої повноваження;

- мати вільний доступ до всієї інформації про суб'єктів вчинення кримінальних корупційних правопорушень;

- постійно взаємодіяти та підтримувати комунікацію з різними відомствами, в тому числі слідчими суддями;

- співпрацювати та взаємодіяти з органом досудового розслідування як складові єдиного механізму;

- прокурор в своїй діяльності має заручитися підтримкою з боку засобів масової інформації, оскільки громадська підтримка є критично важливою при розслідуванні резонансних злочинів проти топ-посадовців. Занадто велика частина процесу кримінального судочинства залишається невідомою для громадськості. Ступінь публічної видимості зменшується в міру проходження процесу від внесення відомостей в ЄРДР до реального притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Залишається відкритим питання психологічної доцільності для прокурора обіймати активну позицію на стадії досудового розслідування. Так, обмежуючись активною участю в справі тільки на етапі судового розгляду прокурор розуміє, що на відміну від слідчого, він менш вразливий до нападів, осуду, звинувачень та психологічного тиску з боку сторони захисту та підозрюваних. Прокурор, який стоїть осторонь стадії досудового розслідування, як процесу кримінального судочинства, викликає менше антагонізму та обурення з приводу так званого "службового втручання", оскільки створюється враження, особливо в сторони захисту, що він, прокурор, лише представляє

судді зібрані слідством докази, а вже суд має прийняти кінцеве рішення в справі [\[91, с. 112\]](#). Як слушно зазначають американські дослідники, прокурори можуть відігравати більш-менш активну роль у фактичному розслідуванні злочинів і їхні взаємини з поліцією можуть бути різними, залежно від національного законодавства [\[155, с. 34\]](#). Прокурори, представляючи інтереси суспільства, відіграють активну роль у кримінальному провадженні, включаючи порушення кримінального провадження та, якщо це дозволено законом або відповідно до місцевої практики, у розслідуванні злочинів, нагляді за законністю цих розслідувань, нагляді за виконанням судових рішень та виконанні інших функцій. [\[77, с. 40\]](#)

Часи змінилися, виникли нові виклики, а разом із ними і безліч запитань про роль прокурорів у глобальному сенсі [\[139, 140\]](#). Якщо говорити про протидію корупційним злочинам, то складність розслідувань цієї категорії кримінальних справ, а також, недоліки правоохоронної антикорупційної системи, змусили прокурорів відігравати більш опосередковану роль у розслідуванні корупційних злочинів. У випадку з САП, то роль та функції прокурорів в справах НАБУ суттєво відрізняється від тієї ролі та функцій, які виконують прокурори наглядаючи за розслідуванням так званого «загального криміналу». У певному сенсі в практиці НАБУ і САП відбувається повільне зближення до виконання прокурором стратегічних завдань, планування та прогнозування результатів розслідувань. Від прокурора САП вимагається більш активна роль у визначенні напрямку розслідування, керуванні розслідуваннями, консультуванні детективів з тих проблемних правових питань, які є наслідками прогалин чи суперечностей кримінального та кримінального процесуального законодавства України, а також в питаннях неоднозначної судової практики.

Зараз прокурори часто є учасниками команд з представників різних галузей знань. Вони постійно контактують та працюють зі спеціалістами інших фахових напрямів, а також представниками громадськості, журналістами та громадськими активістами і від них очікується використання нових лідерських навичок. У багатьох випадках складність соціальних взаємодій та поява нових

технологій призвели до впровадження складних процедурних гарантій, що додало складності завданням прокурорів. Так, при здійсненні процесуального керівництва у складних провадженнях, віднесених до підслідності НАБУ прокурори САП змушені відігравати більш видиму роль, і про їх дії та бездіяльність часто можна миттєво дізнатися з ЗМІ, Інтернету, соціальних мереж.

Вони повинні не тільки прагнути діяти справедливо та ефективно, але вони дедалі більше турбуватися про те, щоб їх «публічно розуміли», оскільки про їх дії та рішення повідомляється через часто викривлені об'єктиви медіа.

Як слушно зазначено в Керівних принципах ООН «Щодо ролі прокурорів», прокурори повинні приділяти належну увагу переслідуванню злочинів, скоєних державними посадовими особами, зокрема корупції, зловживання владою, серйозних порушень прав людини та інших злочинів, визнаних міжнародним правом, і, якщо це дозволено законом або відповідає місцевій практиці, розслідувати такі правопорушення. На превеликий жаль, на даний час, місцева практика формується під впливом інформаційних технологій та піар кампаній.

Водночас, не можна забувати й про роль слідчого (детектива) в досудових розслідуваннях складних корупційних злочинів. Професіоналізм слідчого є важливою передумовою більш ефективного досудового розслідування. Слід зазначити, що для слідчого (детектива) НАБУ, який розслідує складні справи в сфері топ-корупції, важливими є не тільки самодисципліна, відповідальність та чесність, але й можливість правильно застосувати свої знання в розслідуванні, вільно використовувати методи індукції та дедукції в оцінці доказів та фактів. Ефективне досудове розслідування це не просто механічне застосування певних раніше напрацьованих алгоритмів але й глибокий процес дослідження.

Зазначимо, що не тільки в Україні існують проблеми взаємодії та взаємовідносин між слідчими та прокурорами. В країнах розвиненої демократії, сталої правоохоронної системи та сформованої системи права також виникають критичні проблемні ситуації. Заслуговує на увагу думка американських вчених

про те, що джерелами напруженості у відносинах поліції та прокурора є відсутність зворотного зв'язку, неадекватні консультації, невдоволення поліції прокурорами щодо несприятливих рішень в справах, невиконання поліцією потреб у інформації прокурорів та нерозуміння роботи один одного. [\[154, с. 664\]](#)

З точки зору слідчого (детектива) досудове розслідування складних корупційних злочинів - це завжди боротьба, яка проявляється в протидії, протиставленні, несприйнятті, критики та осуду з боку оточуючих, тобто вступивши в справу, пов'язану з корупцією, особливо у вищих ешелонах влади, слідчий (детектив) одразу потрапляє у вороже налаштоване критичне середовище освічених, та, як правило, добре теоретично підготовлених суб'єктів кримінального процесу. Слідчому (детективу) доводиться в процесуальних аспектах «боротися» з підозрюваними, які є професіоналами в своїх сферах економічних відносин чи службової діяльності, захисниками, які також через специфіку підозрюваних, їх соціального статусу та майнового стану, є кращими на ринку адвокатських послуг. В той же час, слідчі постійно відчують брак часу, робочої сили та матеріальних ресурсів для успішних розслідувань особливо складних економічних злочинів зв'язаних з корупційними діями. Як слушно зазначають науковці, слідчі змагаються за обмежені ресурси, які включають гроші та робочу силу. В наслідок багато розслідувань виявляються не такими ретельними, як передбачалося, через цю конкуренцію за обмежені ресурси [\[161, с. 10\]](#).

В такого роду кримінальних справах, як справи проти топ-корупціонерів, надзвичайно важливо, щоб слідчий (детектив) продемонстрував розуміння природи розслідування, елементів складу злочину та на початковому етапі слідства не нехтував необхідністю розробки чітко продуманого плану розслідування, який дозволяє прокласти шлях до його завершення. Якісний план розслідування може бути забезпечено тільки коли керівники НАБУ та САП розуміють та заздалегідь затверджують необхідні матеріальні та людські

ресурси для складних розслідувань. Керівники вказаних антикорупційних органів є своєрідними гарантами проведення ретельного розслідування.

Незалежно від того, наскільки продуманим та успішним було розслідування, слідчий повинен мати змогу сформулювати факти справи таким чином, щоб забезпечити звинувачення. Прокурори - це ключ до судів, які в кінцевому рахунку визначають, чи буде справа прийнята та слухатися в рамках судового процесу. Таким чином, важливо, щоб слідчий співпрацював із прокурором на початку розслідування. Все це потрібно для забезпечення прокурору відчуття належності до участі у процесі розслідування. Тільки так прокурор стане зацікавленою стороною в успіху розслідування і буде більш охочим його розглянути, навіть якщо існують слабкі місця.

Належне документування - це критична навичка, якою повинні володіти всі слідчі. Точне і ретельне документування місць злочинів та інших слідчих дій сприяє подальшому розслідуванню, зберігає та упаковує факти розслідування у зручний для сприйняття судом формат.

В свою чергу розмежування повноважень державного обвинувача (прокурора) від виконання судових функцій міститься у Міжнародних стандартах прокурорської діяльності, зокрема у ст. 10 Керівних принципів ООН щодо ролі обвинувачів (прокурорів). Згідно таких стандартів прокурори, як обвинувачі, відіграють активну роль у кримінальному провадженні, включаючи обвинувачення. Окремо в ст. 11 Керівних принципів ООН звертається увага на роль прокурорів в розслідуванні злочинів та нагляді за законністю таких розслідувань, нагляді за виконанням рішень суду та здійсненні інших функцій як представників інтересів держав, особливо коли функція нагляду дозволена законом або відповідає місцевій практиці.

Саме на ролі прокурора (обвинувача) як процесуального керівника досудовим розслідуванням фактично наголошується також і в Рекомендаціях ПАРЄ «Про роль служби публічних обвинувачів в демократичному суспільстві, заснованому на верховенстві права», де зокрема підкреслюється, що:

- по-перше, публічні обвинувачі повинні ретельно перевіряти законність поліцейських розслідувань найпізніше, коли вирішують питання про початок або продовження процедури обвинувачення. Щодо цього публічні обвинувачі повинні здійснювати постійний контроль над дотриманням поліцією прав людини (ст . 21);

- по-друге, у країнах, де поліція або підлегла службі публічного обвинувачення, або де поліцейські розслідування проводяться під наглядом публічного обвинувача, держава повинна вжити відповідних заходів, щоб гарантувати, що публічний обвинувач може (ст . 22):

а) давати поліції відповідні вказівки для ефективного виконання пріоритетів кримінальної політики, особливо що стосується рішень про те, які категорії справ повинні розглядатися публічними обвинувачами, про способи збирання доказів, роботу персоналу, про тривалість розслідування, про інформацію, яка надається публічному обвинувачу і т .п;

б) якщо наявні різні підрозділи поліції, направляти справи в ту агенцію, де вона буде найкраще розслідувана;

в) здійснювати оцінку і внутрішній контроль тією мірою, у якій вони необхідні для спостереження за виконанням його інструкцій відповідно до права;

г) встановлювати відповідальність або, якщо доречно, сприяти встановленню відповідальності за можливі порушення закону з боку слідчих та оперативних працівників органів забезпечення правопорядку.

В українському законодавстві відсутні визначення поняття «організація і процесуальне керівництво». В положеннях ст. 43 Закону України «Про прокуратуру» термін «процесуальне керівництво» згадується лише один раз у контексті заборони притягувати до дисциплінарної відповідальності прокурора, який здійснював процесуальне керівництво, у випадках виправдання особи або закриття стосовно неї судом кримінального провадження. Такий термін також один раз зустрічається у ч. 2 ст. 36 КПК України, в контексті повноважень прокурора при здійсненні нагляду за додержанням законів у формі

процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Згідно з наведеним, можна зазначити, що законодавство розглядає «процесуальне керівництво» як спосіб, у який прокурор здійснює нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування. Однак, в законодавстві України не визначено чітко, що саме означає цей вид нагляду, або в чому полягає його особливість порівняно з іншими формами прокурорського контролю. Ні в КПК України, ні в чинному Законі України «Про прокуратуру» не розкривається сутність та зміст прокурорського нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування. Це ускладнює розуміння суті процесуального керівництва як окремої форми прокурорського контролю. Згідно зі статтею 131-1 Конституції України, прокуратура виконує одну з основних конституційних функцій - організацію та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення інших питань у межах кримінального провадження згідно із законом та нагляд за негласними та іншими слідчими та розшуковими діями правоохоронних органів. Це положення поєднує дві функції прокурора – «процесуальне керівництво» та «організацію» досудового розслідування та відділяє їх від функції «нагляду» за діяльністю правоохоронних органів. Однак, таке формулювання може призвести до неоднозначності в розумінні цих функцій на практиці, створюючи труднощі в їх виконанні. Аналізуючи повноваження прокурора у формі процесуального керівництва, які визначені у статті 36 Кримінального процесуального кодексу України, можна вбачати зміну у фокусі уваги прокурора у кримінальних провадженнях - від простого нагляду за дотриманням законності до більш активної участі у досудовому розслідуванні.

До виключно наглядових повноважень прокурора, які передбачені чинним КПК України, та які не пов'язані з безпосередньою участю прокурора у здійсненні досудового розслідування, можна віднести наступні:

- мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування;
- скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих;

- ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування;

- погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених цим Кодексом, чи самотійно подавати слідчому судді такі клопотання;

- погоджувати запит органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу, передання кримінального провадження або самотійно звертатися з таким клопотанням в порядку, встановленому цим Кодексом;

- затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самотійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання;

- перевіряти перед направленням прокуророві вищого рівня документи органу досудового розслідування про видачу особи (екстрадицію), повертати їх відповідному органу з письмовими вказівками, якщо такі документи необґрунтовані або не відповідають вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, чи законам України.

Так, більша частина повноважень прокурора, які передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, стосуються саме керівництва процесом розслідування. Це включає надання слідчим, органам досудового розслідування та відповідним оперативним підрозділам різноманітних доручень на проведення слідчих (розшукових) дій, таких як: допити, обшуки, вилучення документів тощо. Прокурор може безпосередньо проводити ті чи інші слідчі (розшукові), чи процесуальні дії в межах своїх повноважень. Таке керівництво є однією з ключових функцій прокурора під час кримінального провадження,

спрямованою на забезпечення виконання законних процесуальних дій та правомірного розгляду справи.

До передбачених ст. 36 КПК України повноважень прокурора, які є більш характерними для повноважень слідчого можна віднести такі:

- починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;
- особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному цим Кодексом;
- повідомляти особі про підозру;
- самостійно складати обвинувальний акт чи відповідні клопотання.

До виключних повноважень прокурора, які властиві тільки інституту прокуратури можна віднести такі:

- пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права, у порядку, передбаченому цим Кодексом та законом;
- звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- оскаржувати судові рішення в порядку, встановленому КПК України.

Такого роду проблема, яка пов'язана з перетинанням функцій прокурора та слідчого, дійсно може створювати невизначеність в ролях і повноваженнях слідчих у кримінальних провадженнях. Наявна редакція Кримінального процесуального кодексу України фактично розширює повноваження прокурора, дозволяючи йому здійснювати ряд дій, які традиційно властиві діяльності слідчих. Це може породжувати питання про процесуальну незалежність та самостійність слідчих у проведенні кримінальних розслідувань. Зважаючи на виконання слідчими деяких функцій, які колись були виключно у прокурорського корпусу, може виникати неоднозначність у визначенні їхньої ролі в процесі розслідування. Також можливі спекуляції про те, чи може

слідчий виконувати свої обов'язки незалежно, чи він фактично перетворився в помічника прокурора.

Однак важливо враховувати, що незважаючи на розширення функцій прокурора, процесуальний кодекс містить інші положення, які регулюють взаємодію між прокурором і слідчими, а також встановлюють вимоги до обов'язків та повноважень кожної з цих посадових осіб. Ключовою метою такого способу регулятивного впливу є забезпечення дотримання принципу розподілу функцій між учасниками кримінального провадження та збереження їхньої незалежності в межах відведених законом повноважень.

Отримані результати емпіричного дослідження свідчать про проблеми взаємодії між прокурорами та слідчими в кримінальних провадженнях. Важливою проблемою є відсутність чіткого розподілу функцій та закріплення слідчих за прокурорами. Це призводить до нестабільних робочих зв'язків і недостатньої комунікації між учасниками процесу.

Крім того, виявлено, що невизначеність ролі керівника органу досудового розслідування також ускладнює ефективну взаємодію між прокурором і слідчим. Ця фактична невизначеність може створювати плутанину та труднощі в організації та керуванні діяльністю підпорядкованих слідчих.

Для поліпшення взаємодії прокурорів та слідчих у кримінальних провадженнях можуть бути розглянуті заходи, такі як чітке визначення повноважень, розподіл функцій, створення механізмів для покращення комунікації та співпраці між цими учасниками правоохоронного процесу. Такі заходи сприятимуть покращенню ефективності та координації у роботі органів досудового розслідування.

Так, зокрема, ст. 39 КПК України саме на керівника органу досудового розслідування покладається обов'язок з організації досудового розслідування. Згідно з положеннями цієї статті керівник органу досудового розслідування, поміж інших повноважень, має й право:

- визначати слідчого (слідчих), який здійснюватиме досудове розслідування, а у випадках здійснення досудового розслідування слідчою

групою - визначати старшого слідчої групи, який керуватиме діями інших слідчих;

- відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу або у разі неефективного досудового розслідування;

- ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати слідчому письмові вказівки, що не можуть суперечити рішенням та вказівкам прокурора;

- погоджувати проведення слідчих (розшукових) дій та продовжувати строк їх проведення у випадках, передбачених КПК України.

Водночас нова редакція Конституції України визначила організацію досудового розслідування як одну з основних функцій прокуратури. Як наслідок, маємо ситуацію, коли слідчий фактично має два керівника у своїх кримінальних провадженнях, які мають процесуальні повноваження. Своєю чергою, таке двовладдя на практиці також породжує певні проблеми.

Фактично з моменту початку функціонування системи антикорупційних органів в Україні та здійснення ними активного досудового розслідування кримінальних проваджень, тобто з 2016 року стали очевидними всі недоліки та прогалини нормативно-правового регулювання взаємодії слідчого та прокурора в кримінальному процесуальному законодавстві.

Перші кримінальні провадження детективів НАБУ під процесуальним керівництвом САП стали справжнім випробуванням для молодих та амбітних борців з корупцією в Україні, а особливо керівників НАБУ та САП. Ситуацію ускладнювали завищені суспільні очікування швидких результатів роботи зазначених відомств та підвищений інтерес ЗМІ, громадських організацій, груп впливу до кримінальних проваджень, які розслідувалися НАБУ.

Вже з моменту перших розслідувань стали очевидними проблеми взаємодії детектива та прокурора у кримінальному провадженні. Склалася

ситуація, коли детективи НАБУ бажаючи, під тиском громадськості, довести свою інституційну спроможність вступали з прокурорами – процесуальними керівниками в процесуальні суперечки стосовно тих чи інших рішень у кримінальних провадженнях. Особливо гостро постала проблема погодження прокурорами «сирих» повідомлень про підозру, де в процесуальних керівництвах були обґрунтовані зауваження до детективів щодо повноти слідства, якості, належності та допустимості зібраних доказів. Не маючи в той час чітких інструкцій як діяти в складних ситуаціях розбіжності позицій з прокурором, а також за відсутності напрацьованої практики комунікації між слідчим та прокурором в справах найвищого суспільного резонансу, детективами та прокурорами допускалися помилки в формах та способах юридико-психологічної взаємодії. Відповідно наслідками таких помилок стали взаємні публічні звинувачення антикорупційних відомств, скарги на рішення, дії та бездіяльність прокурорів, формалізм у взаєминах під час розслідувань кримінальних проваджень, що аж ніяк не сприяло боротьбі з корупцією та взагалі не мало жодних конструктивних результатів, як для інституцій в цілому, так і для окремих учасників такої взаємодії.

Розуміючи нагальну необхідність будь-якого нормативного регулювання форм та способів юридико-психологічної взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в кримінальному провадженні, 27 липня 2017 року керівниками НАБУ та САП видано спільний відомчий Наказ № 157-О «Про затвердження Порядку взаємодії, співпраці та координації дій під час проведення досудового розслідування та нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування». Вказаний наказ став першим юридично значущим документом, який закладає базові орієнтири належної взаємодії між детективом НАБУ та прокурором САП на різних етапах досудового розслідування кримінального провадження.

Фактично вже з моменту внесення відомостей до ЄРДР наказ зобов'язує детектива та прокурора взаємодіяти між собою на рівні міжособистісної комунікації. Так, пунктом 1.1.2 передбачено, що у разі, коли обставини

кримінального провадження потребують вжиття негайних заходів та термінового проведення слідчих (процесуальних дій), уповноважений детектив, прокурор негайно повідомляє іншу сторону про початок досудового розслідування телефонним чи іншим технічним зв'язком або особисто та інформує про характер кримінального правопорушення, посадових осіб, які можуть бути до нього причетні та необхідні першочергові слідчі та процесуальні дії.

Особливу увагу у взаємодії між детективом та прокурором на початковому етапі розслідування наказ приділяє спільному плануванню досудового розслідування. Фактично питанню планування присвячений весь Розділ I Наказу, де зазначено, що упродовж 5 робочих днів з моменту початку досудового розслідування має бути складено та затверджено план досудового розслідування (далі – план розслідування). Важливо відмітити, що наказ містить в собі фактично заклик до зменшення згаданого нами в попередніх розділах юридико-психологічного дисонансу, у вигляді регламентації процесу складення спільного плану розслідування. Такий план складається шляхом взаємних домовленостей старшого групи прокурорів та старшого групи детективів з врахування думки інших членів групи. Також наказом визначається, що узгодження плану розслідування відбувається шляхом особистих зустрічей або шляхом обміну пропозиціями за допомогою технічних засобів зв'язку.

Недарма питанню координації роботи слідчого та прокурора на рівні планування розслідування кримінального провадження в наказі присвячено 7 окремих пунктів. Після їх запровадження відбулися якісні зрушення та покращення характеру взаємодії детективів НАБУ та прокурорів САП. Детективи більш охоче стали ділитися з прокурорами наявною інформацією на початковій стадії розслідування та своїм баченням руху провадження, необхідних доказів, можливих слідчих версій. В свою чергу, прокурори стали проявляти більшу зацікавленість в роботі детективів з перших слідчих дій у кримінальному провадженні, спільно з детективами прогнозувати хід

розслідувань таких проваджень. Спільна робота над планом досудового розслідування кримінального провадження покращила характер юридико-психологічної взаємодії детектива та прокурора, перенісши її з суто формально юридичної площини в більш психологічно наповнену, піднявши на перший план принципи комунікації та координації діяльності.

Закріплення на рівні наказу вимоги здійснювати планування розслідування, звичайно, не призвело до складання детективами та прокурорами планів розслідування по абсолютно всім кримінальним провадженням, однак в тих провадженнях, де проблеми зрозумілі з перших днів розслідування, а злочини вчинені в умовах неочевидності вищий рівень комунікації та координації між детективом та прокурором забезпечує прийняття вчасних стратегічно і тактично обґрунтованих процесуальних рішень.

Також пунктом 1.5.7 визначено, що за необхідності проведення слідчих (розшукових) або процесуальних дій, не передбачених планом досудового розслідування, такі дії проводяться з обов'язковим інформуванням іншої сторони не пізніше ніж за 24 години та забезпеченням іншій стороні можливості взяти участь в їх проведенні. Планом передбачається, що вказівки та доручення прокурора у кримінальному провадженні, надані в межах КПК України, є обов'язковими для виконання детективами Національного бюро. Вказівки прокурора мають бути конкретними за змістом, спрямованими на повне, всебічне, об'єктивне, та неупереджене розслідування кримінального провадження.

Вказана норма покликана задовольнити потребу прокурора у взаємодії з детективом у кримінальному провадженні до моменту повідомлення особі про підозру. Вона дозволяє прокурору САП володіти оперативною інформацією про поточний стан досудового розслідування та на належному рівні виконувати свої функції як процесуального керівника. Це також не означає, що прокурор дає вказівки по всіх кримінальних провадженнях, а детектив інформує про кожний проведений допит чи вилучення документації. Однак, після прийняття

вказаних положень Наказу, рівень розуміння поточного стану досудового розслідування як в детектива, так і прокурора суттєво піднявся.

Особливо цікавим в контексті налагодження координації дій детектива та прокурора є пункт 2.1 Наказу, який передбачає, що у разі проведення будь-якою стороною слідчих (процесуальних) дій ця сторона завчасно (не пізніше як за 24 години до її проведення) повідомляє іншу Сторону про проведення слідчої (процесуальної) дії з метою надання можливості іншій Стороні взяти участь у слідчій (процесуальній) дії чи надати свої пропозиції (зауваження) щодо її проведення, які мають бути враховані, за винятком випадків невідкладного характеру таких слідчих (розшукових) чи процесуальних дій. У разі необхідності прокурори та детективи здійснюють між собою консультації та організують зустрічі для вироблення єдиної позиції щодо проведення певної слідчої (процесуальної дії) у конкретному кримінальному провадженні.

Необхідність такої норми зумовлена частою практикою необізнаності прокурора та детектива про виконання прокурором чи детективом тих чи інших важливих, а інколи й доленосних, слідчих дій у кримінальному провадженні. В практиці НАБУ та САП часто виникали випадки, коли детектив та прокурор допитували в одному провадженні одну й ту ж особу, та дізнавалися про такі факти від адвокатів або представників допитуваного. Неузгодженість в діях між детективом та прокурором шкодило обраній тактиці досудового розслідування кримінального провадження та породжувало суперечки й непорозуміння стосовно обраної лінії поведінки.

Окремий блок пунктів наказу присвячений питанням закриття кримінального провадження. Зокрема пунктами 2.8, 2.8.1, 2.8.2, спрямованими на покращення взаємодії між детективом та прокурором при вирішенні питання про закриття кримінального провадження зазначено, що у разі прийняття такого рішення детектив попередньо повідомляє про це старшого групи прокурорів, обґрунтовуючи свої наміри встановленими під час досудового розслідування доказами. У разі сумнівів в обґрунтованості такого рішення прокурор може надати вказівки, обов'язкові для виконання, після виконання

яких ухвалюється остаточне рішення. Коли питання про закриття кримінального провадження ініціюється прокурором, останній повідомляє про свої наміри старшого групи детективів, який висловлює свої пропозиції та зауваження з даного приводу. Якщо детектив або прокурор не згодні з рішенням щодо закриття кримінального провадження, це рішення переглядається спільно керівниками структурних підрозділів НАБУ та САП ОГП, а у випадку, коли вони не досягли згоди – спільно керівництвом НАБУ та САП ОГП. У випадку недосягнення згоди керівництвом НАБУ та САП ОГП питання вирішуються в порядку, передбаченому КПК України. Аналогічним чином переглядаються рішення щодо направлення кримінального провадження за підслідністю.

Як уже згадувалося в попередніх розділах, точкою найвищого юридико-психологічного дисонансу у взаєминах слідчого (детектива) з прокурором є стадія складання та погодження повідомлення особі про підозру.

Проаналізувавши практику погоджень повідомлень про підозру у кримінальних провадженнях НАБУ та САП за період 2016-2022 років ми прийшли до висновку, що саме цей етап досудового розслідування є критично важливим у взаємодії детектива з прокурором.

Так, 92 % опитаних нами детективів Національного антикорупційного бюро та 75 % прокурорів САП підтвердили, що стадія погоджень повідомлення про підозру була найскладнішим етапом у їх взаємовідносинах під час досудового розслідування кримінального провадження. В той же час, з опитаних 72 % детективів та 65 % прокурорів визнали, що в процесі погодження повідомлень особам про підозру часто виникають конфліктні ситуації та непорозуміння між детективом та прокурором. В межах 40-60 %, з числа таких конфліктів мають наслідком взаємні публічні та письмові звинувачення детективами та прокурорами один одного в неефективності досудового розслідування та зволіканні в прийнятті процесуальних рішень. Зазначені дані вказують на нагальну необхідність зниження рівня напруження у відносинах між детективом та прокурором під час вирішення питання про

повідомлення особам про підозру, а отже послаблення наявного юридико-психологічного дисонансу у взаєминах.

В розділі IV Наказу «Про затвердження Порядку взаємодії, співпраці та координації дій під час проведення досудового розслідування та нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування» від 27.07.2017 № 157-О передбачені шляхи вирішення питання щодо повідомлення особі про підозру, затвердження обвинувального акту, складання клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Так, пунктом 4.1. визначається, що у разі, якщо детектив вважає, що матеріали досудового розслідування містять достатньо даних для повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, він повідомляє про це прокурора та передає йому проект повідомлення про підозру, який має відповідати вимогам КПК України.

До проекту повідомлення про підозру долучаються матеріали справи, які за можливості мають бути систематизованими та пронумерованими. Також за доцільне передбачити додатково необхідність подання детективом прокурору письмової інформації про докази, які на думку детектива підтверджують факти, що викладені в проекті повідомлення про підозру. Зазначене положення повністю відповідає згаданій нами практиці взаємовідносин слідчого та прокурора більшості країн Європейського союзу, де як відомо слідчий відповідальний за збір доказів та представленні їх прокурору для прийняття подальшого рішення про наявність чи відсутність підстав для початку процедури обвинувачення. На виконання цієї вимоги пунктом 4.2. наказу передбачено, що не пізніше ніж протягом 3 днів з дня одержання прокурором проекту повідомлення про підозру проводиться нарада за участю прокурора (членів групи прокурорів) та детектива (членів групи детективів) щодо обґрунтованості такого проекту підозри з обґрунтуванням його відповідними доказами, що здобуті слідством.

Відповідно до пункту 4.2.1 у разі, якщо за результатами зазначеної наради прокурором вирішено про наявність підстав для повідомлення особі про підозру, прокурор в той же день погоджує відповідний процесуальний

документ. Однак пунктом 4.2.2. визначено, що у разі, якщо за результатами наради прокурором вирішено, що зібрані у справі докази є недостатніми, він готує та направляє детективу конкретні вказівки щодо проведення додаткових слідчих та процесуальних дій та зазначає реальні строки їх виконання.

У випадку, якщо вказівки прокурора містять вимоги, що були відсутні в плані досудового розслідування, необхідність та доцільність їх виконання мають належним чином обґрунтовуватися із зазначенням доказів, на здобуття яких мають бути вчинені ті чи інші слідчі (процесуальні) дії. Після виконання таких вказівок детектив повторно звертається до прокурора з проектом повідомлення про підозру.

Відповідно до пункту 4.3. під час повторного звернення детектива до прокурора з проектом повідомлення про підозру має бути прийнято рішення або щодо наявності або щодо відсутності підстав для повідомлення про підозру. Під час повторного складання проекту повідомлення про підозру, підготовленого після виконання вказівок прокурора надання повторних вказівок допускається лише у разі необхідності дослідження нових обставин, відомості про які здобуті в ході виконання попередніх вказівок або ж неналежного та неповного виконання попередніх вказівок.

Окремий порядок взаємодії детектива та прокурора передбачений для випадків погодження повідомлення про підозру затриманій особі. Так, у разі затримання особи детектив негайно, але не пізніше ніж за 6 годин до закінчення строків, визначених у статті 278 КПК України, складає та направляє прокурору проект повідомлення про підозру затриманій особі, а також не пізніше ніж через 36 годин з моменту затримання особи подає прокурору проект клопотання про обрання запобіжного заходу.

Прокурор зобов'язаний негайно вивчити проект повідомлення про підозру затриманій особі та погодити його або відмовити в його погодженні не пізніше ніж за 3 години до закінчення строків, визначених у ст. 278 Кримінального процесуального кодексу України. Якщо прокурор має зауваження щодо змісту проекту повідомлення про підозру, він невідкладно

повідомляє про такі зауваження детективу телефонним зв'язком чи електронною поштою або самостійно усуває недоліки, які на його думку містить проект повідомлення про підозру. У разі необхідності детектив та прокурор можуть спільно готувати проект повідомлення про підозру затриманій особі з метою забезпечення дотримання строків, передбачених ст. 278 КПК України.

Питання щодо затвердження прокурором обвинувального акту, складеного детективом НАБУ, вирішується в такому ж порядку як питання погодження повідомлення про підозру. Такий спосіб нормативного регулювання взаємодії на рівні спільного наказу двох антикорупційних відомств ще раз повністю підтверджує факт загострення юридико-психологічного дисонансу в момент виконання вимог статті 290 КПК України.

Повністю погоджуємося з думкою українських науковців, які зазначають, що затвердження обвинувального акту прокурором варто розглядати як згоду прокурора з висновками слідчого [\[29, с. 84\]](#). Однак до такої згоди детективу та прокурору потрібно ще дійти з допомогою чіткої, конструктивної системної юридико-психологічної взаємодії.

В Наказі також міститься певне регулювання згаданого нами проблемного питання взаємодії з слідчими при укладенні прокурором угод про визнання винуватості. Так, пунктом 4.8. передбачено, що у разі, якщо прокурор вважає, що у кримінальному провадженні є підстави укласти угоду з підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості, він повідомляє старшого групи детективів про такий намір.

Якщо в розглянутому Наказі в певній мірі зроблено спробу зменшити рівень наявного юридико-психологічного дисонансу взаємодії між детективом та прокурором на етапі з моменту початку досудового розслідування до стадії підготовки та вручення особі повідомлення про підозру, то питанням послаблення такого дисонансу в період після повідомлення про підозру та до скерування обвинувального акту до суду приділяється надто мало уваги. Такий стан речей може бути пов'язаний із недостатньою науковою розробкою в

Україні питань процесуальної кооперації та комунікації в діяльності слідчого та прокурора, відсутності розуміння самої суті наявного психологічного дисонансу у взаємовідносинах, який потребує постійного коригування та послаблення з боку керівників слідчих та прокурорських органів, наділених адміністративними повноваженнями.

Так, в існуючому Наказі, що регулює порядок взаємодії детективів НАБУ та прокурорів САП норми, які стосуються співпраці та комунікації передбачені в Розділі V. На думку розробників наказу така співпраця та комунікація має зводитися до взаємного інформування одне одного щодо обставин, які потенційно виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, проведення спільних слідчих і процесуальних дій, проведення регулярних нарад (обговорень, робочих зустрічей тощо). Крім того, наказом визначено, що комунікація між НАБУ та САП ОГП відбувається у наступних формах:

- щомісячні наради керівників підрозділів Національного бюро та САП ОГП щодо покращення взаємодії і співпраці під час проведення досудового розслідування;

- щомісячні наради Директора Національного бюро та керівника САП ОГП щодо загальних питань удосконалення співпраці.

Вказані положення наказу, які стосуються форм комунікації між структурами є однозначно прогресивними порівняно з їх відсутністю в 2016-2017 роках, однак вони дещо формалізують відносини слідчого та прокурора в кожному окремо взятому кримінальному провадженні та жодним чином не вирішують питання юридико-психологічного дисонансу взаємодії окремо взятого детектива НАБУ з прокурором САП під час спільної роботи над кримінальним провадженням. Згадані норми наказу є скоріше заклик до порозуміння між керівниками двох структур ніж практичними рекомендаціями та правилами конструктивної взаємодії та комунікації між працівниками НАБУ та САП.

Варто зазначити, що в контексті саме такої взаємодії правильним рішенням було визначити в Наказі обов'язок всіх учасників взаємовідносин

додержуватися високих стандартів взаємоповаги, доброзичливості та конструктивної співпраці, а також утримуватися від надання негативних оцінок особистим якостям співробітників іншої сторони.

Питання кооперації та комунікації між детективом та прокурором в період розслідування кримінального провадження після повідомлення особі про підозру потребує більш глибокого наукового аналізу та вирішення, ніж запропоновано на даний час в існуючих нормативно-правових актах та відомчих наказах. Можна констатувати той факт, що інструкції до співпраці між слідчим та прокурором необхідно визначати не стільки в кримінальному процесуальному законодавстві, але і в інших нормативно-правових документах, та відомчих наказах.

Процес кооперації між детективом та прокурором слід розглядати як взаємопов'язані зв'язки між елементами процесу менеджменту у кримінальному провадженні. Погоджуємося з литовськими дослідниками, які зазначають, що функціями планування та організації досудового розслідування в однаковій мірі наділені як органи досудового розслідування так і прокуратури. З іншого боку функції лідерства та контролю в справі мають бути притаманні виключно прокурору [\[39, с. 343\]](#). З огляду на це, як слушно зазначають деякі вчені психологічна сумісність є важливим аспектом, який стосується питання кооперації слідчого та прокурора [\[56, с. 499\]](#).

Всі зазначені аспекти взаємодії слідчого та прокурора слід враховувати у будь-яких нормативно – правових та відомчих документах.

Що стосується прокурорів САП, то їх роль в розслідуваннях що реалізують детективів НАБУ змінилася, бо такі прокурори вже не можуть бути просто спостерігачами чи контролерами розслідувань. Для прокурора САП з кожним роком все більшого значення набуває необхідність співпрацювати з детективом в одному темпі та напрямі.

Якщо розглянути проблемні питання співпраці, які мали місце протягом 2015-2022 років, між детективами НАБУ та прокурорами САП, то серед них можна виділити декілька ключових, таких як: формальність, недостатність

вживаних заходів до співпраці з обох сторін, юридична невизначеність, надмірна публічність діяльності з розслідування кримінальних проваджень.

Згідно проведеного нами опитування детективів НАБУ та прокурорів САП тільки 45 % детективів вказали на достатній рівень співпраці з безпосереднім процесуальним керівником та 52 % прокурорів висловилися про достатній рівень співпраці з детективами під час здійснення ними нагляду за досудовим розслідуванням. 63 % всіх опитаних детективів НАБУ та прокурорів САП висловилися, що їх співпраця мала більше формальний характер. Крім того 83 % опитаних прокурорів та 70 % детективів відзначили надмірну публічність в своїй роботі, що негативно впливала на процес взаємодії дуету детектив-прокурор.

Враховуючи що детективи НАБУ та прокурори САП є спеціалізованими антикорупційними органами, створеними задля спільної протидії топ-корупції в Україні, то такий стан співпраці під час розслідування кримінальних проваджень явно недостатній.

Досить цікавим є розуміння детективами та прокурорами способів та форм співпраці. Так на думку 35 % детективів формою взаємодії та комунікації детектива з прокурором є письмові клопотання про застосування різноманітних заходів забезпечення кримінального провадження: тимчасові доступи, обшуки, арешти майна, запобіжні заходи, клопотання про надання дозволу на проведення негласних слідчих дій. Водночас 65 % прокурорів основною формою співпраці з детективами вважають надання письмових вказівок про виконання тих чи інших слідчих дій у кримінальному провадженні. Тільки 13 % детективів зазначили, що активно співпрацюють з прокурором на рівні особистих зустрічей та проведення консультацій і обговорень ходу досудових розслідувань у кримінальному провадженні.

Водночас 73 % опитаних детективів та 70 % прокурорів вважають особисті зустрічі та обговорення найбільш ефективною формою комунікацій. Тільки 10 % детективів та 13 % прокурорів вірять в ефективність письмових вказівок та звітів про їх виконання.

Частота взаємодій між детективом та процесуальним прокурором у кримінальному провадженні є одним з основних аспектів, який відображає ефективність. Результати опитування показали, що 55 % детективів взаємодіють з прокурором один раз на тиждень. Інша частина 25 % взаємодіють двічі на місяць. Однак досить значна кількість, а це 10 % детективів взаємодіють з прокурором менше чим раз на місяць.

Під час опитування як детективи так і прокурори розходяться в думках щодо найсуттєвіших проблем взаємодії під час досудового розслідування. В основному ці проблеми стосуються визначення напрямків розслідування, обсягу необхідних слідчих дій у кримінальному провадженні, видів та способів застосування заходів забезпечення кримінального провадження та дозволів на їх застосування. За результатами опитування детективів та прокурорів важко вичленити якусь основну проблему. Однак, якщо всі проблемні питання звести, згрупувати за тематичним принципом та накласти їх на часову шкалу при розслідуванні кримінального провадження, то основна частина з них стосується обсягу доказів для доказування вини особи, зібраних на етапі до моменту повідомлення особі про підозру (73 % опитаних), а також деякі моменти особистісної психологічної несумісності окремого детектива та прокурора (13 % опитаних).

Тільки невелика частина опитаних (2 особи) вважає, що проблеми взаємодії спричинені нестачею знань, рівнем вмотивованості детектива (1 особа) чи рівнем вмотивованості прокурора (2 особи). На запитання щодо шляхів покращення взаємодії 30 % детективів висловилися про необхідність підвищення ініціативи з боку прокурора. В той час як 70% прокурорів зазначили про необхідність підвищення в детективів якості збору доказів. Велика частина детективів (35 %) та прокурорів (43 %) вважають, що потрібне більш детальне правове регулювання взаємодії детективів та прокурорів на різних етапах досудового розслідування.

Проте 55 % детективів та 40 % прокурорів вважають, що нормативне закріплення інструкцій з взаємодії зможе покращити взаємодію у кримінальному провадженні.

Таким чином, зазначене емпіричне дослідження відображає ставлення детективів та прокурорів до проблемних питань юридико-психологічної взаємодії. На підставі результатів вказаного дослідження та додаткових усних опитувань діючих детективів НАБУ та прокурорів САП можна стверджувати, що співпраця є однією з найважливіших складових процесу організації досудового розслідування. На даний час зміст та форми такої співпраці між детективами та прокурорами законодавчо не врегульовані та потребують детальної відомчої регламентації на рівні окремих наказів, інструкцій, положень, тощо. Фактично при розслідуванні топ-корупції детективи НАБУ та прокурори САП активно відходять від формальних способів взаємодії, таких як письмові вказівки прокурора чи звіти детектива про виконання таких вказівок, та все більше практикують неформальні форми, такі як, усні зустрічі, спільне планування та прогнозування розслідування, поточне обговорення проблемних питань у кримінальному провадженні, інші варіанти, де повною мірою розкривається відповідальність детектива за якість збору ним доказової бази та зацікавленість прокурора в процесі розслідування та результатах кримінального провадження.

Досвід НАБУ та САП в питаннях співпраці слідчого та прокурора на даний час є унікальним, оскільки містить в собі історію становлення двох незалежних антикорупційних структур та їх спільної роботи в умовах молодого кримінального процесуального законодавства.

Проаналізувавши досвід вказаних організацій в питаннях взаємодії органу досудового розслідування з органами прокуратури можна виділити наступні ключові моменти:

1. Визначна роль керівника органу досудового розслідування та керівника органу прокуратури в процесі налагодження комунікації між структурами;

2. Необхідність регламентації та регулювання форм та способів взаємодії між структурами на рівні наказів, меморандумів, спільних інструкцій тощо;

3. Потреба у постійному удосконаленні, коригуванні та пристосуванні форм та способів взаємодії до мінливого середовища існування структур.

Висновки до п.п.2.3:

1. Кримінальні корупційні правопорушення, мають тісний зв'язок із серйозними злочинами в економічній сфері. Вони діють як засоби досягнення кінцевої корупційної мети, пов'язаної з незаконним отриманням вигоди у різних формах. У зв'язку з цим стає все більш очевидною необхідність координації дій між слідчими та оперативними підрозділами різних відомств. В контексті засад реалізації антикорупційної політики держав учасниць Конвенції ООН проти корупції, особливої актуальності набуває необхідність координації між ключовими відомствами в правоохоронній сфері, такими як: Національне антикорупційне бюро, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України та Державна фіскальна служба України. Відповідно в останні роки стала нарощуватися необхідність спільних дій між слідчими різних органів досудового розслідування з метою притягнення осіб, винних у вчиненні корупційних діянь, до кримінальної відповідальності у межах кожного конкретного кримінального провадження. Такий спільний підхід сприяє досягненню цілей розслідування та притягненню винних осіб до відповідальності за корупційні злочини, що стає все більш актуальним у сучасних умовах.

2. Нагальна необхідність нормативного регулювання форм та способів юридико-психологічної взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в кримінальному провадженні досудового розслідування корупційних злочинів обумовила затвердження Наказу № 157-О «Про затвердження Порядку взаємодії, співпраці та координації дій під час проведення досудового розслідування та нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування», який виступає визначає правові засади зазначеної взаємодії. Особливу увагу у взаємодії між детективом та прокурором на початковому

етапі розслідування наказ приділяє спільному плануванню досудового розслідування.

3. Аналіз практики погоджень повідомлень про підозру у кримінальних провадженнях НАБУ та САП за період 2016-2020 років дозволяє прийти до висновку, що критично важливим у взаємодії детектива з прокурором є етап досудового розслідування. Так, 89 % опитаних детективів НАБУ та 76 % опитаних прокурорів САП підтвердили, що стадія погоджень повідомлення про підозру була найскладнішим етапом у їх взаємовідносинах під час досудового розслідування кримінального провадження. В той же час 73 % опитаних детективів та 65 % прокурорів визнали, що в процесі погодження повідомлень особам про підозру часто виникають конфліктні ситуації та непорозуміння між детективом та прокурором. В межах 40-60 %, з числа таких конфліктів мають наслідком взаємні публічні та письмові звинувачення детективами та прокурорами один одного в неефективності досудового розслідування та зволіканні в прийнятті процесуальних рішень. Наведене актуалізує нагальну необхідність зниження рівня напруження у відносинах між детективом та прокурором під час вирішення питання про повідомлення особам про підозру, а отже послаблення наявного юридико-психологічного дисонансу у взаєминах.

4. Детективи НАБУ і прокурори САП розходяться в думках щодо найсуттєвіших проблем взаємодії під час досудового розслідування. В основному ці проблеми стосуються визначення напрямків розслідування, обсягу необхідних слідчих дій у кримінальному провадженні, видів та способів застосування заходів забезпечення кримінального провадження та дозволів на їх застосування. За результатами опитування припускають, що основна частина проблем стосується обсягу доказів для доказування вини особи, зібраних на етапі до моменту повідомлення особі про підозру (75 % опитаних), а також деякі моменти особистісної психологічної несумісності окремого детектива НАБУ та прокурора САП (13 % опитаних). Тільки невелика частина опитаних вважає, що проблеми взаємодії спричинені нестачею знань (2 %), рівнем вмотивованості детектива (1 %) чи рівнем вмотивованості прокурора (3

%). На запитання щодо шляхів покращення взаємодії 30 % детективів НАБУ висловилися про необхідність підвищення ініціативи з боку прокурора САП. В той час як 68 % прокурорів зазначили про необхідність підвищення в детективів якості збору доказів. Велика частина детективів НАБУ (37 %) та прокурорів САП (45 %) вважають, що потрібне більш детальне правове регулювання взаємодії детективів НАБУ та прокурорів САП на різних етапах досудового розслідування. Проте 55 % детективів НАБУ та 40 % прокурорів САП вважають, що нормативне закріплення інструкцій з взаємодії зможе покращити взаємодію у кримінальному провадженні.

Висновки до розділу 2

1. Кримінальне процесуальне законодавство розуміє взаємодію слідчого та прокурора в контексті прокурорського нагляду та керівництва дій слідчого, погодження його рішень та перевірка законності дій. Водночас, точки зору юридичної психології взаємодія не може зводитися виключно до відносин заснованих на формальному імперативі. Вона заснована на вимогах закону, в змісті якого узгоджена за метою, місцем та часом, виступає спільною діяльністю незалежних суб'єктів кримінального провадження та спрямована на вирішення завдань кримінального судочинства. В той же час, диференціація функціоналу слідчого та прокурора призводить до ускладнення професійної взаємодії. Основною функцією професійної діяльності слідчого є розслідування кримінальних правопорушень, в той час як в прокурора, окрім нагляду за додержанням законів під час розслідування слідчим кримінальних правопорушень, ключовою залишається функція підтримання державного обвинувачення в кримінальних справах, які перебувають на розгляді в суді.

2. Більшість Європейських країн належать до континентальної системи права. Меншість, зокрема, Великобританія, Ірландська Республіка є представниками звичаєвого права. В деяких країнах, зокрема на Мальті обидві системи з'єднані в одну. Кожна з європейських держав має власні унікальні

особливості організаційно-правових засад реалізації кримінального провадження та інституціональних засад його здійснення. Порівняльний аналіз нормативно-правового регулювання форм та способів взаємодії суб'єктів кримінального провадження дозволяє констатувати наявність подібно та відмінного в вітчизняній на європейській практиці реалізації досудового розслідування. Зазначена подібність втілюється в наявності спеціальних органів досудового розслідування (Спеціальна прокуратура Австрії з підтримання обвинувачення в економічних злочинів та справ, пов'язаних з корупцією), функціонування інституту слідчих суддів (Франція, Німеччина, Данія тощо), диференціація стадій стадії кримінального процесу та функціонального розподілу повноважень його суб'єктів (Естонія). Євроінтеграційні прагнення України повинні орієнтуватися на імплементацію кодифікованого акту «*Corpus Juris*» поєднуючи їх із тенденціями збереження традиційних основ вітчизняної правової парадигми.

3. На думку 34 % детективів НАБУ основною формою взаємодії та комунікації детектива з прокурором САП є письмові клопотання про застосування різноманітних заходів забезпечення кримінального провадження: тимчасові доступи, обшуки, арешти майна, запобіжні заходи, клопотання про надання дозволу на проведення негласних слідчих дій. Водночас, 67 % прокурорів САП основною формою співпраці з детективами НАБУ вважають надання письмових вказівок про виконання тих чи інших слідчих дій у кримінальному провадженні. Тільки 12 % детективів НАБУ зазначили, що активно співпрацюють з прокурором САП на рівні особистих зустрічей та проведення консультацій і обговорень ходу досудових розслідувань у кримінальному провадженні. В той же час, 73 % опитаних детективів НАБУ та 69 % прокурорів САП вважають особисті зустрічі та обговорення найбільш ефективною формою комунікацій. Тільки 9 % детективів НАБУ та 13 % прокурорів САП вірять в ефективність письмових вказівок та звітів про їх виконання.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО (ДЕТЕКТИВА) ТА ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

3.1. Вивчення психологічних якостей особистості на етапі відбору на посади слідчого (детектива) та прокурорські посади, які реалізують досудове розслідування корупційних злочинів

Професійна діяльність слідчого та прокурора відзначається високими рівнями стресогенності та потребують наявності у працівників психологічних передумов успішної її реалізації. Як ми зазначали раніше, психологічний профіль особистості суб'єктів кримінального провадження характеризує емоційно зрілу, вольову, врівноважену та впевнену в собі, тобто психологічно готову до професійної діяльності в правоохоронній системі людину.

Під психологічною готовністю працівника розуміється сукупність якостей і властивостей особистості, що зумовлює стан мобілізованості психіки, настроєність на найбільш доцільні, активні та рішучі дії в складних чи небезпечних умовах виконання службових обов'язків. У свою чергу психологічна стійкість - це активно-дійовий стан особистості, що відображає зміст і умови професійного завдання і виявляється у здатності зберігати стан нормального функціонування психіки, доцільно діяти, незважаючи на перепони. Найбільш значними складовими такої здатності є вміння співробітника за допомогою волі подолати негативний вплив емоцій на діяльність, переборювати страх, нерішучість, а також зберігати самовладання при подальшому ускладненню ситуації [3, с. 6]. Наведене передбачає наявність в профілі особистості слідчих (детективів) НАБУ та прокурорів САП особливостей, що потенційно детермінують наявність психологічної готовності ефективно реалізовувати досудове розслідування корупційних злочинів та проявляти при цьому високий рівень психологічної стійкості.

Потреба у вивченні психологічних якостей особистості набуває особливого значення, коли мова йде про відбір на посади слідчих (детективів) чи прокурорів, які розслідуватимуть особливо тяжкі корупційні злочини, вчинені топ-чиновниками, впливовими людьми, які володіють міцними зв'язками з представниками владних груп, фінансовими та медійними ресурсами.

Варто зазначити, що при проведенні конкурсних відборів кандидатів на посади детективів НАБУ та прокурорів САП проводяться відповідні тестування психологічних якостей особистості з використанням Мінесотського багатоаспектного особистісного опитувальника (відомого як ММПІ). Вказаний формалізований метод психологічної діагностики є одним із широко використовуваних в клініці і судовій психіатрії опитувальників. Він розроблений для використання психіатрами, психологами, криміналістами, які беруть участь в консультуванні юристів, прокурорів та суддів. Як і будь-який інший формалізований метод він дозволяє аналізувати психічні явища, що погано піддаються об'єктивізації (суб'єктивні переживання, особистісні смисли) чи є надзвичайно мінливими (динаміка станів, настроїв тощо). Не зважаючи на те, що автори методики наголошують на її можливості з високим ступенем достовірності виявляти риси і типи характеру, визначати стиль поведінки і спілкування, діагностувати здатність до адаптації, оцінювати професійну придатність, вивчати емоційний стан і ступінь вираженості стресу, прогнозувати ймовірність і зміст труднощів у різних видах трудової діяльності, слід констатувати її основну мету як клінічного опитувальника – виявити ознаки патологічного генезу особистості і приховані психічні порушення. Відповідно, зазначена методика не може виступати єдиним психодіагностичним інструментарієм психологічної придатності на посади слідчого (детектива) та прокурора [\[50\]](#).

Професійний відбір на посади слідчого (детектива) НАБУ відбувається відповідно «Порядку проведення відкритого конкурсу для призначення на посади у Національному антикорупційному бюро України» затвердженого

Наказом НАБУ від 05.10.2023 року № 137. В ньому зазначені наступні психологічні елементи в «Профіль посади»: лідерство, прийняття ефективних рішень, комунікація та взаємодія, якісне виконання поставлених завдань, командна робота та взаємодія, сприйняття змін, особистісні компетенції.

Психодіагностичний процес вивчення психологічних якостей особистості кандидата на посади слідчого (детектива) реалізується у наступних етапах:

1. Збирання даних згідно поставленого завдання.
2. Обробка та інтерпретацій даних.
3. Підведення підсумків.

На етапі збирання даних потрібно приділяти увагу попередньому вивченню досліджуваного, його минулого та сьогодення. В ході обробки та інтерпретації отриманого матеріалу всі дані узагальнюються з використанням статистичного та клінічного підходів. Якщо перший звертає увагу на кількісні показники, то другий надає перевагу якісній оцінці отриманого матеріалу. Тут великого значення набувають «суб'єктивні судження» і професійний досвід, звертається уваги на якісні закономірності явищ.

Етап підведення підсумків поділяється на три рівні. На першому етапі відбувається статистичний аналіз даних. Жодні прогнози чи висновки не робляться. Другий рівень передбачає певне узагальнення та гіпотетичний конструкт. На третьому рівні відбувається перехід від описової частини гіпотетичного конструкту до формування психологічного профілю працівника. Розкриваються психологічні сутності явищ, їх структура і прояви.

За результатами аналізу психологічних якостей особистості складається остаточний письмовий висновок, який подається разом з іншими матеріалами на розгляд конкурсної комісії. Важливо, щоб висновок відповідав рівню підготовки тих, хто його отримує. Тому висновки, які подаються на розгляд членам конкурсних комісій складені максимально зрозумілою мовою, не навантажені зайвою професійною термінологією та коротко передають основну суть і якщо наявні проблемні моменти, виявлені в психологічному профілі кандидата на посаду. У висновку обов'язково зазначаються відмінні риси

індивіда, тобто ті, які відрізняються від середніх показників. Саме вказані відмінні риси допомагають членам конкурсної комісії краще орієнтуватися в майбутній професійній придатності кандидата на посаду слідчого (детектива) чи прокурора. Висновок містить інтерпретації даних спеціалістом психологом і в такому висновку повинно бути обов'язково зазначено, що наявні в ньому твердження не є абсолютними.

Як правило піддослідним кандидатам не повідомляють про результати їх психодіагностичного обстеження. Коли виникає необхідність повідомити особі про результати тестування, то таке розкриття інформації слід супроводжувати кваліфікованою інтерпретацією на умовах індивідуального консультування.

При психологічному обстеженні кандидатів на посади детективів НАБУ також використовуються метод бесід з спеціалістом – психологом, що є фактично другим етапом психологічного тестування.

Бесіда – специфічний метод дослідження за допомогою цілеспрямованої комунікації, у ході якої діагност виявляє психологічні особливості людини. Бесіда може мати наступні форми:

- формалізоване опитування (діагностика на основі фіксації відповідей);
- бесіда поєднана із спостереженням (діагностична інформація одержується як на вербальному, так і на невербальному рівні);
- бесіда поєднана із експериментом (діагностуються мимовільні реакції у штучно створених умовах комунікативної взаємодії).

Всі вказані форми бесід активно використовуються спеціалістами психологами в роботі з кандидатами на посади детективів НАБУ.

У випадку з відбором кандидатів на посади прокурорів САП, то в даному випадку ситуація дещо складніша. Як ми зазначали раніше, спеціальних наукових досліджень, присвячених психологічному аналізу прокурорської діяльності, до останнього часу майже не проводилося. У підручниках з юридичної психології, зазвичай дається лише загальна психологічна характеристика розслідування злочинів та участі прокурора в суді, інші ж аспекти прокурорської діяльності практично не характеризуються [\[75, с. 234\]](#).

Психологічні аспекти добору прокурорів є актуальною темою в умовах реформування всієї системи органів прокуратури. Такий добір вимагає урахування психологічних якостей кандидатів на посади прокурорів. На жаль, поняття психологічної придатності до роботи в органах прокуратури не отримало законодавчого закріплення. Аналогічно в жодному нормативному документі чи відомчому акті не визначені особисті якості, якими повинні володіти кандидати на посаду прокурорів.

Як уже зазначалося в ст. 6 чинного Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, що затверджений 27.04.2017 року Всеукраїнською конференцією прокурорів висуваються до прокурора вимоги морально-етичного характеру. Так, прокурор повинен ставитися до людей справедливо, уважно, доброзичливо, згідно з загальнолюдськими принципами моралі. Він повинен бути незалежним, самостійним, активним, політично нейтральним, діяти справедливо, неупереджено, дотримуватися вимог закону, постійно дбати про свою компетентність, професійну гідність, здійснювати службові повноваження сумлінно, компетентно, вчасно і відповідально [\[50\]](#).

Закон України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року, не передбачає врахування психологічних якостей кандидатів на посаду прокурора. Як відомо ст. 29 цього закону визначає порядок добору прокурорів, який складається з 13 етапів. Однак, жоден з вказаних етапів не містить вимог до оцінки психологічних якостей кандидатів [\[41\]](#).

Як слушно зазначають українські науковці, робота з оцінки психологічних якостей кандидатів на посади прокурорів могла б проводитися на етапах здачі кваліфікаційних іспитів або ж проходження спеціальної підготовки в Національній академії прокуратури [\[59, с. 183\]](#).

На наш погляд, зазначена прогалина потребує врегулювання на законодавчому рівні, зокрема шляхом внесення відповідних змін в ст. 29 Закону України «Про прокуратуру», якими слід додати окремий пункт, щодо проходження кандидатами на посаду прокурорів оцінки психологічних якостей особистості на предмет їх професійної придатності.

Крім того, вважається за доцільне розроблення відповідними відомствами, зокрема Офісом Генерального прокурора методичних рекомендації з організації професійно-психологічного відбору прокурорів, які б включали в себе порядок організації заходів професійно-психологічного відбору, порядок проведення такого відбору, порядок роботи з результатами професійно-психологічного відбору.

Крім того, слід визначити можливість кандидатів ознайомлюватися з своїми результатами психологічного вивчення їх особистості та відповідного оскаржувати висновки спеціалістів.

Методика психологічного відбору кандидатів на посади слідчих (детективів) обов'язково повинна включати в себе заходи вивчення психологічних якостей осіб, які подали документи на участь в конкурсі.

Завданнями такого попереднього вивчення якостей є:

- аналіз відомостей, що подані кандидатом стосовно його попереднього місця роботи, здобутків, просування по службі, заохочень, відзнак та нагород, тощо;

- проведення індивідуальних бесід з кандидатами;

- психологічне (психофізіологічне) обстеження;

Для проведення професійно-психологічного відбору, на наш погляд доцільно використовувати методики психодіагностичних тестів, зокрема «Особистісний опитувальник 16-ФОО».

Як ми вже зазначали вище методика спрямована на вимірювання 16 факторів особистості. Згідно з теорією особистість характеризується переліком базових якостей – особистісних рис, які об'єднують тісно пов'язані між собою групи особистісних якостей і виступають як інтегральні характеристики цих груп якостей. Результати вивчення психологічних якостей повинні зберігатися в матеріалах особових справ працівників, прийнятих на відповідні прокурорсько-слідчі посади.

В межах проведення емпіричного дослідження ми застосували психодіагностичний інструментарій (16-факторний опитувальник Р. Кеттелла)

для дослідження тенденцій психологічних особливостей особистості працюючих слідчих (детективів) НАБУ прокурорів САП. Дослідження проводилося в період 2020-2022 років та в ньому прийняло участь 40 детектива НАБУ та 40 прокурорів САП. На наш погляд, вибірка дослідження відображає особливостям генеральної сукупності. Відповідно до інформації відображеною на офіційному сайті НАБУ в ньому працює 246 детективів. Станом на 1 січня 2023 року, відповідно до інформації Офісу Генерального прокурора в САП працювало 57 прокурорів. Одержані результати можуть бути використані як орієнтувальні вектори на етапі відбору на посади слідчого (детектива) та прокурорські посади, які будуть здійснювати досудове розслідування корупційних злочинів.

В змісті діаграми 3.1.1 відображені особливості особистості слідчих (детективів) Національної антикорупційної прокуратури України, виокремлення яких спричинено застосуванням опитувальника Р. Кеттелла.

Діаграма 3.1.1

Відповідно до наведених результатів можна стверджувати, що слідчим (детективам) характерні різноманітність та яскравість емоційних проявів, природність та невимушеність поведінки, готовність до співпраці, чутливе, уважне ставлення до людей. Вони добре уживаються в колективі, активні в налагодженні контактів, їм подобається робота, яка ґрунтується на спілкуванні та взаємодії з людьми [49]. Характеризуються високим рівнем інтелектуального

розвитку, швидко схоплюють нове та швидко навчаються. Мають середньо розвинену здатність управляти своїми емоціями та настроєм, посереднє сформовані вміння знайти їм адекватне пояснення та реалістичне вираження. Слідчі (детективи) не завжди схильні відстоювати власну точку зору можуть добровільно поступитися власними інтересами. Їм яскраво притаманні такі риси, як відповідальність, дисциплінованість, сумлінність, стійкість моральних принципів. Вони точні і ретельні у справах, у всьому люблять порядок, правил не порушують, виконують їх навіть тоді, коли правила здаються пустою формальністю. Висока сумлінність, свідомість звичайно поєднуються з добрим самоконтролем і прагненням до ствердження загальнолюдських цінностей, інколи наперекір власним, егоїстичним цілям [49]. Працівники НАБУ характеризуються розважливостю в стосунках з оточуючими, але не схильні виключати з професійного спілкування емоційний компонент взаємодії. Необхідність покладатися на самих себе при вирішенні відповідальних проблем зумовлює наявність в особистості слідчих (детективів) НАБУ схильності до настороженого та недовірливого ставлення до інших. Їм характерно внутрішньо автономне мислення та ознаки розвинутої уяви. Вони тримаються завжди коректно, балансує між необхідністю ввести себе обачливо та природньо в процесі реалізації професійної діяльності. Достатньо адекватно оцінюють свої можливості, здібності, компетентність та знання. Спокійно сприймають нові погляди та ідеї, відрізняються критичністю мислення, толерантністю. Мають певну залежність від групи та у своїй поведінці орієнтуються на групову думку. Організовані та вмюють достатнє контролювати свої емоції й поведінку. В той же час, слідчі (детективи) відчують себе втомленими, розбитими, але не можуть залишитися без діла навіть в обставинах, сприятливих для відпочинку.

На діаграмі 3.1.2 графічно представлені результати дослідження прокурорів САП.

Діаграма 3.1.2

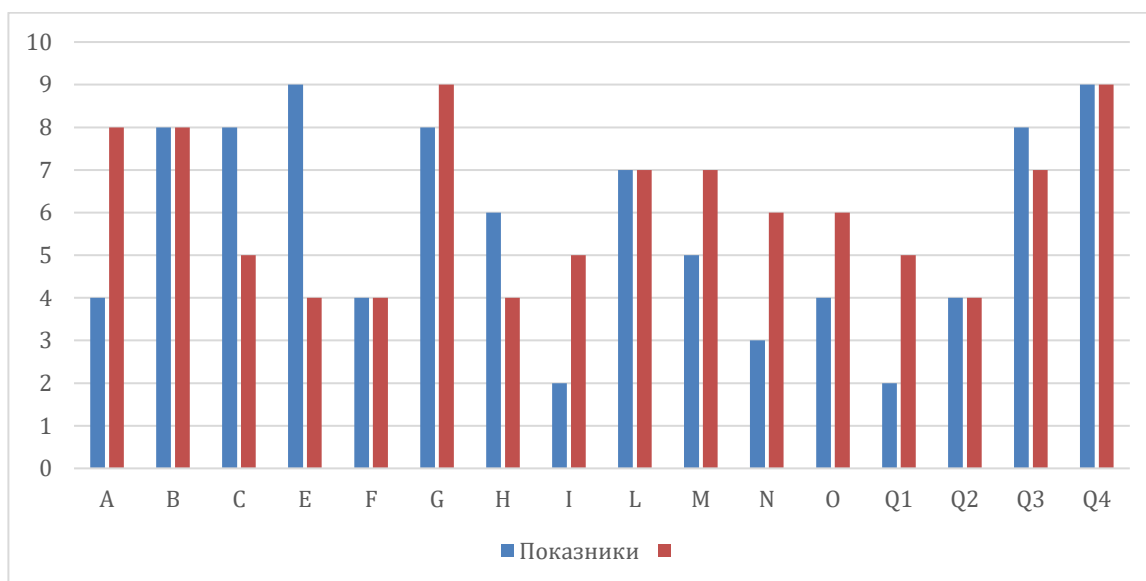
Узагальнюючи одержані результати емпіричного дослідження 38 прокурорів Спеціальної антикорупційної прокуратури, проведеного за допомогою опитувальника Р. Кеттелла ми можемо окреслити особливості їх особистісного профілю.

Прокурори САП характеризуються достатньо виразною холодністю в контактах, деякою формальністю професійного спілкування, складно йдуть на компроміси та в більшості випадків уникають колективної праці. Їм притаманна абстрактність мислення, кмітливість і швидка навченість. Існує деякий зв'язок з рівнем вербальної культури й ерудицією. Прокурори витримані, працездатні, емоційно зрілі люди. Вони достатньо реалістично налаштовані та іноді можуть проявляти емоційну ригідність. Яскравою рисою особистості прокурорів виступає незалежність у судженнях і поведінці та розсудливість, обережність, розважливість. В поведінці та стосунках з іншими в професійній діяльності орієнтуються на існуючі вимоги та нормативні імперативи. Прокурорам САП властива виважена соціальна сміливість та активність, готовність мати справу з незнайомими обставинами і людьми. Виявлена реалістичність та схильність до безкомпромісної поведінки обумовлює прояв практичності та деяка жорсткості, суворості стосовно оціночних суджень поведінки оточення. Емоційне ставлення до інших характеризується підвищеним рівнем підозрливості та

обережності в обрані певних поведінкових дій та рішень. Впевненість у собі та пряmlinійність суджень й вчинків може певним чином ускладнювати емоційні контакти з партнерами по професійній діяльності. Особливістю особистості прокурорів САП є притаманна їм консервативність та стійкість стосовно традиційних труднощів, що супроводжує процес виконання ними функціональних обов'язків. Прокурори переважно орієнтуються на соціально схвальну поведінку та обережні в прийнятті відповідальних рішень. Вони добре усвідомлюють соціальні вимоги й намагаються їх ретельно виконувати, піклуються про враження, яке справляють своєю поведінкою, дбають про свою громадську репутацію.

На діаграмі 3.1.3 візуалізовані результати порівняльної характеристики особистісних особливостей прокурорів САП та слідчих (детективів) НАБУ.

Діаграма 3.1.3

Порівняльний аналіз одержаних емпіричних даних дозволяє стверджувати, більш природньо спрямованими на встановлення комунікативних стосунків виявилися слідчі (детективи) НАБУ. Вони більш збагачують професійне спілкування емоційними оцінками порівняно з емоційно виваженими у взаємодії прокурорами САП. Обом групам респондентів іманентний високий рівень розумового розвитку та інтелектуальності. Функціональна субординація зумовлює різний рівень прояву

у слідчих (детективів) та прокурорів «домінантності – підпорядкованості», що сприятливо впливає на побудову ділових стосунків між ними та потенційно знижує рівень виникнення ознак конфліктної взаємодії. Характерні для обох груп респондентів ознаки тривожності та занепокоєності наслідками власних дій може сприяти виникненню схильності до підвищеної стурбованості та ускладненню всього, що пов'язане з виконанням функціональних обов'язків. Наведене потребує подальшої корекції в межах здійснення професійно-психологічної інтервенції. Зміст та характер професійної діяльності зумовлюють наявність притаманності для опитаних слідчих (детективів) та прокурорів високого рівня дисциплінованості, відповідальності та сумлінності. Зазначене ґрунтується на свідомому розумінні соціально значущості результатів власної професійної діяльності. Виходячи з того, що фактор «Н» є одним з найбільш обумовлених спадковістю, можна стверджувати про можливість обрання прокурорської діяльності як професійної людьми, яким притаманна висока витривалість до емоційних навантажень та схильність до більш сміливих проявів поведінки.

У груповій взаємодії прокурорам природне проявляти якості лідера в ході процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Цей фактор є важливим для успішності спільної діяльності, так як обумовлює вміння протидіяти втомі при роботі з людьми. Порівняльна характеристика фактору «чутливість-жорсткість» припускає характеристику особистості прокурорів САП як реалістичну та практично спрямовану. До професійної діяльності вони підходять з логічною міркою, більше довіряють розуму, ніж почуттям, не довіряють враженням і відчуттям, інтуїцію заміняють розрахунком. В свою чергу, у слідчих (детективів) виявляється більш високій рівень керування інтуїцією в процесі досудового розслідування. Низькі оцінки притаманні прокурорам САП по фактору «радикалізм – консерватизм» характеризують їх як осіб консервативних, ригідних, які не люблять перемін. Інновації вони зустрічають насторожено, навіть вороже, вони здаються їм абсурдним і безглуздим. Прокурори САП можуть бути схильними до повчань, моралізацій

та вважають, що усі недоліки будуть подолані, якщо суворо дотримуватись усіх вимог, принципів та традицій. За їх поглядами, власна ініціатива і винахідливість можуть тільки зруйнувати все, що і без того добре координується. Зазначене може призводити до виникнення конфліктів в ході професійної взаємодії з слідчими (детективами) САП.

Особливою особистісною рисою прокурорів виступає здатність підходити до життя з логічною міркою, більше довіряють розуму, ніж почуттям, не довіряють враженням і відчуттям, інтуїцію замінити розрахунком. Впливом психологічних особливостей професійної діяльності можна вважати притаманний обом групам респондентів високий рівень упередженості та недовірливості, очікування наявності у партнерів по спілкуванню таємниць та прихованих мотивів поведінки. Більш схильними до творчого підходу в реалізації професійної діяльності виявилися слідчі (детективи) НАБУ, на відміну від яких прокурори схильні поводитися більш врівноважено та розсудливо, але іноді останнім може не вистачати уяви і винахідливості.

Психологічні особливості діяльності детектива та прокурора великою мірою зумовлені наявністю в кримінальному провадженні великої кількості учасників, в тому числі адвокатів, представників громадськості та ЗМІ. Всі їх дії підпадають під жорсткий суспільний контроль, який має юридичне підґрунтя. Зокрема діяльність детектива НАБУ та прокурора САП характеризується максимально можливими проявами явного конфлікту з підозрюваними, свідками, потерпілими. Окрім цього, залежно від позиції учасника процесу, протиставлення набуває своїх особливостей: підозрюваний, найчастіше, має протилежні цілі та схильний мислити рефлексивно, може ускладнювати спілкування зі слідчим(детективом) та прокурором, якщо вбачає в них «особистого супротивника».

Зазначені особливості психологічного профілю прокурорсько-слідчої діяльності вимагають більш уважного вивчення граничних відхилень від усереднених показників особистісних рис кандидатів, надання психологами-

спеціалістами кваліфікованої оцінки впливу таких відхилень на майбутню практичну діяльність кандидата.

Висновки до п.п.3.1:

1. При проведенні конкурсних відборів кандидатів на посади детективів НАБУ та прокурорів САП проводяться відповідні тестування психологічних якостей особистості з використанням Мінесотського багатоаспектного особистісного опитувальника (відомого як ММП). Вказаний формалізований метод психологічної діагностики є одним із широко використовуваних в клініці і судовій психіатрії опитувальників. Не зважаючи на те, що автори методики наголошують на її можливості з високим ступенем достовірності виявляти риси і типи характеру, визначати стиль поведінки і спілкування, діагностувати здатність до адаптації, оцінювати професійну придатність, вивчати емоційний стан і ступінь вираженості стресу, прогнозувати ймовірність і зміст труднощів у різних видах трудової діяльності, слід констатувати її основну мету як клінічного опитувальника – виявити ознаки патологічного генезу особистості і приховані психічні порушення. Відповідно, зазначена методика не може виступати єдиним психодіагностичним інструментарієм психологічної придатності на посади слідчого (детектива) та прокурора [49].

2. Слідчі (детективи) НАБУ добре уживаються в колективі, активні в налагодженні контактів, їм подобається робота, яка ґрунтується на спілкуванні та взаємодії з людьми. Характеризуються високим рівнем інтелектуального розвитку, швидко схоплюють нове та швидко навчаються. Слідчі (детективи) не завжди схильні відстоювати власну точку зору можуть добровільно поступитися власними інтересами. Їм яскраво притаманні такі риси, як відповідальність, дисциплінованість, сумлінність, стійкість моральних принципів. Працівники НАБУ характеризуються розважливістю в стосунках з оточуючими, але не схильні виключати з професійного спілкування емоційний компонент взаємодії. Необхідність покладатися на самих себе при вирішенні відповідальних проблем зумовлює наявність в особистості слідчих (детективів) НАБУ схильності до настороженого та недовірливого ставлення до інших. Їм

характерно внутрішньо автономне мислення та ознаки розвинутої уяви. Вони тримаються завжди коректно, балансує між необхідністю ввести себе обачливо та природньо в процесі реалізації професійної діяльності. Мають певну залежність від групи та у своїй поведінці орієнтуються на групову думку.

3. Прокурори САП характеризуються достатньо виразною холодністю в контактах, деякою формальністю професійного спілкування, складно йдуть на компроміси та в більшості випадків уникають колективної праці. Їм притаманна абстрактність мислення, кмітливості і швидка навченість. Існує деякий зв'язок з рівнем вербальної культури й ерудицією. Прокурори витримані, працездатні, емоційно зрілі люди. Вони достатньо реалістично налаштовані та іноді можуть проявляти емоційну ригідність. Яскравою рисою особистості прокурорів виступає незалежність у судженнях і поведінці та розсудливість, обережність, розважливості. В поведінці та стосунках з іншими в професійній діяльності орієнтуються на існуючі вимоги та нормативні імперативи. Впевненість у собі та прямолінійність суджень й вчинків може певним чином ускладнювати емоційні контакти з партнерами по професійній діяльності. Особливістю особистості прокурорів САП є притаманна їм консервативність та стійкість стосовно традиційних труднощів, що супроводжує процес виконання ними функціональних обов'язків. Прокурори переважно орієнтуються на соціально схвальну поведінку та обережні в прийнятті відповідальних рішень. Вони добре усвідомлюють соціальні вимоги й намагаються їх ретельно виконувати, піклуються про враження, яке справляють своєю поведінкою, дбають про свою громадську репутацію.

3.2. Удосконалення законодавчого регулювання форм взаємодії між слідчим (детективом) та прокурором під час досудового розслідування корупційних злочинів

В чинному Кримінальному процесуальному кодексі України форми взаємодії між слідчим і прокурором врегульовані через призму відповідальності

слідчого за збирання доказів та відповідальності прокурора за представлення справи в суді, тобто підтримання державного обвинувачення. На наш погляд, це є найбільш чітке розмежування рівнів компетенцій слідчого і прокурора у кримінальному процесі загалом. Процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням є новелою чинного КПК України, яка дещо зміщує акценти відповідальності слідчого і прокурора, оскільки, як відомо слідчий віднесений до складу сторони обвинувачення а прокурор наділений повнотою повноважень на проведення слідчих дій, які вважає необхідними в невідкладних випадках. Введення в кримінальний процес інституту процесуального керівництва принесло певне нерозуміння прокурорами та слідчими розподілу їх функцій кримінального переслідування та на практиці породжує численні дискусії та психологічний дисбаланс. Повністю підтримуємо думку вчених, які зазначають, що завдання прокурора в досудовому розслідуванні відрізняються від завдань слідчого і дізнавача, тобто підміняти особу, в провадженні якої перебуває кримінальна справа, прокурор не повинен [\[94\]](#).

Слушною є також думка про те, що функція безпосередньої участі в розслідуванні кримінального правопорушення це одиничне повноваження прокурора у досудовому провадженні, яке не можна визнати напрямком діяльності і ставити питання про його визначення як функцію [\[24, с. 291\]](#).

Для чіткого розуміння прокурором та слідчим пріоритетів їх процесуальної діяльності слід звернути увагу на положення ч. 1 ст. 92 КПК України, де зазначено, що обов'язок доказування обставин, передбачених ст. 91 цього Кодексу, за винятком випадків, передбачених частиною другою цієї статті, покладається на слідчого, прокурора та, в установлених цим Кодексом випадках, - на потерпілого.

Як бачимо, на перше місце в питанні доказування законодавець поставив саме слідчого, а не прокурора. Відповідно процесуальна діяльність слідчого в повній мірі має бути зосереджена на збиранні доказів, їх процесуальному оформленні, формуванні матеріалів кримінальних проваджень.

Дуже часто на практиці слідчі різних правоохоронних відомств не звертають увагу також і на положення ч. 1 ст. 91 КПК України, яка зазначає, що У кримінальному провадженні підлягають доказуванню:

1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Таким чином слідчому не достатньо зібрати докази тільки події кримінального правопорушення, тобто, в розумінні теорії кримінального права, об'єктивної сторони складу злочину чи кримінального проступку, але потрібно працювати і над отриманням доказів винуватості особи, тобто доказової бази суб'єктивної сторони складу кримінального караного діяння. Законодавець прямо зобов'язує органи досудового розслідування працювати над отриманням доказів форми вини, мотиву і мети вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення.

Погоджуємося з В. Ястребовим, який вказує на те, що зараз практика взаємовідносини слідчого і прокурора виглядає інакше. Їх спілкування відповідно до діючого законодавства здійснюється за посередництва керівника слідчого органу, що важко визнати нормальним [\[114 с. 623\]](#).

Хибною є позиція деяких слідчих та прокурорів, а в деяких випадках керівників органів прокуратури та керівників слідчих органів, які на практиці зводять слідчу роботу до необхідності формального накопичення документальних матеріалів справи, з подальшим її переданням прокурору на вивчення та прийняття потрібних слідству процесуальних рішень у вигляді погодження чи підписання повідомлення про підозру, затвердження обвинувального акту з подальшим скеруванням його до суду.

Так, в ч. 1 ст. 94 КПК України передбачено, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів - з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Фактично Закон покладає в першу чергу на слідчого та прокурора обов'язок критично оцінювати результати своєї роботи та уникати формалізму у судженнях і висновках. Вказана норма кримінального процесуального права вимагає від слідчого та прокурора системного підходу до процесу оцінки

зібраних в справі доказів, закріплюючи поняття достатності та взаємозв'язку доказів для прийняття рішень.

З огляду на викладене для чіткого розуміння сфер відповідальності слідчого та прокурора, та з метою покращення рівня їх взаємодії, пропонується удосконалити формулювання ч. 1 ст. 92 КПК України, виклавши її в наступній редакції –

«Обов'язок доказування обставин, передбачених статтею 91 цього Кодексу, за винятком випадків, передбачених частиною другою цієї статті, покладається на етапі досудового розслідування на слідчого, на етапі судового провадження – прокурора та, в установлених цим Кодексом випадках, - на потерпілого».

На наш погляд саме таке формулювання ч. 1 ст. 92 КПК України принесе більшу ясність в розуміння всіма слідчими та прокуратури своєї процесуальної ролі протягом всього часу кримінального провадження, тобто від моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, та до завершення розгляду кримінальної справи в суді.

Окремо хотілося б звернути увагу на необхідність законодавчого врегулювання логічних та правильних форм взаємодії слідчого з прокурором при вжитті заходів забезпечення кримінального провадження, серед яких арешт майна і запобіжні заходи.

Так, ч. 9 ст. 170 КПК України передбачено, що у невідкладних випадках і виключно з метою збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погодженим прокурором, може бути накладено попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах. Такі заходи застосовуються строком до 48 годин. Невідкладно після прийняття такого рішення, але не пізніше ніж протягом 24 годин, прокурор звертається до слідчого судді із клопотанням про арешт майна.

Якщо у визначений цією частиною строк прокурор не звернувся до слідчого судді із клопотанням про арешт майна або якщо в задоволенні такого клопотання було відмовлено, попередній арешт на майно або кошти вважається скасованим, а вилучене майно або кошти негайно повертаються особі.

Незрозумілою є логіка законодавця, який позбавив права детектива Національного антикорупційного бюро України за погодженням з прокурором звернутися з клопотанням про арешт майна. На практиці клопотання про арешт майна, після застосування попереднього арешту майна, передбаченого ч. 9 ст. 170 КПК України, складаються саме детективами та погоджуються прокурорами, однак в деяких випадках такий стан речей породжує в детективів обурення з приводу необхідності підготовки замість прокурора відповідних клопотань, що очевидно може стати підставою нарощення сили юридико-психологічного дисонансу взаємодії між детективом та прокурором.

Враховуючи викладене, з метою покращення взаємодії між детективами Національного антикорупційного бюро України та прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури пропонується внести зміни до ч. 9 ст. 170 КПК України, виклавши її в наступній редакції -

«У невідкладних випадках і виключно з метою збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погодженим прокурором, може бути накладено попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах. Такі заходи застосовуються строком до 48 годин. Невідкладно після прийняття такого рішення, але не пізніше ніж протягом 24 годин, прокурор, детектив за погодженням з прокурором, звертається до слідчого судді із клопотанням про арешт майна.

Якщо у визначений цією частиною строк прокурор, детектив за погодженням з прокурором не звернувся до слідчого судді із клопотанням про арешт майна або якщо в задоволенні такого клопотання було відмовлено,

попередній арешт на майно або кошти вважається скасованим, а вилучене майно або кошти негайно повертаються особі».

Запропоновані зміни повністю відповідають логіці діючого Закону, зокрема вимогам ч. 1 ст. 171 КПК України, яка передбачає, що з клопотанням про арешт майна до слідчого судді, суду має право звернутися прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, а з метою забезпечення цивільного позову - також цивільний позивач.

Крім того, вказані зміни дадуть змогу також і детективам Національного антикорупційного бюро України приймати участь в судовому засіданні з розгляду слідчим суддею клопотання про арешт майна, представити слідчому судді найбільш повні відомості стосовно обставин вилучення такого майна, та його значення для кримінального провадження.

Також окремо слід звернути увагу на суперечливість та нелогічність законодавчого регулювання процесу обрання підозрюваним запобіжного заходу на стадії досудового розслідування, що певною мірою погіршує рівень взаємодії слідчого та прокурора як єдиної сторони обвинувачення.

Так, ч. 4 ст. 176 КПК України визначено, що запобіжні заходи застосовуються: під час досудового розслідування - слідчим суддею за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, а під час судового провадження - судом за клопотанням прокурора.

Однак, встановлений ч. 1 ст. 193 КПК України порядок розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу не передбачає участі слідчого в такому розгляді, який по суті в більшості випадків є автором погоджених прокурором клопотань про застосування запобіжних заходів та доданих до них матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу.

Фактично, чинний Кримінальний процесуальний кодекс України на практиці позбавляє слідчого права виступити в суді на стороні обвинувачення при розгляді клопотань про застосування запобіжного заходу, а суд вислухати

та прийняти до уваги доводи, чи отримати пояснення слідчого безпосередньо в судовому засіданні.

Крім того, відсутність слідчого при розгляді клопотання ставить прокурора в незручну ситуацію відповідати в судовому засіданні на питання судді чи сторони захисту стосовно обставин подій затримання підозрюваного, вилучення його майна, речей, документів, учасником яких прокурор не був та про які краще обізнаний слідчий. В умовах браку часу на належну комунікацію з даних питань між слідчим та прокурором може виникати відчуття недовіри, сумнівів в професіоналізмі один одного, що однозначно шкодить налагодженню та підтриманню необхідного рівня конструктивної юридико-психологічної взаємодії.

З огляду на це пропонується включити слідчого до складу учасників з розгляду клопотань про обрання запобіжних заходів та внести зміни в ч. 1 ст. 193 КПК України, виклавши її в наступній редакції –

«Розгляд клопотання про застосування запобіжного заходу здійснюється за участю прокурора, слідчого, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, крім випадків, передбачених частиною шостою цієї статті».

Також нелогічним на наш погляд є позбавлення слідчого права подавати клопотання про продовження домашнього арешту, який не є найсуворішим запобіжним заходом в розумінні чинного КПК України. Як відомо, найбільш суворим запобіжним заходом є тримання під вартою, оскільки він пов'язаний з позбавленням волі особи. В той же час ч. 1 ст. 199 КПК України надає право слідчому за погодженням з прокурором не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою звертатися з клопотанням про продовження строку тримання під вартою.

Тому повністю незрозумілою є позиція законодавця, який вирішив обмежити слідчого в праві подавати клопотання про продовження запобіжного заходу в вигляді домашнього арешту, який є менш суворим запобіжним заходом порівняно з отриманням під вартою. Відповіді на вказане питання немає в жодній юридичній літературі.

Згідно ч.ч. 3-5 ст. 181 КПК України ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту передається для виконання органу Національної поліції за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого.

Орган Національної поліції повинен негайно поставити на облік особу, щодо якої застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, і повідомити про це слідчому або суду, якщо запобіжний захід застосовано під час судового провадження.

Працівники органу Національної поліції з метою контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом, мають право з'являтися в житло цієї особи, вимагати надати усні чи письмові пояснення з питань, пов'язаних із виконанням покладених на неї зобов'язань, використовувати електронні засоби контролю.

На практиці прокурор, на відміну від слідчого, позбавлений можливості ефективно контролювати виконання підозрюваним обов'язків, покладених на нього судом при застосуванні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

Відповідно до п. 2 ч. 2 розд. III Інструкції про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, що затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 13 липня 2016 р. No 654, поліцейський, якому доручено здійснювати безпосередній контроль за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, під час першого відвідування роз'яснює йому сутність запобіжного заходу, обмежень і обов'язків, які зазначені в ухвалі слідчого судді, суду, та попереджає, що в разі невиконання покладених обов'язків прокурор, слідчий за погодженням із прокурором відповідно до ст. 200 КПК України має право звернутися до слідчого судді, суду із клопотанням про зміну запобіжного заходу, зокрема й про зміну або покладення додаткових обов'язків, передбачених у ч. 5 ст. 194 КПК України, чи про зміну способу їх виконання, про що складає протокол роз'яснення

підозрюваному, обвинуваченому обов'язків, покладених на нього ухвалою слідчого судді, суду [\[42\]](#).

На відміну від прокурора слідчий володіє більшою інформацією про поведінку особи, що утримується під домашнім арештом та відповідно може обґрунтовано роз'яснити слідчому судді необхідність продовження дії відносно особи такого запобіжного заходу. Крім того, ч. 4 ст. 181 КПК України зобов'язує органи Національної поліції повідомляти саме слідчого про поставлення на облік особи, до якої застосований домашній арешт. Надання кримінальним процесуальним законом України слідчому права подавати за погодженням з прокурором клопотання про продовження запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту є цілком логічним та послідовним, відповідає не тільки логіці закону, але й духу права, в контексті забезпечення ефективності контролю за виконанням судового рішення про обрання цього запобіжного заходу.

З огляду на викладене, з метою покращення взаємодії слідчого та прокурора, пропонується внести зміни в ч. 6 ст. 181 КПК України, виклавши її в наступній редакції –

«Строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом не може перевищувати двох місяців. У разі необхідності строк тримання особи під домашнім арештом може бути продовжений за клопотанням слідчого за погодженням з прокурором, прокурора в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 199 цього Кодексу. Сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців. По закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим».

На підставі проведеного аналізу передового досвіду взаємодії детективів та прокурорів пропонуємо визначити на рівні кримінального процесуального закону обов'язок керівників органів досудового розслідування та керівників

органів прокуратури спільно визначати порядок взаємодії слідчих (детективів) та прокурорів підвідомчих їм структур.

У зв'язку з цим статтю 36 КПК України доповнити частиною 7 наступного змісту:

- «Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, керівник місцевої прокуратури, їх перші заступники та заступники, відповідальні за організацію роботи зі здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування зобов'язані щороку затверджувати спільний із керівником піднаглядного органу досудового розслідування Порядок взаємодії, співпраці та координації дій під час проведення досудового розслідування та нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування».

Крім того, статтю 39 КПК України доповнити частиною 4 наступного змісту

- «Керівник органу досудового розслідування зобов'язаний щороку затверджувати спільний із керівником органу прокуратури, уповноваженої на здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування Порядок взаємодії, співпраці та координації дій під час проведення досудового розслідування та нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування».

Висновки до п.п. 3.2:

1. КПК України покладає в першу чергу на слідчого та прокурора обов'язок критично оцінювати результати своєї роботи та уникати формалізму у судженнях і висновках. Вказана норма кримінального процесуального права вимагає від слідчого та прокурора системного підходу до процесу оцінки зібраних в справі доказів, закріплюючи поняття достатності та взаємозв'язку доказів для прийняття рішень. Для чіткого розуміння сфер відповідальності слідчого та прокурора, та з метою покращення рівня їх взаємодії, пропонується удосконалити формулювання ч. 1 ст. 92 КПК України відповідним змістом.

2. Незрозумілою є логіка законодавця, який позбавив права детектива НАБУ за погодженням з прокурором звернутися з клопотанням про арешт майна. З метою покращення взаємодії між детективами НАБУ та прокурорами САП пропонується внести зміни до ч. 9 ст. 170 КПК України.

3. Констатується суперечливість та нелогічність законодавчого регулювання процесу обрання підозрюваним запобіжного заходу на стадії досудового розслідування, що певною мірою погіршує рівень взаємодії слідчого та прокурора як єдиної сторони обвинувачення. Встановлений ч. 1 ст. 193 КПК України порядок розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу не передбачає участі слідчого в такому розгляді, який по суті в більшості випадків є автором погоджених прокурором клопотань про застосування запобіжних заходів та доданих до них матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу. Ґрунтуючись на наведеному пропонується включити слідчого до складу учасників з розгляду клопотань про обрання запобіжних заходів та внести зміни в ч. 1 ст. 193 КПК України.

4. Нелогічним є позбавлення слідчого права подавати клопотання про продовження домашнього арешту, який не є найсуворішим запобіжним заходом в розумінні чинного КПК України. Як відомо, найбільш суворим запобіжним заходом є тримання під вартою, оскільки він пов'язаний з позбавленням волі особи. В той же час ч. 1 ст. 199 КПК України надає право слідчому за погодженням з прокурором не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою звертатися з клопотанням про продовження строку тримання під вартою. З огляду на викладене, з метою покращення взаємодії слідчого та прокурора, пропонується внести зміни в ч. 6 ст. 181 КПК України.

5. Проведений аналіз досвіду взаємодії детективів та прокурорів обґрунтовує пропозицію визначити на рівні кримінального процесуального закону обов'язок керівників органів досудового розслідування та керівників органів прокуратури спільно визначати порядок взаємодії слідчих та

прокурорів підвідомчих їм структур. У зв'язку з цим ст. 36 КПК України пропонується доповнити частиною 7 та ст. 39 КПК України доповнити частиною 4 відповідним змістом.

Висновки до розділу 3

1. Порівняльний аналіз одержаних емпіричних даних дозволяє стверджувати, більш природньо спрямованими на встановлення комунікативних стосунків виявилися слідчі (детективи) НАБУ. Обом групам респондентів іманентний високий рівень розумового розвитку та інтелектуальності. Функціональна субординація зумовлює різний рівень прояву у слідчих (детективів) та прокурорів «домінантності – підпорядкованості», що сприятливо впливає на побудову ділових стосунків між ними та потенційно знижує рівень виникнення ознак конфліктної взаємодії. Характерні для обох груп респондентів ознаки тривожності та занепокоєності наслідками власних дій може сприяти виникненню схильності до підвищеної стурбованості та ускладненню всього, що пов'язане з виконанням функціональних обов'язків. Наведене потребує подальшої корекції в межах здійснення професійно-психологічної інтервенції. Зміст та характер професійної діяльності зумовлюють наявність притаманність для опитаних слідчих (детективів) та прокурорів високого рівня дисциплінованості, відповідальності та сумлінності. Зазначене ґрунтується на свідомому розумінні соціально значущості результатів власної професійної діяльності. У груповій взаємодії прокурорам природне проявляти якості лідера в ході процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Цей фактор є важливим для успішності спільної діяльності, оскільки обумовлює вміння протидіяти втомі при роботі з людьми. Особливою особистісною рисою прокурорів виступає здатність підходити до життя з логічною міркою, більше довірять розуму, ніж почуттям, не довіряють враженням і відчуттям, інтуїцію замінити розрахунком. Більш схильними до творчого підходу в реалізації професійної діяльності виявилися слідчі

(детективи) НАБУ, на відміну від яких прокурори схильні поводитися більш врівноважено та розсудливо, але іноді останнім може не вистачати уяви й винахідливості. Прокурори САП можуть бути схильними до повчань, моралізацій та вважають, що усі недоліки будуть подолані, якщо суворо дотримуватись усіх вимог, принципів та традицій. За їх поглядами, власна ініціатива і винахідливість можуть тільки зруйнувати все, що і без того добре координується. Зазначене може призводити до виникнення конфліктів в ході професійної взаємодії з слідчими (детективами) САП.

2. Здійснений аналіз законодавчого регулювання форм взаємодії між слідчим (детективом) НАБУ та прокурором САП під час досудового розслідування корупційних злочинів обґрунтовує необхідність внесення низки змін в діючий КПК України. Запропоновані зміни стосуються, насамперед окреслення та чіткого розуміння сфер відповідальності слідчого та прокурора, удосконалення процедури здійснення слідчим (детективом) клопотання про арешт майна, законодавчого регулювання процесу обрання підозрюваним запобіжного заходу на стадії досудового розслідування, визначення на рівні кримінального процесуального закону обов'язку керівників органів досудового розслідування та керівників органів прокуратури спільно визначати порядок взаємодії слідчих та прокурорів підвідомчих їм структур.

ВИСНОВКИ

1. Категорія «взаємодія» виступає засадничою в низці сучасних наукових галузей. Вона знайшла своє відображення в наукових дослідженнях філософського, психологічного та юридичного спрямування. В межах теорії пізнання категорія взаємодії відображає процеси взаємної обумовленості об'єктів один на одного, динаміку стану системи й визначається як процес інтеграційної діяльності об'єктів. Як соціально-психологічна категорія взаємодія тлумачиться як інтегруючий чинник, що об'єднує в цілісний процес безпосередні та/або опосередковані взаємовпливи людей в процесі їх спільної діяльності, що породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок. Онтологічна сутність тлумачення взаємодії означається її провідною функцією в системі «людина-людина», де інтеракція забезпечує перетворення сукупності індивідуальних дій на єдину систему спільної діяльності. Взаємодія слідчого (детектива) і прокурора є заснованою на вимогах закону, узгодженою за метою, місцем та часом, спільною діяльністю незалежних суб'єктів, спрямованою на вирішення завдань кримінального судочинства. Відповідно до зазначеного, їй притаманні наступні характеристики: активні дії, наявність цілей, умови організації досягнення мети, розуміння контексту взаємодії, вибір позицій взаємодії тощо. В межах юридичної психології взаємодія слідчого (детектива) та прокурора розглядається як форма професійної взаємодії, що виступає у двох конфігураціях: як засіб вирішення завдань діяльності, її інструментальна, функціональна складова; як вищий соціально зумовлений рівень активності поведінки суб'єкта, детермінований його особливостями як суб'єкта правоохоронної діяльності.

2. Правові принципи взаємодії слідчого (детектива) та прокурора у кримінальному процесі можна умовно поділити на загальноправові та спеціальні. До загальноправових відносять принципи законності, гуманізму, гласності, дотримання прав і свобод людини. До спеціальних, відповідно – принципи планування, колективності, координації, кооперації, процесуальної

ефективності. Під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень реалізація низки загальноправових та спеціальних принципів безпосередньо обумовлюється особливостями взаємодії слідчого (детектива) та прокурора. Їх взаємодія не може розглядатися як ієрархічний інститут, де суб'єкти залежать один від одного за обсягом повноважень, а виступає як діяльність осіб рівних за статусом, що виконують спільні завдання в рамках притаманних їм функцій. В процесуальній взаємодії слідчий (детектив) та прокурор нерозривно пов'язані єдиними концептуальними завданнями, однак на психологічному рівні кожен із них обирає різний підхід до виконання цих завдань. Реалізація принципів обумовлена дисонансом в зацікавленості перебігу професійної комунікації слідчого (детектива) та прокурора на різних етапах кримінального провадження щодо розслідування корупційних злочинів та особливостями динаміки й інтенсивності їх професійної взаємодії, що детермінуються передбаченими законодавством правами, обов'язками, повноваженнями.

3. Сучасному стану наукових розвідок присвячених психологічним особливостям особистості слідчих (детективів) та прокурорів іманентна низка характеристик, а саме: основний акцент теоретико-емпіричних досліджень позначається на професійно-важливих якостях особистості, що забезпечують успішну реалізацію процесу розслідування кримінальних правопорушень; поза увагою дослідників залишаються особливості особистості, що ускладнюють реалізацію зазначеної діяльності; недостатньо аналізуються психологічні особливості суб'єктів досудового розслідування корупційних злочинів, що виступають магістральними в досягненні мети та завдань спільної діяльності; практично відсутні комплексні дослідження особливостей особистості слідчих (детективів) НАБУ та прокурорів САП, що викликане об'єктивно недавнім їх виникненням в структурі органів та підрозділів сектору безпеки України. Реалізація методу моделювання із врахуванням психологічних особливостей професійної взаємодії слідчих (детективів) та прокурорів під час досудового розслідування корупційних злочинів дозволили виокремити наступні засадничі

елементи психологічних профілів суб'єктів кримінального провадження, а саме: комунікативність, оперативність мислення і загальний рівень вербальної культури та ерудиції, емоційна стриманість, сміливість та лідерські якості. Співвідношення рівня прояву зазначених особливостей особистості слідчого (детектива) та прокурора формує унікальну палітру можливих форм їх професійної взаємодії.

4. Основні магістральні засади нормативно-правового регулювання форм та способів взаємодії слідчого та прокурора в законодавстві України визначені в Конституції України, в Законі України «Про прокуратуру», в Законі України "Про оперативно-розшукову діяльність" та Кримінальному процесуальному кодексі України. Основною формою процесуальної взаємодії прокурора зі слідчим, яка вживається на всіх етапах досудового розслідування, є надання письмових вказівок та доручень у порядку п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України щодо проведення певних процесуальних дій. Вказівки прокурора є певним юридичним фактом, з якого починаються процесуальні відносини між прокурором та слідчим. Взаємодія між прокурором і слідчим починається після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР і триває до прийняття кінцевого рішення по справі, а саме: закриття кримінального провадження; направлення обвинувального акта до суду; направлення клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру; направлення клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності. Теоретичний аналіз відповідних статей КПК України обумовлює тезу про наділення прокурора більшими повноваженнями в частині нагляду за процесуальною діяльністю слідчого, за умови законодавчо закріпленої самостійності останнього в процесуальній діяльності. Водночас саме слідчий несе персональну юридичну відповідальність за законність та своєчасність здійснення досудового розслідування.

5. Компаративістський аналіз нормативно-правових засад реалізації кримінального провадження низки країн Європи доводить наявність різноманітності підходів до законодавчого закріплення основних форм, стадій

та інститутів його здійснення. Кожна європейська країна має власні іманентні її особливості нормативно-правових засад кримінального провадження, що базуються на традиційно сформованих національних традиціях правової парадигми та превалюючої системи права. Наведене обґрунтовує потенціальний вектор розвитку організаційно-правових засад ефективної взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в ході досудового розслідування корупційних злочинів в Україні. Гармонізація та уніфікація вітчизняного кримінально-процесуального законодавства, форм, способів взаємодії слідчого (детектива) та прокурора повинне відбуватися на тлі інтеграції історично сформованої правової національної парадигми права та селективної й виваженої імплементації міжнародних правових норм та стандартів. Не зважаючи на прагнення дійти до єдиної вертикальної структури органів кримінального провадження, кожна окрема країна Європейського союзу має свої особливості в правовому регулюванні статусу прокурора та слідчого в кримінальному процесі. На даний час в ЄС склалася горизонтальна модель органів прокуратури заснована на взаємному визнанні кожною державою - членом спільноти повноважень органів прокуратури інших держав - членів. Порівняльний аналіз особливостей нормативно-правових засад взаємодії слідчого та прокурора в різних правових системах країн Європейського Союзу свідчить про потенційні можливості втілення в нормативно-правовий простір Європейського союзу поєднання елементів різних систем права, форм та способів реалізації кримінального провадження. Ґрунтуючись на аналізі зарубіжного досвіду можна стверджувати, що вітчизняна правова доктрина в межах інтегрування в глобальний правовий простір Європейського союзу та наближення до міжнародних стандартів права повинна, насамперед, зумовлюватися традиційним характером політико-правової культури українського суспільства.

6. Розгляд проблемних питань співпраці протягом 2015-2022 років припускає виокремлення декілька ключових з них, а саме: формальність, недостатність вживаних заходів до співпраці з обох сторін, юридична

невизначеність, надмірна публічність діяльності з розслідування кримінальних проваджень. 48 % детективів НАБУ вказують на достатній рівень співпраці з безпосереднім процесуальним керівником та 53 % прокурорів САП стверджують про достатній рівень співпраці з детективами під час здійснення ними нагляду за досудовим розслідуванням. Понад 60 % опитаних детективів НАБУ та прокурорів САП висловилися, що їх співпраця має здебільшого формальний характер. В той самий час, 80 % опитаних прокурорів САП та 70 % детективів НАБУ відзначили надмірну публічність у своїй роботі, що негативно впливала на процес взаємодії діади детектив-прокурор. Частота взаємодій між детективом та процесуальним прокурором у кримінальному провадженні є одним з основних аспектів, який відображає ефективність. Результати опитування показали, що 56 % детективів взаємодіють з прокурором один раз на тиждень; 25 % - взаємодіють двічі на місяць; 10 % детективів взаємодіють з прокурором менше чим раз на місяць. З огляду на те, що детективи НАБУ та прокурори САП є спеціалізованими антикорупційними органами, створеними задля спільної протидії топ-корупції в Україні, зазначений стан співпраці під час розслідування кримінальних проваджень визначається явно недостатнім.

7. Професійний відбір на посади слідчого (детектива) НАБУ відбувається відповідно «Порядку проведення відкритого конкурсу для призначення на посади у Національному антикорупційному бюро України» затвердженого Наказом НАБУ від 05.10.2023 року № 137. В ньому зазначені наступні психологічні елементи в «Профіль посади»: лідерство, прийняття ефективних рішень, комунікація та взаємодія, якісне виконання поставлених завдань, командна робота та взаємодія, сприйняття змін, особистісні компетенції.

В ст. 6 чинного Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, що затверджений 27.04.2017 року Всеукраїнською конференцією прокурорів висуваються до прокурора вимоги виключно морально-етичного характеру. Поняття психологічної придатності до роботи в органах прокуратури не отримало законодавчого закріплення. В нормативних документах та відомчих

актах не визначені особисті якості, якими повинні володіти кандидати на посаду прокурорів. Зазначена прогалина потребує врегулювання на законодавчому рівні, зокрема шляхом внесення відповідних змін в ст. 29 Закону України «Про прокуратуру» та додаванням окремого пункту, щодо проходження кандидатами на посаду прокурорів оцінки психологічних якостей особистості на предмет їх професійної придатності. Доцільним є розроблення відповідними відомствами, зокрема Офісом Генерального прокурора методичних рекомендацій з організації професійно-психологічного відбору прокурорів, які б охоплювали порядок його організації та проведення.

Недосконалість організаційно-правових засад здійснення відбору на посади слідчих (детективів) НАБУ та прокурорів САП є потенційно негативним чинником реалізації ефективної взаємодії суб'єктів досудового розслідування корупційних злочинів.

8. З метою удосконалення законодавчого регулювання форм взаємодії між слідчим (детективом) та прокурором під час досудового розслідування корупційних злочинів аргументована необхідність внесення змін в низку положень КПК України, а саме виклавши в наступній редакції:

ч. 1 ст. 92 КПК України –

«Обов'язок доказування обставин, передбачених статтею 91 цього Кодексу, за винятком випадків, передбачених частиною другою цієї статті, покладається на етапі досудового розслідування на слідчого, на етапі судового провадження – прокурора та, в установлених цим Кодексом випадках, - на потерпілого»;

ч. 9 ст. 170 КПК України –

«У невідкладних випадках і виключно з метою збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину за рішенням Директора Національного антикорупційного бюро України (або його заступника), погодженим прокурором, може бути накладено попередній арешт на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних

осіб у фінансових установах. Такі заходи застосовуються строком до 48 годин. Невідкладно після прийняття такого рішення, але не пізніше ніж протягом 24 годин, прокурор, детектив за погодженням з прокурором, звертається до слідчого судді із клопотанням про арешт майна.

Якщо у визначений цією частиною строк прокурор, детектив за погодженням з прокурором не звернувся до слідчого судді із клопотанням про арешт майна або якщо в задоволенні такого клопотання було відмовлено, попередній арешт на майно або кошти вважається скасованим, а вилучене майно або кошти негайно повертаються особі».

ч. 1 ст. 193 КПК України –

«Розгляд клопотання про застосування запобіжного заходу здійснюється за участю прокурора, слідчого, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, крім випадків, передбачених частиною шостою цієї статті»

ч. 6 ст. 181 КПК України –

«Строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом не може перевищувати двох місяців. У разі необхідності строк тримання особи під домашнім арештом може бути продовжений за клопотанням слідчого за погодженням з прокурором, прокурора в межах строку досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 199 цього Кодексу. Сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців. По закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим».

З метою удосконалення порядку взаємодії слідчих (детективів) та прокурорів пропонується:

ст. 36 КПК України доповнити частиною 7 –

«Генеральний прокурор, керівник обласної прокуратури, керівник місцевої прокуратури, їх перші заступники та заступники, відповідальні за організацію роботи зі здійснення нагляду за додержанням законів під час

проведення досудового розслідування зобов'язані щороку затверджувати спільний із керівником піднаглядного органу досудового розслідування Порядок взаємодії, співпраці та координації дій під час проведення досудового розслідування та нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування».

ст. 39 КПК України доповнити частиною 4 –

«Керівник органу досудового розслідування зобов'язаний щороку затверджувати спільний із керівником органу прокуратури, уповноваженої на здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування Порядок взаємодії, співпраці та координації дій під час проведення досудового розслідування та нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абламський С. Є., Юхно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. О. Юхна. Харків, 2017. 152 с. (Бібліотечка слідчого і детектива: проблеми кримінального процесу).
2. Александров Д. О. Дослідження психологічних детермінант негативних трансформацій особистості як наслідку професійної дизадаптації працівника ОВС. *Юридична психологія та педагогіка*. 2014. Вип. № 14. С. 146–156.
3. Александров Д. О., Давидова О. В. Діагностика особистості працівника ОВС в системі психологічного супроводження. Частина VIII. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції : навч.-метод. посіб. / Міністерство внутрішніх справ України ; Національна академія внутрішніх справ. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 130 с.
4. Ангеленюк А.-М. Ю. Автоматизація документообігу в процесі досудового розслідування під час взаємодії слідчого та прокурора у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : юридична. 2017. № 1. С. 244–253.
5. Ануфрієв М. І. Професіографічна характеристика основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України (кваліфікаційні характеристики професій, професіограми основних спеціальностей) : довідник / [М. І. Ануфрієв, Ю. Б. Ірхін, М. Н. Курко, Т. В. Нещерет, С. В. Омельченко, В. В. Синівський, О. В. Шаповалов]. Київ : МВС України ; КІВС, 2003. 80 с.
6. Бабкова В. С. Проблеми здійснення прокурором наглядових повноважень у формі процесуального керівництва під час проведення досудового розслідування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 3 (27). С. 71–73.

7. Багрій М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. *Вісник Львівського університету*. Серія : Юридична. 2013. Вип. 57. С. 315–321.
8. Баклицький І. О. Психологія праці : посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2004. 504 с.
9. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянська Е. В. Основы психологии управления : учебник. Харьков : Фортуна-пресс, 1998. 464 с.
10. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянська Е. В. Юридическая психология : учебник. Харьков : Нац. ун-т внутр. дел, 2002. 596 с.
11. Барко В. І., Барко В. В., Захаренко Л. Дослідження індивідуально-психологічних особливостей поліцейських з використанням адаптованого українськомовного опитувальника 16-PF Кеттелла. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 74 (4). С. 22–38. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2023-74-4-22-38>.
12. Білоусова В. І. Професійно-особистісні (ділові) та морально-етичні вимоги до прокурора. *Форум права*. 2012. № 1. С. 88–96.
13. Блажівський Є. М., Радухівська Л. Роль і значення морально-психологічних якостей прокурора в контексті реформування прокуратури України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 8–16.
14. Бодальов А. А. Сприйняття та розуміння людини людиною. М. : МГУ, 1982. 200 с.
15. Бондарчук О. І. Психологічні особливості взаємодії керівників освітніх організацій у віртуальному освітньому середовищі у процесі підвищення кваліфікації. *Вісник післядипломної освіти* : зб. наук. праць. 2014. № 10 (23). С. 176–185.
16. Бортун М. І. Поняття «взаємодія» в кримінальному провадженні. *Юридична Україна*. 2017. № 9–10. С. 52–58.

17. Бубнов Р. Г. Взаимоотношения субъектов уголовного преследования по делам публичного и частно-публичного обвинения : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Саратов, 2006. 13 с.

18. Бурлака Я. А. Прокурорський нагляд за додержанням слідчим законів під час проведення досудового розслідування. *Наше право*. 2020. № 4. С. 92–98. DOI: <https://doi.org/10.32782/np.2020.4.14> .

19. Бурлачук В. Традиція, ритуал, свято як система соціального відчуження. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2002. № 2. С. 147–159.

20. Варфоломєєва Т. В., Гончаренко В. Г., Бояров В. І. Криміналістика. Академічний курс : підручник / [Т. В. Варфоломєєва, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров, С. В. Гончаренко, В. О. Попелюшко]. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 504 с.

21. Вовчук Л. С. Правозахисна діяльність слідчого. *Наше право*. 2019. № 4. С. 176–179. DOI:10.32782/np.2019.4.27.

22. Волков Д. С., Сердюк С. М. Провідні особистісні риси службовців правоохоронних органів. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія : Педагогіка і психологія. 2013. Вип. 19. С. 59–67.

23. Гарбовський Л. Взаємодія суб'єктів оперативно-розшукової діяльності під час розслідування економічних злочинів. *Ірпінський юридичний часопис*. 2019. № 1. С. 157–163. DOI: <https://doi.org/10.33244/2617-4154.1.2019.157-163>.

24. Глов'юк І. В. Функціональна спрямованість діяльності прокурора у досудовому провадженні: проблеми визначення. *Наукові праці Національного Університету "Одеська юридична академія"*. 2019. № 17. С. 278–296. DOI: <https://doi.org/10.32837/npnuola.v17i0.450>.

25. Годороба В. Ю. Про взаємодію процесуальних органів у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 27. С. 49–56.

26. Головка С. А. Развитие профессионального самосознания будущих офицеров : автореф. дисс. ... канд. психол. наук : 13.00.08. Саратов, 2009. 24 с.

27. Горбунова Л. М. Принципи законності у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади : монографія. Київ : ЮрінкомІнтер, 2008. 240 с.
28. Гречанюк С., Терещук Г., Мамчур Л. Теория взаимодействия в управлении правоохранительными органами. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 4 (16). С. 58–61.
29. Гринюк В. О. Повноваження прокурора щодо перевірки обвинувального акта на стадії досудового розслідування. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : зб. тез доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.). Київ, 2015. С. 84–86.
30. Дин Шпільманн. Рухи за реформування кримінального провадження та захист прав людини (Люксембурзький звіт) (1992 або 1993). Brussels, 1993. 984 с.
31. Дворник А. Мета і завдання прокурора у досудовому кримінальному провадженні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 2. С. 105–112.
32. Деніс Салас. Воля до покарання : нарис кримінального популізму. Париж : Хашетт, 2005. 86 с.
33. Дружинин В. Н. Психология : учебник для гуманит. вузов. СПб. : Питер, 2001. 656 с.
34. Дудченко В. В. Принципи взаємодії органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та ювенальної превенції у сфері запобігання правопорушенням серед неповнолітніх. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 2 (3(28)). С. 47–50. DOI: [https://doi.org/10.32837/ryuv.v2i3\(28\).356](https://doi.org/10.32837/ryuv.v2i3(28).356).
35. Ермолаева Е. П. Преобразующие и идентификационные аспекты профессиогенеза. *Психологический журнал*. 1998. Т. 19, № 4. С. 80–87.
36. Єпіхіна М. А. Дефініційний аналіз поняття «взаємодія» у філософському та соціологічному вимірі. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2020. № 48. С. 53–63. DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2020.48.05>.

37. Єрмоєнко І. В. Взаємодія прокурора та слідчого у кримінальному провадженні: підстави, форми та принципи. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2019. No 3(37). С. 157–160. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/157-160_13.pdf.

38. Єрмоєнко І. В. Взаємодія прокурора та слідчого у кримінальному провадженні: підстави, форми та принципи. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2020. Вип. 5 (46). С. 157–160.

39. Жанетта Навіцкене. Співпраця слідчих та прокурорів у досудовому розслідуванні: точка зору слідчих. *Social ScienceS Studies*. 2010. № 2(6). С. 339–355.

40. Заїка С. О. Щодо окремих аспектів розмежування понять «завдання» та «мета» кримінального провадження. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : зб. тез доп. IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2015 р.) . Київ, 2015. С. 90–92.

41. Закон України Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

42. Інструкція про порядок виконання органами Національної поліції ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 13 лип. 2016 р. № 654. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-16?find#Text>.

43. Ірхіна С. М. Профорієнтація та професійно-психологічний відбір в органи внутрішніх справ України : навч. посіб. Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 168 с.

44. Капліна О. Проблеми визначення компетенції слідчого та прокурора на етапі закінчення досудового розслідування. *Право України*. 2018. № 8. С. 72–84. DOI: <https://doi.org/10.33498/loou-2018-08-072>.

45. Карамушка Л. М. Концептуальні засади дослідження підготовки практичних психологів до надання психологічної допомоги управлінському персоналу організацій. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць / Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2001. Т. I. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. С. 260–267.

46. Каркач П. Деякі питання взаємодії органів досудового розслідування і оперативних підрозділів. *Вісник прокуратури*. 2013. № 8. С. 143–152.

47. Кіпер О. О. Процесуальна самостійність слідчого як гарантія всебічного, повного й неупередженого розслідування у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2017. 228 с.

48. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів : затв. 27 квіт. 2017 р. на Всеукраїнській конференції прокурорів. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text>.

49. Кокун О. М. Збірник методик діагностики лідерських якостей курсантського, сержантського та офіцерського складу : метод. посіб. / [О. М. Кокун, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська, О. В. Копаниця, М. В. Герасименко, В. В. Ткаченко]. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2012. 433 с.

50. Коментар до Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів : затв. рішенням Ради прокурорів України від 23 листоп. 2022 р. № 36. Київ 2022. 190 с. URL: https://ptcu.gp.gov.ua/files/Comentar-kodeksu_24.11.2022.pdf.

51. Кожушко С. Взаємодія як філософське й психологічне поняття. *Освіта регіону*. 2013. № 4. С. 261–267. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1221>.

52. Кожушко С. П. Соціологічні аспекти проблеми взаємодії. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. № 1 (27). С. 372–379.

53. Кожушко С. П. Професійна взаємодія та її характеристики. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2013. № 38–39. С. 247–252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2013_38-39_39.

54. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник. [2-ге вид., переробл. і допов.]. Харків : Право, 2008. 234 с.
55. Криміналістика : учебник для вузов / под ред. Р.С. Белкина. [2-е изд., перераб. и доп.]. М. : Норма, 2005. 992 с.
56. Криміналістика : учебник для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин (ред.), Ю. Г. Корухов, Е. Р. Росинская. М. : НОРМА-ИНФРА, 2002. 971 с.
57. Кримінальний процес України : навч. посіб. / під ред. Ю. М. Грошевого та В. М. Хотенця. Харків : Право, 2000. 807 с.
58. Курбатова І. Участь прокурора у призначенні судових експертиз під час досудового розслідування. *Юридичний вісник*. 2019. № 3. С. 98–103. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i3.949> .
59. Лапкін А. В. Психологічні аспекти добору прокурорів. *Бочаровські читання*. Харків, 2018. С. 181–184. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/13_04_2018/pdf/44.pdf.
60. Ларин А. М. Презумпція невинності. М : Наука, 1982. 152 с.
61. Литвин В. В. Зарубіжний досвід професійно-психологічного відбору поліцейських кадрів. *Юридична психологія*. 2017. Вип. № 1 (20). С. 139–149.
62. Литвинчук О. І. Процесуальний статус слідчого в кримінальному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2007. 234 с.
63. Лобойко Л. М. Стадії кримінального процесу : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 176 с.
64. Луцик В., Кордіяка Т. Повноваження прокурора, спрямовані на усунення порушень закону в ході досудового розслідування (за законодавством України та Польщі). *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3 (45). С. 88–89.
65. Любавіна В. П. Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини як засада кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2018. 276 с.
66. Медведєв В. С. Особистість слідчого як проблема юридичної психології. *Право і безпека*. 2019. № 1 (72). С. 97–103.

67. Мезинов Д. А. О соотношении понятий «цель» и «задача» в науке уголовного процесса. *Вестник Томского государственного университета*. 2010. № 340. С. 129–131.

68. Методичні рекомендації для проведення психологічного обстеження кандидатів на керівні посади органів внутрішніх справ України : затв. від 27 груд. 2005 р. № 6/ 2/1-6710. Київ, 2005.

69. Міжнародна поліцейська енциклопедія:у 10 т. / відп. ред. В. В. Коваленко, Є. М. Моїсєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко ; КНУВС ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; АПрН України. Київ : Атіка, 2010. Т. 6. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). 1127 с.

70. Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 688 с.

71. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 лип. 2017 р. № 575 «Про затвердження інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні». *Офіційний вісник України*. 2017 № 67. Ст. 2019.

72. Неледва Н. В. «Розумність строків» як нове поняття в КПК України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспунденція, 2013. № 5. С. 240–242.

73. Неугольник Л. Б., Чепіль М. М. Аналіз професійно-психологічного профілю особистості працівників служби психологічного забезпечення органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2015. Вип. 1. С. 194–203.

74. Озерський І. В. Психологія прокурорської діяльності : навч. посіб. Полтава : Копі-центр, 2008. 246 с.

75. Озерський І. В. Професійно-психологічна підготовка прокурорських працівників як складова системи кадрового забезпечення органів прокуратури. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 1. С. 232–235.

76. Онисьєв В. А. Взаємодія правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 261 с.

77. ООН. Керівні принципи щодо ролі прокурорів : прийнято на Восьмому Конгресі ООН з питань запобігання злочинності та поведження з правопорушниками, Гавана, 27 серпня - 7 вересня 1990 р. *Центр політико-правових реформ* : [сайт]. URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/old/files/oon_com_split_1.pdf.

78. Орбан-Лембрик Л. Е. Структура комунікативного потенціалу особистості. *Психологічні перспективи*. 2002. Вип. 2. С. 53–61.

79. Організація роботи з кадрами в органах прокуратури України : зб. нормат.-правових актів та інших документів з питань кадрової роботи. / ред. кол. : Ю. М. Дьомін, К. О. Колесник, Ю. В. Морозов, О. Є. Головлєв, П. М. Калініченко, О. П. Горбань, К. Є. Антипов. Київ, 2011. 546 с.

80. Пивоваров В. В., Щербина Л. І. Взаємодія органів досудового слідства та дізнання при розслідуванні кримінальних справ. Харків : Право, 2006. 176 с.

81. Прищак М. Д., Залюбівська, О. Б., Слободянюк, О. М. Ділове спілкування : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2015. 151 с.

82. Рекомендацій CM/Rec (2012) 11 Ради Європи «Про роль публічних обвинувачів поза системою кримінальної юстиції». *Верховний Суд* : [сайт]. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/952570>

83. Рекомендації № Rec(2000)19 Комітету міністрів Ради Європи «Щодо ролі прокурорів у системі кримінального правосуддя»: ухв. Комітетом Міністрів Ради Європи на 724 засіданні заступників міністрів 6 жовт. 2000 р. *Верховний Суд* : [сайт]. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2000_19_2000_10_6.pdf.

84. Савицкий В. М. Очерк теории прокурорского надзора в уголовном судопроизводстве. М. : Наука, 1975. 383 с.

85. Свенні Енні, Горнер Джеремі. Взаємовідносини між поліцією та прокурорами перевірені відмовою від звинувачень Джуссі Смоллетт. *Chicago Tribune* (Інтернет), Чикаго : Tribune, LLC. 27 березня 2019 р.

86. Сергєєва Д. Взаємодія слідчих та оперативних працівників при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Право України*. 2018. № 8. С. 107–122. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2018-08-107> .

87. Серєда В. В. Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії Т11 поліції і населення в соціумі : монографія / [В. В. Серєда, Р. І. Благута О. М. Балинська та ін.] ; за заг. ред. З. Р. Кісіль Львів : ЛьвДУВС, 2017. 600 с.

88. Сидоренко Е. В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии. СПб. : Речь, 2008. 208 с.

89. Сингаївська І., Архипчук І. Особливості дослідження взаємодії та ділового спілкування в колективі фінансової служби організації. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. № 3–4 (27). С. 142–148. DOI: <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.14>.

90. Сингаївська І. В. Аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення проблеми професійної успішності особистості. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць / Ін-т психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2014. Т. І. Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. Вип. 41. С. 168–176.

91. Сільберт Ерл Дж. *Американський журнал асоціації адвокатів*. Грудень 77, Т. 63, вип. 12. С. 1717–1720.

92. Смоляк І. Співвідношення поняття “Незмінність прокурора” та зміна підслідності. *Юридичний вісник*. 2022. № 2. DOI: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i2.2337>.

93. Соловьев А. Б. Доказывание в досудебных стадиях уголовного процесса. М. : Юрлитинформ, 2002. 71 с .

94. Спирин А. В. Об участии прокурора в собирании доказательств в досудебных стадиях уголовного судопроизводства. *Право и политика*. 2018.

№ 9. С. 17–25. DOI: 10.7256/2454-0706.2018.9.21613 URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=21613.

95. Спусканюк Ю. Повноваження прокурорів на стадії досудового розслідування у зв'язку з реформуванням кримінально-процесуального законодавства України. *Вісник прокуратури*. 2012. № 7. С. 93–97.

96. Суворов О. Поняття та форми взаємодії слідчих з оперативними підрозділами з протидії службовим злочинам корупційної спрямованості. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Вип. 2 (30). С. 102–111.

97. Тертишник В. М. Кримінально-процесуальне право України : підручник. [4-е вид., доп. і переробл.]. Київ : А.С.К., 2003. 1120 с.

98. Толочко О. М. Правова природа процесуального керівництва прокурором досудовим розслідуванням. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 2 (26). С. 60–64.

99. Торбас О. Роль прокурора в процесі дотримання розумних строків досудового розслідування. *Знання європейського права*. 2020. № 1. С. 117–121. DOI: <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.61>.

100. Уголовный процесс : учебник / под ред. проф. А. Н. Алексева. М. : Юрист, 1995. 325 с.

101. Філоненко М. М. Психологія спілкування : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 224 с.

102. Фулей Т. Презумпція невинуватості: концептуальні підходи. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 1(1). С. 39–53.

103. Хить Ю. П., Кудерміна О. І. Вплив психологічних якостей особистості слідчого (детектива) та прокурора на ефективність їх взаємодії під час розслідування корупційних злочинів. *Перспективи розвитку сучасної психології* : зб. наук. праць. 2021. Вип. 9. С. 206–214.

104. Цимбал Г. П. Взаємодія як умова забезпечення виявлення і розслідування податкових злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2005. 223 с.

105. Цимбалістенко О. Правова природа діяльності прокурора на початковому етапі досудового розслідування. *Вісник прокуратури*. 2013. № 6. С. 69–76.

106. Цільмак О. М. Психологічна структура слідчої діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2012. Вип. 2 (1). С. 330–337.

107. Чистяков С., Франчук Ю. Особливості міжособистісної взаємодії у колективах прикордонних підрозділів. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Психологічні науки. 2016. № 3. С. 244–256.

108. Шалгунова С. Конспект лекцій навчальної дисципліни «Судові і правоохоронні органи України». Дніпро : ДДУВС, 2019. 481 с.

109. Шульгін С. Види процесуальних рішень слідчого та прокурора. *Підприємництво, господарство та право* 2019. № 8. С. 208–214. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.8.39>.

110. Юз Геллман. Кримінально-процесуальне право. [2-е вид.] Гейдельберг : Спрінгер, 2006. 363 с.

111. Юхно О. О. Актуальні проблеми координації діяльності правоохоронних органів у стратегії і тактиці держави щодо запобігання та боротьби зі злочинністю. *Вісник прокуратури*. 2009. № 6. С. 98–107.

112. Юхно О. О. Окремі аспекти взаємодії слідчих та інших підрозділів органів внутрішніх справ під час розслідування злочинів. *Вісник ХНУВС*. 2012. № 2 (57). С. 212–221.

113. Яковлев О. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 217–227.

114. Ястребов В. Б. Функции прокурора в уголовном судопроизводстве (былое и современность: некоторые уроки Судебной реформы 1864г.). *Актуальные проблемы российского права*. 2014. № 4. С. 619–624. DOI: <https://doi.org/10.7256/1994-1471.2014.4.11224>.

115. Braum S. «Prosecutorial Control of Investigations in Europe: A Call For Judicial Oversight». *Luna, E. and Wade(eds) The Prosecutor in Transnational Perspective (Oxford: Oxford University Press)*. 2012. P. 67–81.

116. Cano Mario V. *Prosecutorial Discretion across Federal Sentencing Reforms: Immediate and Enduring Effects of Unwarranted Disparity* Arizona State University, ProQuest Dissertations Publishing, 2015. 3739602.

117. Code of Criminal Procedure Netherlands. URL: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/nld/1921/criminal_procedure_code_of_the_netherlands_html/Code_of_Criminal_Procedure_incorporating_amendments_up_to_October_2012.pdf.

118. Code of Criminal Procedure of Italy. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/aee4e8/pdf/>.

119. Code of Criminal Procedure of Poland. URL: https://legislationline.org/sites/default/files/documents/f6/Polish%20CPC%201997_am%202003_en.pdf.

120. Criminal Code of Malta Cap. 9. URL: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/mlt/1854/criminal_code_html/Malta_Criminal_Code_1854_as_amd_2014.pdf

121. Criminal Justice Act, 1960. URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1960/act/27/enacted/en/print.html>.

122. Criminal Procedure (Scotland) Act 1995. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1995/46/contents>.

123. Criminal Procedure and Investigations Act. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/25/contents>.

124. Criminal Procedure Code of Luxembourg (French version). URL: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/lux/1879/criminal-procedure-code-of-luxembourg_html/CodeInstrCrim_PageAccueil.pdf.

125. Criminal Procedure Code of Romania. URL: <https://policehumanrightsresources.org/content/uploads/2016/08/Criminal-Procedure-Code-Romania.pdf?x19059>.

126. Criminal Procedure Code of the Republic of Lithuania. URL: <https://www.legal-tools.org/doc/70b7df/pdf/>.

127. Criminal Procedure Rules URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukxi/2020/759/contents/made>.

128. Estonian Code of Criminal Procedure. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013093/consolide>.

129. France Code of Criminal Procedure. URL: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/fra/2006/code_of_criminal_procedure_en_html/France_Code_of_criminal_procedure_EN.pdf.

130. Geldenhuys K. Investigations and the court process. *Servamus Community-based Safety and Security Magazine*. 2021. № 114 (11). P. 26–27.

131. Gesamte Rechtsvorschrift für Strafprozeßordnung 1975, Fassung vom 17.07.2014. URL: https://sherloc.unodc.org/cld/document/aut/1975/austrian_criminal_procedural_code_2014.html?.

132. Goodrum S., & Stafford M. C. The management of emotions in the criminal justice system. *Sociological Focus*. 2003. № 36(3). P. 179–196. DOI: <https://doi.org/10.1080/00380237.2003.10570723>.

133. Hällgren M., Lindberg O., & Rantatalo O. Sensemaking in detective work: The social nature of crime investigation. *International Journal of Police Science & Management*. 2021. № 23 (2). P. 119–132.

134. Harris D. A. The Interaction and Relationship Between Prosecutors and Police Officers in the United States, and how this Affects Police Reform Efforts. *The Prosecutor in Transnational Perspective*. 2012. P. 54–66. DOI: <https://doi.org/10.1093/acprof:osobl/9780199844807.003.0005>.

135. Harvey R. The Independence of the Prosecutor: A Police Perspective. *Australian Institute of Criminology*. 2009.

136. Hungary Code of Criminal Procedure. URL: <https://njt.hu/jogszabaly/en/2017-90-00-00>.

137. Karsai Z Szomora. ‘Criminal Law in Hungary’. *International Encyclopaedia of Laws—Criminal Law*. The Hague, Kluwer Law International, 2010.

138. LB Langsted, P. Garde, V. Greve. *Criminal Law in Denmark*, 3th edn (Alphen aan den Rijn, Kluwer Law International, 2011) 126ff.

139. Lee Y. H. How police policies and practices impact successful crime investigation: Factors that enable police departments to “clear” crimes. *Justice System Journal*. 2020. № 41 (1). P. 37–62. DOI: <https://doi.org/10.1080/0098261X.2020.1719246>.

140. Lisitsyna Y., Gurtieva L., Pavlyshyn A., Lukashchuk K., & Nuriyev E. Z. Corruption Crimes and Peculiarities of their Investigation Procedure under Martial Law. *Amazonia Investiga*. 2022. № 11(54). P. 41–49.

141. Luna E., & Wade M. *The prosecutor in transnational perspective*. Oxford : Oxford University Press. 2015. C. 23–56. DOI: <https://doi:10.1093/acprof:osobl/9780199844807.001.0001>.

142. M João Antunes, P Caeiro. ‘Portugal’. *International Encyclopedia of Law* (Kluwer Law International, Suppl 6 May 1995).

143. M. Sillaots. Admission and Confession of Guilt in Settlement Proceedings under Estonian Criminal Procedure. 1 *Juridica International*, 2004.

144. Michael Levi. Great Britain. Royal Commission on Criminal Justice 1993, The investigation, prosecution, and trial of serious fraud, H.M. Stationery Office, 1993.

145. Navickiene Zaneta. Cooperation between Investigators and Prosecutors in Pre-Trial Investigation: Investigators’ Viewpoint. *Socialiniu Mokslu Studijos*. Vilnius, 2010. Iss. 2. P. 1–355.

146. Nelson EL. The Relationship Between Individual Police Officer Work Habits and the Stated Reasons Prosecutors Reject Their Domestic Violence Investigations. University of California, Davis, CA, USA. *SAGE Open*. January. 2013. DOI: <https://doi.org/10.1177/2158244013511826>.

147. Nkashe M. S. *The role of the investigator in the prosecution process* (Doctoral dissertation, University of South Africa). 2015.

148. Palmiotto M. J. *Criminal investigation*. CRC Press, 2012. P. 247–253.

149. Puonti A. Learning to Work Together: Collaboration Between Authorities in Economic-Crime Investigation. Helsingfors universitet. Thesis. Vantaa. Finland 2004. C. 1–98.

150. Richman D. C. Law Enforcement Organization Relationships with Prosecutors. *The Oxford Handbook of Prosecutors and Prosecution*. 2021. C. 291–307.

151. Romero M. Prosecutors and police: An unholy union. *U. Rich. L. Rev.*, 54. 2019.1097 p.

152. ROPER-SIMPSON C. E. Detectives and the Criminal Investigation Process. *The Detective's Handbook*, 2017. 277p.

153. Rowe B. I. Police-prosecutor interaction styles in Texas, as perceived by police chiefs. Sam Houston State University, 2012.

154. Rowe Brenda I. Predictors of Texas Police Chiefs' Satisfaction with Police-Prosecutor Relationships. *American Journal of Criminal Justice : AJCJ; Louisville*. 2016. Vol. 41. Iss. 4. P. 663–685.

155. Take J. P. The Relationship between Public Prosecutors and the Police in the Member States of the Council of Europe. Conference of Prosecutors General of Europe–6thSession, Council of Europe, Budapest, May 29–31, 2005. Also: Council of Europe (2005).Replies to the Questionnaire–Relationship between Public Prosecutors and the Police, Strasbourg, May 13, 2005.

156. The Danish Administration of Justice Act (retsplejeloven), AJA. URL: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/dnk/1992/administration_of_justice_act_as_of_1996_html/Danish_Administration_of_Justice_Act_as_of_2013.pdf.

157. The German Code of Criminal Procedure. URL: https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res/document/deu/1987/the_german_code_of_criminal_procedure_html/german_criminal_procedure_code_as_of_2013.pdf.

158. Trivedi S., & Van Cleve N. G. To serve and protect each other: How police-prosecutor codependence enables police misconduct. *BUL Rev.* 2020. № 100. P. 895.

159. Tshababa M. Role of Psychology in Crime Investigation and in *Expediting Justice: A Review*. P. 621–623.

160. V. Greve., U. Sieber, M. Wade. The Criminal Justice System in Denmark. *Structures and Perspectives of European Criminal Justice*. Vol. 3. Berlin : Duncker & Humblot, 2011.

161. Vecchi Gregory M. Principles and Approaches to Criminal Investigation, Part 1," *Springfield* Vol. 18, Issue 2, (Summer 2009). P. 8–13.

162. Victoria Colvin, Philip Stenning The Evolving Role of The Public Prosecutor, 2018 Colvin, V. and Stenning, P. (eds.) (2018). *The Evolving Role of the Public Prosecutor: Challenges and Innovations*. [ebook] Taylor and Francis. URL: <https://www.perlego.com/book/1382672/the-evolving-role-of-the-public-prosecutor-challenges-and-innovations-pdf>.

163. Wade Marianne. A European public prosecutor: potential and pitfalls. *Crime, Law & Social Change*. May 2013. Vol. 59. Issue 4. P. 439–486. 48 p.

164. Yurii Khyt. The role of legal principles in the psychology of interaction of the investigator (detective) with the prosecutor in the process of investigation corruption crimes. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 7 (43), vol. 2. P. 153–162. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.2.27>.

165. Zila J. The Prosecution Service Function within the Swedish Criminal Justice System. In: *Coping with Overloaded Criminal Justice Systems*, pp. Springer, Berlin, Heidelberg. 2006. C. 406. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-540-33963-2_9.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Хить Ю. П. Психологічна характеристика наукових підходів до розуміння поняття «взаємодія» між слідчим і прокурором у сучасному правовому просторі. *Юридична психологія*. 2020. № 2 (27). С. 24–31. DOI: <https://doi.org/10.33270/03202702.24>.

2. Хить Ю. П. Роль правових принципів у психології взаємодії слідчого (детектива) з прокурором у процесі розслідування корупційних злочинів. *KELM. Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 7 (43), vol. 2. С. 153–162. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.2.27>.

3. Хить Ю. П. Правове регулювання форм психологічної взаємодії між слідчим і прокурором. *Юридична психологія*. 2023. № 1. С. 138–147. DOI: <https://doi.org/10.33270/03233201.138>.

4. Хить Ю. П. Вплив психологічних якостей особистості слідчого (детектива) та прокурора на ефективність їх взаємодії під час розслідування корупційних злочинів. *Перспективи розвитку сучасної психології* : зб. наук. праць. 2021. Вип. 9. С. 206–214. URL: <https://drive.google.com/file/d/1CL2wa8RyuxSAIRtP4CfRSJKEzZFoaWhL/view>.

5. Хить Ю. П. Порівняльний аналіз нормативно-правових засад взаємодії слідчого та прокурора в різних правових системах країн Європи. *Перспективи та інновації науки*. 2023. Вип.16 (34). С. 615–629. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16\(34\)-615-628](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-16(34)-615-628).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Хить Ю. П. Вивчення психологічних якостей особистості на етапі відбору на посади слідчого (детектива) прокурора, які здійснюватимуть

досудове розслідування корупційних злочинів. *Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів* : зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2021. С. 78–82.

2. Хить Ю. П. Вплив інновацій на нормативно-правове регулювання питань взаємодії слідчого (детектива) та прокурора під час досудового розслідування корупційних злочинів. *Інновації в криміналістиці та судовій експертизі* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. Київ, 2021. С. 357–361.

3. Хить Ю. П. Психологічні засади регулювання взаємодії між слідчим та прокурором. *Актуальні питання протидії булінгу у воєнний час. Хто мій безпечний друг у протидії булінгу?* : матеріали II Всеукр. форуму (Київ, 4 трав. 2023 р.) . Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 74–76.

Акти впровадження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор,
заслужений юрист України

Станіслав ГУСАРЄВ

АКТ

про впровадження результатів дисертації Хитя Юрія Петровича на тему: «Юридико-психологічні засади взаємодії слідчого (детектива) та прокурора під час досудового розслідування корупційних злочинів» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» в освітній процес Національної академії внутрішніх справ

Комісія у складі: заступника начальника навчально-методичного відділу, кандидата юридичних наук Бистрицького Б.Ю. (голова комісії), завідувача кафедри криміналістики та судової медицини, кандидата юридичних наук, доцента Антощука А.О., професора кафедри юридичної психології, доктора юридичних наук, професора Охріменка І.М., склала цей акт про те, що результати дисертації Хитя Юрія Петровича на тему: «Юридико-психологічні засади взаємодії слідчого (детектива) та прокурора під час досудового розслідування корупційних злочинів» впроваджені в освітній процес академії.

На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані наукові праці Хитя Юрія Петровича містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, запроваджені для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ при викладанні відповідних навчальних дисциплін, а також були використані в науково-дослідній роботі профільних кафедр, наукових лабораторій та перемінного складу академії.

Голова комісії:
кандидат юридичних наук

Богдан БИСТРИЦЬКИЙ

Члени комісії:
кандидат юридичних наук,
доцент

Андрій АНТОЩУК

доктор юридичних наук,
професор

Іван ОХРИМЕНКО

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Тренінгового центру
прокурорів України

О. Отрадна
Олеся ОТРАДНОВА

«21» *Вересня* 2023 року

АКТ

**про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
Хитя Юрія Петровича на тему: «Юридико-психологічні засади
взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в процесі розслідування
корупційних злочинів, в умовах новітнього кримінального
процесуального законодавства України»**

місто Київ

21 вересня 2023 року

Акт складено комісією у складі:

голова: консультант аналітичного відділу підготовки прокурорів, д.ю.н.,
професор Берднік І.В.

члени комісії: експерт аналітичного відділу підготовки прокурорів, к.ю.н.
Козій В.В., консультант аналітичного відділу підготовки прокурорів, к.ю.н.
Пилипенко І.В.

Комісією досліджено надані Хитьом Ю.П. для впровадження у навчальний
процес матеріали наукових публікацій:

1. Хить Ю.П. Психологічна характеристика наукових підходів до розуміння
поняття «взаємодія» між слідчим і прокурором у сучасному правовому просторі.
Юридична психологія. Науковий журнал. Національна академія внутрішніх
справ. 2020. № 2(27). С. 24–31. Київ. DOI <https://doi.org/10.33270/03202702.24>;

2. Хить Ю.П. Вплив психологічних якостей особистості слідчого (детектива)
та прокурора на ефективність їх взаємодії під час розслідування корупційних
злочинів. *Перспективи розвитку сучасної психології*. Збірн. наук. праць. 2021.
Вип. 9. С. 206–214. Переяслав;

3. Хить Ю.П. Вивчення психологічних якостей особистості на етапі відбору
на посади слідчого (детектива) прокурора, які здійснюватимуть досудове
розслідування корупційних злочинів. *Збірник тез II Міжнародної науково-
практичної конференції «Актуальні проблеми психологічного забезпечення
службової діяльності працівників правоохоронних органів»*. 2021. С. 78–82. Київ;

4. Хить Ю.П. Роль правових принципів у психології взаємодії слідчого
(детектива) з прокурором у процесі розслідування корупційних злочинів.

Knowledge, Education, Law, Management. Journal article. 2021. № 7(43), vol. 2. С. 153–162. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.2.27>;

5. Хить Ю.П. Правове регулювання форм психологічної взаємодії між слідчим і прокурором. *Юридична психологія*. Науковий журнал. Національна академія внутрішніх справ. 2023. № 1. С. 138–147. Київ. DOI <https://doi.org/10.33270/03233201.138>.

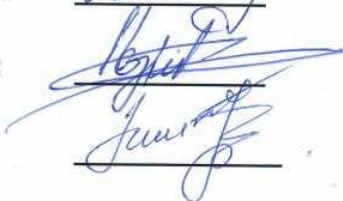
На основі проведеного аналізу комісія дійшла висновку, що подані Хитьом Юрієм Петровичем наукові праці містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, які можуть бути впроваджені для використання в навчальному процесі Тренінгового центру прокурорів України під час проведення тренінгів на тему «Процесуальне керівництво та підтримання публічного обвинувачення у кримінальних провадженнях за фактами вчинення службових і корупційних кримінальних правопорушень» у межах підвищення кваліфікації прокурорів, у процесі підготовки навчальних і дидактичних матеріалів, а також під час самостійного опрацювання.

Голова комісії:

І.В. Берднік

Члени комісії:

В.В. Козій

І.В. Пилипенко

Графічна схема юридико-психологічної взаємодії слідчого (детектива) та прокурора у кримінальному провадженні

